

Liturgical Compositions for Shemini 'Atzeret by Eleazar be-rabbi Qillir

Michael Rand

I. Introduction

The purpose of the present article is to bring together those literary materials from the *oeuvre* of the great Palestinian *payyeṭan* Eleazar be-rabbi Qillir (fl. early 7th cent.)¹ that pertain to the festival of Shemini 'Atzeret. Some of

* Many people helped me in the preparation of this article. First and foremost, I would like to acknowledge my indebtedness to my esteemed teacher Prof. Raymond Scheindlin of the Jewish Theological Seminary of America, the depth of which is only matched by the depth of my gratitude to him. The support of the Shalom Spiegel Institute, of which he is the director, has enabled me to devote myself to the research that made the writing of this article possible. I likewise owe a great debt to my mentor Prof. Shulamit Elizur, whose help, not only with this article but over the course of the years, has made me competent to conduct *piyyuṭ* research at a level that is worthy of the material. Dr. Rebecca Jefferson of the Genizah Research Unit of the Cambridge University Library has been unstinting in her help in all paleographical matters connected to the manuscripts in the Taylor-Schechter collection. Avi Shmidman of Bar Ilan University kindly represented my interests in Jerusalem, utilizing the resources of the Institute for Microfilmed Hebrew Manuscripts at the Jewish National and University Library in order to fill in some small lacunae in the microfilm collection of the JTS Library, and procuring information on manuscript sources from Prof. Ezra Fleischer's Piyyuṭ Project. In my home institution, I would like to thank Yisrael Dubitsky, the Reference Librarian, Prof. Menahem Schmelzer, Prof. Seth Schwartz, and Dr. Jay Rovner. Prof. Robert Brody made a number of illuminating suggestions in helping me to revise the article for publication.

1 Palestinian *piyyuṭ* literature is divided by modern scholarship into a pre-classical and a classical period — see the fundamental discussion by E. Fleischer, *Hebrew Liturgical Poetry in the Middle Ages* (Jerusalem 1975) [Hebrew], pp. 79–275. The latter is distinguished from the former primarily by the use of rhyme and the consequent development of complex strophic structures, as well as by the employment of acrostic name signatures by the *payyeṭanim*. The borderline between the two periods is represented by the compositions of Yose ben Yose, the first *payyeṭan* known by name. His precise dates are unclear, but are

these materials have been in continuous use for well over a thousand years, coming down to us in the *maḥzorim* of the Ashkenazi rite. Others have been published over the years on the basis of Genizah manuscripts, while yet others are edited here for the first time. In presenting these materials I am following, albeit imperfectly, in the footsteps of Shulamit Elizur, who has done most in her generation to show the way towards the realization of the longstanding scholarly dream of a complete edition of the Qillirian *oeuvre* by bringing out monographic treatments of compositions grouped by genre and liturgical function.²

The classical *payyeṭanic* liturgy for Shemini ‘Atzeret is primarily concerned with the Additional Service, during which one begins the recitation of the pericope *משיב הרוח ומוריד הגשם*. This pericope is embedded within the second benediction of the ‘*amida* prayer (i.e., the one ending with *מחיה המתים*), so that the major composition for Shemini ‘Atzeret is the so-called Rain *shiv’ata*, which contains a compositional complex designed to highlight the liturgical occasion and invest it with solemnity by providing it with a lengthy poetic prelude. In addition to the Rain *shiv’ata*, of which Qillir is the master in the classical period, the Qillirian *oeuvre* includes regular festival *shiv’atot*, for recitation during the Evening Service,³ and *qedushta’ot*, for recitation during the Morning Service.

reasonably surmised to lie somewhere in the fourth century; see J. Schirrmann, “Hebrew Liturgical Poetry and Christian Hymnology,” *JQR* 44 (1953–1954), pp. 142–145. Qillir represents the apogee of the Classical period, and appears to have been active around the time of the capture of Palestine by the Muslims in 638; see the appendix to this article.

- 2 See Sh. Elizur, *Qedusha ve-Shir: Qedushta’ot le-Shabbetot ha-Neḥama le-Rabbi El’azar Berabbi Qillir* (Jerusalem 1988); eadem, *Be-toda ve-Shir: Shiv’atot le-‘Arba’ ha-Parshiyot le-Rabbi El’azar Berabbi Qillir* (Jerusalem 1991); eadem, *Rabbi El’azar Birabbi Kiliri: Hymni Pentecostales* (Jerusalem 2000) [Hebrew].
- 3 The fact that the *shiv’atot* are intended for the Evening Service is made clear by the mention of dew in the strophes corresponding to the second benediction (but see the comment on l. 10 of composition no. 7). For the recitation of *shiv’atot* during the Evening Service in the Palestinian rite, see Fleischer (n. 1 above), pp. 182–183.

Qillir's *oeuvre* for Shemini 'Atzeret is therefore designed to cover the first three services of the liturgical day: Evening, Morning, and Additional. The three genres that are represented in it all constitute sub-types of the *qerova*, which is the fundamental genre of classical *piyyuṭ*. The *qerova* is designed to accompany the 'amida in its various manifestations. The *qedushta* is employed with those 'amidot that include the recitation of the liturgical *trishagion*, i.e., the *qedusha*. According to the Palestinian rite, the *qedusha* was recited in the Morning Service of Sabbaths, festivals, and a number of other special liturgical occasions. The *qedushta* does not cover the entire 'amida in which the *qedusha* is recited, but rather leads up to and terminates at the *qedusha* itself. It therefore contains *piyyuṭim* for the first three benedictions of the 'amida, which are followed by a number of other *piyyuṭim* that ultimately lead up to the recitation of קדוש קדוש קדוש. (In some cases, the *qedushta* may contain *piyyuṭim* that are designed to serve as "bridges" between the several verses on the *qedusha*.) The structure of the classical *qedushta*, of which the Qillirian *qedushta* is a parade example, is described by Fleischer,⁴ with an important supplement by Elizur.⁵ The Qillirian *qedushta* for Shemini 'Atzeret does not contain any structural deviations from the standard type.

The festival *shiv'ata* is designed to accompany those 'amidot that, according to the Palestinian rite, do not include the recitation of the *qedusha*. In the classical *piyyuṭ* corpus, such *shiv'atot* are employed in the Evening Service and the Additional Service. They consist of six identical poetic units, which cover benedictions 1–3 and 5–7 of the 'amida — i.e., those benedictions that are common to all 'amidot. Benediction 4, which is the benediction devoted to the specific festival occasion (the so-called *birkat qedushtat ha-yom*), is provided with an independent, relatively long, *piyyuṭ*, referred to by the technical term *guf*. (In those cases where no *guf* appears in the manuscript, it can be assumed that it was either meant to be supplied from elsewhere, or that the statutory,

4 Ibid., pp. 138–164.

5 Sh. Elizur, "Al Miqumo u-Mivnehu shel ha-Qiqlar ba-Qedushta ha-Qillirit," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 3 (1983), pp. 140–155.

prose text was meant to be recited instead.) The structure of the basic classical festival *shiv'ata* is described by Fleischer.⁶ All of the *shiv'ata* compositions listed below conform to this standard type.

As mentioned above, the major liturgical peculiarity of Shemini 'Atzeret is that in its Additional Service, one begins to insert the pericope משיב הרוח into the second benediction of the 'amida. Because of this circumstance, the regular festival *shiv'ata* that would otherwise have been recited in the Additional Service of Shemini 'Atzeret contains a series of special additional *piyyuṭim* that are inserted between the poetic units designed to accompany the second and third benedictions. The classical Rain (and Dew) *shiv'ata* is described by Fleischer.⁷

II. The Qillirian Rain *Shiv'ata*

The basic compositional sequence of the material inserted into the classical Rain/Dew *shiv'ata* is: *reshut* + *seder yetzira* + *seder pesuqim* + *rahiṭ/rehiṭim* (or rather *piyyuṭim* of the *rahiṭ*-type). This internal articulation, which is fundamental to the Qillirian compositions for Rain/Dew,⁸ has a history that may be traced back into the pre-classical period of *piyyuṭ*.

6 Fleischer (n. 1 above), pp. 194–196.

7 Ibid., 196–198. See also idem, “Le-Qadmoniyot Piyyuṭei ha-Ṭal (ve-ha-Geshem): Qerova qedam-Yanna'it li-Gevurot Ṭal,” *Qovetz al Yad* 8 (18) (1975), pp. 94–95, 96–98.

8 Thus also in the case of the *shiv'ata* המוניי דשא ארביץ המוניי for Dew and Shabbat, published in Sh. Spiegel, *The Fathers of Piyyut*, ed. M. Schmelzer (New York and Jerusalem 1996) [Hebrew], pp. 155–163. This composition is attributed to Qillir in a heading in one of its manuscript sources: גבורות טל שבת אלעזר (see *ibid.*, p. 154), but it contains no acrostic signature. The inserted material is entirely bracketed by the verses of the Song of Songs, the first words of which are employed seriatim in the poetic lines (with the exception of the final *rahiṭ*, which seriates all of the words of the final verse of the Song). The sequence of *piyyuṭim* is as follows: שיר השירים אצפנף (*reshut*; Song 1:1–16) + קורות אפריון (*seder yetzira* [end missing]; Song 1:17–4:4) + ...צוארך... (*seder pesuqim* [only the end preserved]; Song 7:5–11) + לכה דודי אמן שבתות (*rahiṭ*; Song 7:12–8:5) + שימני תהילה (*rahiṭ*; Song 8:6–13) + ברח איום (*rahiṭ*; Song 8:14). The *seder yetzira* and the *seder pesuqim* are structurally quite similar — both consist of four-line strophes, the first two lines of each strophe beginning

In a recent article, Elizur has published a pre-classical Rain *shiv'ata*.⁹ The inserted material in this composition corresponds to the sequence found in the Qillirian compositions, with one significant deviation. From the *seder yetzira* onwards, the correspondence is exact: אנהם בכל כוח (*seder yetzira*) + ארץ תעטר (*seder pesuqim*) + אדמה תאמץ (*rahit*) + ארצך תפקוד (*rahit*). However, in this composition, the *seder yetzira* is immediately preceded by a *piyyut* that is clearly not a *reshut*. The editor describes this *piyyut* as a “hymn to the Creator, that deals primarily...with the creation of water, and contains expressions of entreaty and supplication for rain to be brought down.”¹⁰ Unfortunately, only the latter part of this *piyyut* is preserved, as this is the point at which the manuscript begins, so that it is impossible to know what, if anything, came before. However, it would not be unreasonable to venture the guess that in the manuscript in its original state, a *reshut* preceded this hymnic *piyyut*. If this were the case, we would then obtain a slightly expanded compositional schema: *reshut* + introductory *piyyut* + *seder yetzira* + *seder pesuqim* + *rahit/rehitim*.

We find support for the assumption of such an expanded schema in a pre-classical Dew *shiv'ata* published by Fleischer.¹¹ In this composition, the inserted material is as follows: אביע תהילות (*reshut*) + אות זמני קייץ (introductory *piyyut*) + אזכירה גבורות (*seder yetzira*) + אשרי מחכה לישע together with פלאות אסורי אוטם (*seder pesuqim*) + אביע זמירות (*rahit*) + ענה דודי (*rahit*) + אסורי אוטם (*rahit*) + אדני אדמה (*rahit*) + אדמה תרה (*rahit*) + אורך תאיר (*rahit*).¹² In this

with words from verses of the Song of Songs, seriatim, and the third lines of each beginning with the fixed phrase טל מנוחה. The difference consists of the fact that whereas in the *seder yetzira* the fourth line of every strophe is occupied by the verses of Psalms 92 and 93 (i.e., the Psalms for the Sabbath), seriatim, the fourth line of every strophe in the *seder pesuqim* is freely composed by the poet, and follows the acrostic order to which the other lines of the strophe are subject.

9 Sh. Elizur, “*Artzekha Tifqod be-Geshem: Qit'ei Fiyuyt mi-Shiv'atot Geshem Qedumot*,” *Ginzei Qedem* 1 (2005), pp. 51–69.

10 Ibid., p. 33 (translation mine).

11 Fleischer (n. 7 above), pp. 110–139. For the dating of the composition, see *ibid.*, pp. 107–108.

12 The first three *piyyuṭim* that I have labeled “*rahit*” are not preceded in the manuscript by

case, the introductory *piyyuṭ* is of the poetic contest type, in which the summer season proves its superiority over the winter season.

The use of an introductory *piyyuṭ* before a *piyyuṭ* of the *seder*-type is attested elsewhere in Palestinian poetic/liturgical practice. Thus, in the Yom Kippur liturgy, we find that the *seder* 'avoda may be preceded by a short, relatively simple *piyyuṭ* usually known as a *seder beriyot*. This phenomenon is probably to be dated as early as the pre-classical period.¹³ Likewise, we find that in the classical *qedushta* for Shavuot, beginning with Qillir, the *seder* 'olam may be preceded by an introductory *piyyuṭ*.¹⁴ It is therefore not surprising that in the pre-classical compositional complex for Rain/Dew that was inherited by Qillir a slot should have been reserved for an introductory *piyyuṭ* preceding the *seder yetzira*. It moreover appears that for reasons that are no longer recoverable, Qillir chose to eliminate this slot from his own compositions.

III. An Annotated List of Qillirian Compositions for Shemini 'Atzeret

The *piyyutim* listed below are published together with this article, unless otherwise indicated.

Qedushta

1. אחות אשר לך כספת — This composition is published in D. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot Shemini 'Atzeret ve-Simhat Tora* (Jerusalem 1981) [hereafter: *Mahzor Sukkot*], pp. 376–390. A version of it also appears in J. Marcus, *Ginzei Shira u-Fiyyut* (New York 1933), pp. 32–38.

2. אולוזו לו ללו — This composition is published in M. Rand, "Ulezu laz le-laz: Qedushta Qillirit le-Shemini 'Atzeret," *Pirkei Shira* (forthcoming).

the expected heading ואלהי אבותינו. However, the patterned structures that all three of them exhibit indicate that they belong to this type.

13 For the evolution of the compositional complex "*seder beriyot* + *seder avoda*," see M. Rand, "The *Seder Beriyot* in Byzantine-Era *Piyyut*," *JQR* 95 (2005), pp. 669–676.

14 *Ibid.*, pp. 676–679.

3. ארוחי בפרות שמיני — Of this composition, only the *magen*, along with the first three verses of the verse chain, is preserved. As expected, the *magen* consists of three four-line strophes, which encompass the acrostic letters *aleph* through *lamed* — i.e., the first 12 letters of the alphabet. The attribution to Qillir rests on the heading of the composition as found in the sole manuscript witness: מעמד שמיני עצרת ושבת לאלעזר ז"ל (In Genizah manuscripts, the name אלעזר with no further specification refers to Qillir.) There is no compelling reason to doubt this attribution. The heading also specifies that the *qedushta* is for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is clear in any case from the text itself.

4. אפציה רנ — This *piyyuṭ* is of the *qiqlar* type — i.e., it serves as *piyyuṭ* 5 of a Qillirian *qedushta*. Qillirian *qiqlarim* are divided into groups of three strophes of three lines each. These strophe groups are separated by a refrain strophe that terminates in the word קדוש. The main strophes of the *qiqlarim* usually bear the acrostic בירבי קיליר אלעזר, which allows for a division into groups of three. The refrain strophe may also bear a short name acrostic. Our *qiqlar* differs from this standard type in that its main strophes, while divided into groups of three, are based on an alphabetical acrostic, rather than on a name acrostic. The exception is the last strophe of the last triad, which bears the acrostic signature יהודה. In addition, the refrain strophe bears the name acrostic אלעזר. The presence of these two signatures is enough to establish Qillirian authorship beyond a reasonable doubt. However, *qiqlarim* based on an alphabetical acrostic are an anomaly within the Qillirian corpus,¹⁵ and the present case is the only example of a *qiqlar* with an alphabetical acrostic followed by a name acrostic in the final strophe.

15 See Elizur (n. 5 above), p. 146 n. 22, who cites two cases: אלופים מסובלים from the Shavuot *qedushta* חוג אפסי חוג (published in eadem, *Hymni Pentecostales* [n. 2 above], pp. 155–160), and אומן בשמעו from the *qedushta* כמותו קם אומן שלא קם כמותו (published in Ch. Brody, "Piyyuṭim bilti Noda'im," *Qovetz al Yad* 1 [11] [1936], pp. (יג–טז).

which in the present edition includes the end of a *guf*, consists of six five-line strophes, and employs Ecclesiastes 11:2 as a framing verse. Together, the first five strophes yield the acrostic **אלעזר**, while the last strophe yields **הודיה**. The heading specifies that the *shiv'ata* is for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is clear in any case from the text itself.

9. **תן חלק אדון לעניי ארץ** — This *shiv'ata* is a twin of no. 8, as is the case with nos. 5 and 6 above. Only the first three strophes are preserved, the last one being cut off in the middle of its second line. As with no. 8, it consists of five-line strophes, and employs Ecclesiastes 11:2 as a framing verse. Together, the preserved strophes yield the acrostic **אלע...**, so that it is reasonable to conclude that in its complete state, the *shiv'ata* contained the acrostic **אלעזר** in its first five strophes and **הודיה** in the sixth. The last lines of the two completely preserved strophes consist of quotations of biblical verses, each of which begins with the particle **כי** and lexically foreshadows the immediately following benediction formula. This pattern was probably repeated in all of the strophes of the *shiv'ata*. A similar structure is attested in the *shiv'ata* **בנאות** **דשא ארביץ המווי** for Dew and Shabbat, which may perhaps be attributed to Qillir, and consists of four-line strophes, the last line of each strophe being a scriptural quotation beginning with **כי**.¹⁷ There is no heading in the manuscript, and the preserved text lacks any obvious reference to Shabbat, so it is most likely that this *shiv'ata*, unlike its twin, was intended for Shemini 'Atzeret occurring on a weekday.

Rain Shiv'ata

10. **אף ברי** — This composition is published in Goldschmidt, *Maḥzor Sukkot*, pp. 403–432.¹⁸ The acrostic signature in (the second part of) the *seder yetzira*,

¹⁷ See n. 8 above.

¹⁸ Together, the first five strophes of the *shiv'ata* yield the acrostic signature **אלעזר**. An additional acrostic signature is given in the last strophe. Goldschmidt's text, however, is slightly corrupt at this point, so that the signature is obscured. The correct reading of the beginning of l. 17 is **מים דוד הקוה** is, as found in Cambridge University Library, T-S NS 276.98b. On the basis of this reading, the acrostic **הודיה** is immediately apparent; cf. nos.

which is mono-rhymed in (ש)מים, reads אֶלְעֹזֵר בִּירְבִי קְלִיר מְקִרִית שֶׁפֶר. The *seder pesuqim* consists of 22 strophe pairs, each of which is devoted to one letter of an א"ב order. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Prophets, Hagiographa. Each strophe consists of four lines, the third of which begins with the fixed word מים. The first line of every odd strophe begins with a word from the framing verse Deuteronomy 28:12. Likewise, the first line of every even strophe begins with a word from the framing verse Isaiah 55:10. The odd strophes incorporate a list of historical personages/events, while the even strophes incorporate a list of the 12 months alternating with the 12 signs of the zodiac. Goldschmidt's edition does not include the *rehiṭim* תתיר קשרי עבי *rehiṭim* חשרת מים (but see below) and אוצר הטוב פתח, which are published here.

The *rahiṭ* תתיר קשרי עבי מים is found in MS New York, Jewish Theological Seminary, ENA 631.4, where it follows the *rahiṭ* איום זכור נא (cf. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot*, pp. 427–428). Following איום זכור נא, Goldschmidt publishes an extremely truncated and corrupt version of תתיר קשרי עבי מים (p. 428). The complete text of this *piyyuṭ*, each of whose lines begins with a prefixed verb form in the second person, is given below. After the verbal prefix *tav*, the lines employ a reverse alphabetical acrostic. The *piyyuṭ* is mono-rhymed in (ש)מים.

The *rahiṭ* אוצר הטוב פתח consists of a straight alphabetical acrostic, with an inexplicably doubled *nun*, followed by a reverse alphabetical series in which each letter is repeated twice. At the point of contact of the two series, there are only two *tav*-lines (instead of the expected three). In Cambridge University Library, T-S H 7.3 + T-S H 7.27, the *rahiṭ* is followed by a reference to the liturgical formula שאתה הוא יי' אלהינו משיב הרוח ומוריד הגשם. After this formula comes the second benediction of the 'amida (ב' א' יי' מחיה המתים), followed by the third strophe of the *shiv'ata* (עב ענני גישומים) — cf. Goldschmidt, *Mahzor Sukkot*, p. 431).

11. ארוחת סעד יומים — The first two strophes of this *shiv'ata* for Shemini 'Atzeret and Shabbat have been published under the name of Sa'adya, followed

5–9 above. I was kindly referred to this manuscript, which does not appear in Goldschmidt's apparatus, by the staff of Prof. Fleischer's Piyyuṭ Project.

by his insertions for Rain, in *Siddur Rav Se'adya Ga'on*, eds. I. Davidson, S. Assaf and B.I. Joel (Jerusalem 1941), pp. תא-תג and M. Zulay, *The Liturgical Poetry of Sa'adya Gaon and His School* (Jerusalem 1964) [Hebrew], pp. פה-צה. In the latter publication, the last strophe of the *shiv'ata* is also given in a note (p. פה). An attribution to Sa'adya appears in the heading of the *shiv'ata* in MS New York, Jewish Theological Seminary, ENA 1178.37: [ס]עדיה גשם שבת דר' אלעזר. However, the acrostic signature אֶלְעָזֵר appears in the fifth lines of the first five strophes, taken together. On the basis of this signature, the *shiv'ata* may be attributed to Qillir.

The *shiv'ata* consists of five-line strophes. The third line of each strophe begins with the fixed words מִי מְנוּחָת. In addition to the acrostic signature mentioned above, the *shiv'ata* contains an alphabetical acrostic. The letters *alef* through *resh* appear once each, occupying the first five strophes. The sixth strophe, which does not contain any elements of a name acrostic, contains the letters *shin* (twice) and *tav* (three times). This distribution of acrostic letters is similar to that found in Qillir's Dew *shiv'ata* בְּדַעְתּוֹ אֲבִיעַ חִידוֹת.¹⁹

One aspect of the (Tiberian-type) vocalization of the Cambridge University Library manuscripts, T-S NS 101.35 and T-S NS 274.172, deserves special mention. In two cases where the received Tiberian system would have required a *ḥatef-pataḥ*, these manuscripts vacillate between *shewa* and *pataḥ* — see the apparatus to lines 19 and 24. I have discussed this phenomenon elsewhere.²⁰

12. עֵטְרַת אוֹתוֹת יוֹמִים — Only the first line of the first strophe of this *shiv'ata* is preserved. The attribution, together with the information that the composition is a Rain *shiv'ata* for Shemini 'Atzeret and Shabbat, is given in the heading: שַׁבָּת גֶּשֶׁם דֵּר' אֶלְעָזֵר. Shabbat is, moreover, clearly referred to in the text itself. On the basis of the first line, it is safe to conclude that this *shiv'ata* employs Psalms 65:12 as a framing verse, and that in its original version it most likely contained the acrostic signature אֶלְעָזֵר in its first five strophes taken together.

19 See Y. Frenkel, *Mahzor Pesah lefi Minhagei Benei Ashkenaz le-Khol 'Anfeihem* (Jerusalem 1993), pp. 208–209, 241–242.

20 See Rand, “*Ulezu laz le-laz*” (no. 2 above), §7.

13. בתיבה ושנים אז עלו במחשבה... — It is clear on the basis of the text that this composition is for Shemini 'Atzeret and Shabbat. It consists of only those elements that are peculiar to Shemini 'Atzeret, i.e., in its present form it is not embedded within a *shiv'ata*. These elements are: the partially preserved *reshut* במחשבה אז עלו במחשבה..., the *seder yetzira* מקרע סריחות..., אשא...קירות סריחות..., the *seder pesuqim* טוב ביום שקטה ארץ, and the *rahit* תבל ראש עפרות. The *seder yetzira* is composed of four-line strophes. The odd-numbered lines of the strophes contain a reverse alphabetical acrostic (for the *tav*-line, see the commentary on l. 21). The even-numbered lines contain the remains of a name signature that trails off into gibberish: [אל]עזר בירבי קלי[ר] [מק.]תמפטא (for the first letter, see the commentary on l. 21). The final, nonsensical, element is obviously a very imperfect reflection of מקרית ספר.²¹ It is, however, strange that the reverse alphabetical acrostic of the odd-numbered lines should not have become corrupted along with the name acrostic. Perhaps this apparent anomaly might be explained by the conjecture that the copyist was aware of the reverse alphabetical acrostic but ignorant of the name signature. On the other hand, it may be that the poet himself gave up in midstream his attempt to encode his signature in the *seder yetzira*. This latter possibility seems more likely, in view of the irregularities in the acrostic found in the *seder pesuqim* (see below), the acrostic structure of which could not possibly have escaped the copyist.

The *seder pesuqim* consists of 22 strophe pairs, each of which is devoted to one letter of an alphabetical acrostic. This order is disturbed in the third line of the first strophe (l. 67), which begins with the word גשם instead of an *alef*-word; in the third and fourth lines of the second *dalet*-strophe (lines 95–96), which begin with גפן and גלישותם, respectively; and finally in the fourth line of the second *mem*-strophe (l. 168), which begins with להיפרד. Whereas the appearance of גשם in l. 67 might perhaps have been explained as a quickly

21 This acrostic signature is imitated in the *seder yetzira* for Dew שהם אשר... by Pinḥas ha-Cohen, published in Sh. Elizur, *Liturgical Poems of Rabbi Pinḥas ha-Kohen* (Jerusalem 2004) [Hebrew], pp. 271–274 (cf. also note 27). The signature embedded in this *piyyut* — א לעזר בירבי קליר מקרית ספר — consists of 22 letters, just like מקרית ספר.

abandoned attempt at introducing a fixed word at the beginning of the third line of each strophe, the other deviations seem to be entirely random. Each of the strophe pairs employs one rhyme (i.e., the rhyme is repeated eight times), with the exception of the first two strophe pairs, in which each strophe is subject to its own rhyme. This irregularity too seems random. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, but the verses are not cited in any particular order with regard to the three divisions of Scripture. Each strophe consists of four lines. The *seder pesuqim* does not seriate items from any fixed lists.²²

On the whole, the two *sedarim*, rather than leaving one with the impression of the text's having been corrupted, seem to be a kind of not-quite-polished "work in progress." They clearly share properties with the corresponding *sedarim* in *אף ברי*, but whereas the latter seem to represent Qillir's perfected *chef d'oeuvre* in these genres, the former bear the hallmarks of a literary attempt that still retains traces of the poet's tinkering.

The composition shows two rather rare features in the equivalencies allowed by the rhyme norm. The first is the equivalence of *ayin* and *alef* in //לועד//מועד (lines 61–64).²³ The second is the equivalence of /a/ and /e/ in the following cases: תענה//מענה//עונה//שנה (lines 5–8); מתוקה//נחקה//צדקה//משקה (lines 117–120); גשם//רשם//נשם//נרשם (lines 153–156); //יוגשם//בפוגשם//משם (lines 157–160); שם//בפוגשם//להפרישם//אנשים (lines 185–188).²⁴

14a, b. עטרני כצנה רצון... — As with no. 13, this composition is also not embedded within a *shiv'ata*. In the form that it takes in the manuscript

22 There are, however, a number of rather unexpected references to Moses in this *piyyut* — see lines 68, 78, 109 and the commentary ad loc.. These appear superficially to be chance references, but at the same time one gets the faint impression that they may represent an (abortive) attempt at introducing some sort of regular structural element, akin to the fixed lists.

23 Cf. M. Rand, *Introduction to the Grammar of Hebrew Poetry in Byzantine Palestine* (New Jersey 2006), §4d.

24 Cf. M. Rand, "Be-Shulei Shiṭat ha-Ḥariza ha-Qillirit," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 21 (forthcoming).

composed of Cambridge University Library, T-S NS 127.24 + T-S NS 275.36 + T-S NS 235.104, it is made up of the following elements: the partially preserved *reshut* עטרני כצנה רצון..., the very badly damaged *seder yetzira* אפן במעשי אל, and the *seder pesuqim* מים בעתם.... MS Paris, Mosseri IV 369, on the other hand, consists of two non-consecutive leaves, the second of which contains a portion of the *seder pesuqim*, while the first contains two partially preserved *reshuyot*: the latter portion of שוכן מרומים..., and the beginning of תשקיף ממעון. Both of these differ from the *reshut* mentioned above, and it is impossible to determine which of the three, if any, is original. In the present edition, I first give the two *reshuyot* from MS Mosseri (14a), followed by the entire composition according to the form attested in the T-S NS manuscripts (14b).

The *reshut* מרומים שוכן חניני ברחמיך... is composed of four-line strophes. The fourth line of every strophe (except the last) begins with the fixed word מרשות, which governs a noun phrase referring to some more-or-less specifically defined social group: תלמידי חכמים (l. 5), etc. In this regard, it resembles the *reshut* אשווע לצור עולמים for Yom Kippur by Pinḥas ha-Cohen.²⁵

The *reshut* עטרני כצנה רצון... is composed of seven-line strophes. The seventh line of each strophe begins with the fixed words of invocation ענני יי' בגשמי, which govern a modifying genitive: רצון (l. 7), etc. This structure resembles that of the *reshut* אחלה בתחנון from the Rain *shiv'ata* לך לב כמים by Pinḥas ha-Cohen,²⁶ as well as the *reshut* אצפצף שיר השירים from the Dew and Shabbat *shiv'ata* דשא ארביץ המוניי (see note 8).

25 This *piyyuṭ* is published in Elizur (n. 21 above), pp. 406–408. The matter of the social groupings mentioned in it is discussed in J. Yāhalom, *Poetry and Society in Jewish Galilee of Late Antiquity* (Tel Aviv 1999) [Hebrew], pp. 40–42.

26 This *piyyuṭ* is published in Elizur, *ibid.*, pp. 494–496 (cf. also her comments *ibid.*, p. 106 n. 136). See also R. Scheindlin, “‘Al Piyyuṭei Pinḥas ha-Kohen” (a review of Elizur’s book) (*Katharsis* 6 [2006], pp. 105–121), where it is cited as an example of what the author calls “conflation of genres” (השוואת הסוגות) (*ibid.*, pp. 115–116). In this case, it is a matter of the penetration of the request for dew into a *reshut*. Our *piyyuṭ* provides another example of this phenomenon.

The *seder yetzira* is so badly damaged that only a few lines are preserved, either wholly or in part. On the basis of these, however, it appears that this (originally) long *piyyuṭ* was mono-rhymed in (ש)מים, as is the case with both parts of the *seder yetzira* of אף ברי. The damage makes it difficult to determine whether or not in addition to the still-discernible alphabetical acrostic the *seder yetzira* also included a name acrostic. However, the fact that no traces of such an acrostic are apparent points towards a negative conclusion. The preserved material makes it clear that the *seder pesuqim* dealt primarily with questions of cosmogony, in particular in its hydrological aspects.

The *seder pesuqim* is composed of 12 strophe pairs, each strophe being devoted to one letter of an alphabetical acrostic. The last pair of strophes, taken together, yield the acrostic לעזר. The third line of each strophe begins with the fixed word מים, as is the case in the *seder pesuqim* of אף ברי.²⁷ The fourth line of each odd-numbered strophe terminates in the name of a zodiacal sign, while the fourth line of each even-numbered strophe terminates in the name of the corresponding month. These two names determine the rhymes of their respective strophes.²⁸ It is noteworthy that both the signs of the zodiac and the months are consistently referred to as such, without the use of any epithets or other metonymic techniques. Such consistency in the use of proper names is also found in the pre-classical *seder pesuqim* אל משוך,²⁹ as well as in the Qillirian *seder pesuqim* ביום מחוסן אלים from the Dew *shiv'ata* בדעתו

27 This structure was imitated by Qillir's successors; cf. the *seder pesuqim* טל תזיל ולא תכלה from the Dew *shiv'ata* טל מאיום טל אשאלה by Yoḥanan ha-Cohen (edited in N. Weissenstern, *Piyyuṭei Yoḥanan ha-Kohen Berabbi Yehoshua* [Ph.D. dissertation, Jerusalem 1983], pp. 1–14), the *seder pesuqim* יערוף אביבי from the Rain *shiv'ata* כמים by Pinḥas ha-Cohen (published in Elizur, *ibid.*, pp. 498–503) and the *seder pesuqim* ויתן אות ברכה from his Dew *shiv'ata* אשר הם... (*ibid.*, pp. 274–281).

28 In this regard, our *seder pesuqim* is quite similar to the unpublished Qillirian *seder pesuqim* אילות טל למחנני from Dew (the text appears in the *Ma'agarim* database, published by the Academy of the Hebrew Language).

29 This *piyyuṭ* is published in Elizur (n. 9 above), pp. 70–78. The editor notes this feature in her description of the *piyyuṭ* on p. 49.

אביע חידות.³⁰ It is, however, somewhat surprising in view of Qillir's general practice.³¹

In addition to the series “zodiac sign + month,” each strophe pair includes a reference to one item from the list of the 12 tribes.³² Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Prophets, Hagiographa. Finally it should be mentioned, as being of significance for the study of Qillir's compositional technique, that the four roots employed in the rhyme position in the Saggitarius-strophe — מבקשת//מתנקשת//מלוקשת//קשת (lines 103–106) — are identical to the ones in the corresponding strophe of the *seder pesuqim* in אף ברי.

Two deviations from the expected rhyme norm are observable in this composition. The first is the lack of identity in the consonant preceding the final vowel in the case of נדבאים//סוגים/[...]/דגים (lines 127–130).³³ The second is the equivalence of /a/ and /e/ in the case of יעוודר/[...]/תה[דר]/אדר (lines 131–134), if the reconstruction of the third member of the rhyming group is correct (cf. note 24).

15. לנו שובן רביעות בחודש מרחשוואן... — This *piyyut* is a heavily damaged *seder pesuqim* for Shemini 'Atzeret and Shabbat, as is made clear by the reference to עונג וחג המעורב (l. 3). Structurally, it is a twin of the *seder pesuqim* in composition no. 14. On the basis of what may be reconstructed from the surviving text, it appears that in its original state this *seder pesuqim* comprised 13 strophe pairs. Each strophe of the first 10 strophe pairs is devoted to one letter of an alphabetical acrostic, which appears once at the beginning of the first

30 This composition is published in Frenkel (n. 19 above), pp. 208–242.

31 Cf. Rand (n. 23 above), §29r and Elizur (n. 9 above), p. 49 n. 79.

32 I cannot identify the expected references to Joseph (i.e., Ephraim and Menashe) in lines 119–126 and to Benjamin in lines 127–134. This, however, may be due to the lacunae in the text.

33 This case may be explained as an instance of the aphaeresis of intervocalic *alef* for purposes of the rhyme — i.e., as though נדבאים were pronounced נדבים. This phenomenon is discussed in Rand (n. 24 above). If this explanation is correct, the rhyming series simply shows the equivalence of the voiced consonant /g/ and the voiceless /k/; cf. *ibid.*

line (in the case of the odd-numbered strophes, after the anadiplosis word — see below). Strophe pairs 11 and 12 apparently switch to devoting both strophes of the pair to a single letter — *shin* for pair 11 and (presumably) *tav* for pair 12. Strophe pair 13 is damaged and incomplete, so that is difficult to determine its structural function, but in any case it is significant that there are only 12 strophe pairs in the *seder pesuqim* of composition no. 14. The fact that the last strophe pair of the latter *seder pesuqim* contains a non-alphabetic acrostic, together with the fact that the alphabet in our *seder pesuqim* is apparently exhausted in strophe pair 12, suggests that strophe pair 13 also contained a non-alphabetic acrostic. The acrostic word שבת is discernible in l. 30 (after the anadiplosis word), but this may be fortuitous. The rest of the strophe pair is too damaged to make any determinations in this regard. Since this *piyyuṭ* does not appear to contain Qillir's name in the acrostic, its attribution to the poet rests exclusively on its similarity to its compositional twin no. 14.

The third line of each strophe begins with the fixed word גשם. The fourth line of every odd-numbered strophe terminates in the name of a month, while the fourth line of every even-numbered strophe terminates in the name of the corresponding zodiacal sign. As in the case of the “twin” no. 14, the months and the signs of the zodiac are consistently referred to by their proper names. The damage to our *piyyuṭ* makes it impossible to determine whether or not it employs any other list(s) besides the “month + zodiac sign” series, though this does not appear to be the case. Each strophe pair is followed by a scriptural verse, in the order Torah, Hagiographa, Prophets. The last word of each verse is repeated by anadiplosis at the beginning of the first line of the following strophe. This type of anadiplosis, including the displacement of the acrostic word into second position within the line, is also attested in the pre-classical *seder pesuqim* אל משרך (see note 29). It is unclear how this structural feature may have been implemented, if at all, at the beginning of the *piyyuṭ*.

Appendix: The Mount of Olives in Qillir's *Piyyuṭim* for Shemini 'Atzeret

In her edition of the *piyyuṭim* of Pinḥas ha-Cohen (fl. second half of the eighth century), Elizur notes that in the compositions for Shemini 'Atzeret, the Mount of Olives is twice mentioned as a destination for pilgrims coming to Jerusalem: בְּעָלוֹת עִם לְחוּג בְּשִׁילּוּשׁ פְּעָמִים//לֵהָר הַזֵּיתִים הַיּוֹתֵם מְסוּיָמִים (*piyyuṭ* לט, lines 39–40) and בְּעָלוֹתְכֶם לְרֵאוֹת לֵהָר הַזֵּיתִים (*piyyuṭ* מד, l. 53). She interprets these references in light of a custom, attested primarily from the tenth century onwards, of gathering on the Mount of Olives during Sukkot, especially on Hoshana Rabba. “This general assembly was connected to the rabbinic leadership in Palestine, and was used for important announcements affecting the community.” In her view, Pinḥas “surely knew that at the time of the Temple, the primary destination of pilgrimage was not the Mount of Olives but rather the Temple Mount, and so it appears that he is influenced here by the pilgrimage destination current in his own day.”³⁴

The Qillirian corpus for Shemini 'Atzeret also contains references to the Mount of Olives. The first of these is found in *piyyuṭ* 5 of the *qedushta* לוֹ אוּלוֹזוּ ללו (no. 2 above): מִתְקָה בְּעֵתֵם//זָבַת הַר הַזֵּיתִים “Provide sweetness at the [proper] times for the one streaming to the Mount of Olives” (lines 108–109). The second is in the *qiqlar* רֵנן אַפְצִיחַ (no. 4 above): הַיּוֹם בְּהָר הַזֵּיתִים [...] עִיפוּ זְרוֹתֵיכֶם//לְמַתְחַנְּנֵיכֶם “The ones measured with a span (i.e., the heavens) rain down [...] on the ones supplicating today on the Mount of Olives” (lines 37–38). The general similarity of the references in the works of the two poets, together with their localization in both cases within compositions for Shemini 'Atzeret, strongly suggest that if they are indeed referring to a real (rather than imagined) custom of gathering on the Mount of Olives, as seems to be the case, the custom referred to in both instances is the same. The problem with this conclusion is the assumed date of Qillir, who by general agreement flourished sometime in the beginning of the seventh century — i.e., during the turbulent

34 Elizur (n. 21 above), pp. 223–224 (translation mine).

final days of the Byzantine period in Palestine, which witnessed the Persian occupation (614–629), the restoration of Byzantine rule (629–638), and the Muslim conquest.³⁵ And while there seems to be no difficulty in imagining a large public gathering of Jews on the Mount of Olives in the days of Pinhas, i.e., in the Muslim period, it is much more difficult to do so in the days of Qillir. However, it appears that with the exception of the Byzantine restoration under Heraclius, Jews were able to maintain at least a tenuous presence in Jerusalem from the beginning of the seventh century until the Muslim conquest. In the years 614–617, moreover, they actively participated in the Persian occupation of the city.³⁶ The problem, therefore, is not so much with the notion of a Jewish presence in Jerusalem in the early seventh century, which can be defended, but rather with the idea that an institution involving a festive public gathering of Jews in Jerusalem (though outside the city wall) could take root during this time and survive all of the ensuing violent disruptions to continue on into the Muslim period. Because of this, I hesitate to offer a concrete historical explanation of the few bits of text adduced here, preferring to limit myself to

35 See Z. Baras, “Ha-Kibbush ha-Parsi ve-Shilhei ha-Shilṭon ha-Bizanti,” *Eretz Israel from the Destruction of the Second Temple to the Muslim Conquest*, eds. Z. Baras et al. (Jerusalem 1982) [Hebrew], pp. 300–349.

36 See J. Schwartz, *Jewish Settlement in Judaea* (Jerusalem 1986) [Hebrew], pp. 190–191. This is the brief period that constitutes the historical background of *Sefer Zerubavel*. This work apparently bears witness to certain acts of the Jews in Jerusalem that bear a messianic/apocalyptic character, such as the offering of sacrifices: נחמיה בן חושאל יבוא ויקבץ את כל ישראל...לירושלם...ויקריבו קרבן ויערב ליי (Y. Even-Shmuel, *Midreshei Geulla*, second edition [Jerusalem and Tel Aviv 1954], p. 78). Such acts, however, to the extent that they clearly lie outside of the bounds of institutionalized norms of socio-religious behavior, cannot be compared to the institution under discussion here. In our case, neither the references themselves nor their general literary context suggest even a faint hint of underlying apocalyptic fervor. For *piyyuṭim* that clearly reflect this fervor, and consequently take quite a different tone, see J. Yahalom, “‘Al Toqpan shel Yetsirot Sifrut ke-Maqor le-Berur She’elot Histōriyot,” *Kathedra* 11 (1979), pp. 125–133; E. Fleischer, “le-Fitron She’elat Zemano u-Meqom Pe’iluto shel Rabbi Eleazar Berabbi Qillir,” *Tarbiz* 54 (1985), pp. 383–427; W.J. van Bekkum, “Jewish Messianic Expectations in the Age of Heraclius,” *The Reign of Heraclius (610–641): Crisis and Confrontation*, eds. G.J. Reinink and B.H. Stolte (Leuven — Paris — Dudley, MA 2002), pp. 103–112.

the cautious assertion that both Qillir and Pinḥas are to be seen as referring to the same institution. I would furthermore suggest that the question of whether or not this institution is to be identified with the gatherings on the Mount of Olives on Hoshana Rabba known from Geonic times cannot be considered as settled.

Bibliographic abbreviations employed in the commentary

- "בשולי שיטת החרזיה" = M. Rand, "Be-Shulei Shiṭat ha-Ḥariza ha-Qillirit," *Jerusalem Studies in Hebrew Literature* 21 (forthcoming)
- גזניוס = *Gesenius' Hebrew Grammar*, eds. E. Kautzsch and A.E. Cowley (Oxford 1910)
- "עיוני לשון" = M. Zulay, "Iyyunei Lashon be-Fiyyutei Yannai," idem, *Eretz Israel and Its Poetry*, ed. E. Chazan (Jerusalem 1995), pp. 451–527
- פיוטי ינאי = M. Zulay, *Piyyutei Yannai* (Berlin 1938)
- פליישר, תפילה = E. Fleischer, *Eretz-Israel Prayer and Prayer Rituals as Portrayed in the Geniza Documents* (Jerusalem 1988) [Hebrew]
- פרקי לשון = H. Yalon, *Pirquei Lashon* (Jerusalem 1971)
- רנד = M. Rand, *Introduction to the Grammar of Hebrew Poetry in Byzantine Palestine* (New Jersey 2006)

Qillirian piyyuṭim cited in the commentary

- אאביך = D. Goldschmidt, *Seder ha-Qinot le-Tish'a be-Av*, second printing (Jerusalem 2003), pp. קג–קס
- אדורי משבעים = part of the *qedushta* אשר לך (no. 1 in the present edition)
- אולזו לז ללז = no. 2 in the present edition
- אחות אשר לך = no. 1 in the present edition
- אלים ביום = Y. Frenkel, *Maḥzor Pesah lefi Minhagei Benei Ashkenaz le-Khol 'Anfeihem* (Jerusalem 1993), pp. 225–234
- אף ברי = no. 10 in the present edition
- אפיק מען = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)

- אקשטה כסל וקרב = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- ארץ מטה = Sh. Elizur, *Rabbi El'azar Birabbi Kiliri: Hymni Pentecostales* (Jerusalem 2000) [Hebrew], pp. 89–135
- בתיבה... = no. 13 in the present edition
- ויאהב אומן = Sh. Elizur, “*Va-Ye'ehav Omen: Qerova Qillirit le-Furim be-'Itsuv Murḥav,*” *Tarbiz* 64 (1995), pp. 501–513; Sh. Spiegel, *The Fathers of Piyyut*, ed. M. Schmelzer (New York and Jerusalem 1996), pp. 188–205
- יפתח ארץ = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- למנצח אגיד = no. 5 in the present edition
- למנצח אומר = no. 6 in the present edition
- מה יפו = no. 7 in the present edition
- עטרני כצנה... = no. 14b in the present edition
- תכנם לארץ = part of the *shiv'ata* אף ברי (no. 10 in the present edition)
- תן חלק אדון = no. 9 in the present edition
- תן חלקך אתנן = no. 8 in the present edition

Symbols employed in the present edition

- [...] = more than one word missing
- [...] = one word or less missing
- [..] = two letters missing
- [.] = one letter missing
- { } = scribal correction or double writing in the manuscript
- < > = completion of a scribal abbreviation

Piyyut No. 3

Manuscript: TS H 15.33

Notes: In the Spiegel Archive at JTS, there is a transcription, not in Spiegel's hand, but with some corrections and marginal notes by him, in Book 1 (= 434), and a photo in Folder 288.

בשמך רחמי מעמד שמיני עצרת ושבת לאלעזר ז"ל

1 אַרוּחֵי בְּפִדוֹת שְׁמִינִי
בְּחוּנֵי בְּנַחַת אֵימוּנֵי
גִילֵנוּ בְּגִיל מְשֻׁמְנֵי
דְּוָצוּ בְּעוֹצֵר יֵימוּנֵי

5 הָאֲרָחוּ בְּהִנְחַת הַנְּיָה
וְתִשְׁקֹטוּ בְּשִׁקְטֵי רְאֵיָה
זְמַר וְרוֹן כְּשֶׁהִיָּה
חוּשׁוּ עוֹצֵר בְּתוֹשִׁיָּה

טִיכְסֵךְ לְמִנוּחַת נִשְׁמֶרֶת
10 יוֹם הַנְּחָה וְעֲצָרֶת

פירוש הפיוט

1. ארוחי בפדות שמיני: ישראל, הנסעדים ('ארוחים') ונתמכים על ידי פדיון יום שמיני עצרת. **פדות שמיני:** הקשר הרעיוני בין פדיון ושמיני עצרת אינו ברור לי, ואולי יש להבין זאת על פי הדרשה המובאה בפסיקתא דרב כהנא כח, ה (עמ' 429). 2. נחת אימוני: יום השבת, שזימן להם ה'. 3. גיל משמני: שמחת הדשן והשובע שעורך ה' לישראל. השווה לביטוי 'משמן שמחת כמיהי שביעי' ('אלולו לז ללז', טור 17), המצביע ישירות אל השבת. 4. עוצר יימוני: חג שמיני עצרת, המזומן בידי ה'. השורש 'מן' נגזר תניינית מן 'מנה'. 5. הארחו: פנייה לישראל. **בהנחת הנִיָּה:** הכוונה למנוחה המהנה של שבת. 6. ראייה: מצוות הראייה החלה ברגל. השווה גם בפירוש 'אלולו לז ללז', טור 116. 7. זמר ורון כשהיה: היינו כשמגיעה שמחת החג. 8. עצור: להתאסף לכבוד שמיני עצרת. **בתושיה:** כמצוות התורה. 9-10. **טיכסך למנוחת נשמרת יום הנחה ועצרת:** ה' ערך לך, הנשמרת למנוחה, את יום השבת ואת שמיני עצרת. **למנוחת נשמרת:** השווה 'ישב עמי בנוה שלום... ובמנוחת שאננות' (ישעיהו לב, יח). ושמא יש לנקד את המילה הראשונה 'מנוחת', דהיינו כצורת סמיכות.

כַּעַת נִצְרָה מְקוּטָרֶת
לְמַרְגִּיעָה וּשְׁמִינֵי עֲצָרֶת

ככת<וב> (במדבר כט, לה): ביום השמיני עצרת תהיה לכם <כל מלאכת עבדה לא תעשו>
ונא<מר> (תהלים לב, יא): שמחו ביי' וגילו צדיקים <והרנינו כל ישרי לב>
ונא<מר> (תהלים קטו, יד): יוסף יי' עליכם עליכם ועל בני<כס>

11–12. כעת נצרה מקוטרת למרגיעה ושמיני עצרת: בעת הזאת כנסת ישראל שומרת את השבת ואת שמיני עצרת. הלמ"ד משמש כאן כסימן המושא הישיר. מקוטרת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'מקטרת מור ולבונה' (שיר השירים ג, ו). 12. מרגיעה: כינוי לשבת. המילה מופיעה כמקבילה ל'מנוחה' בישיעהו כח, יב.

Piyyut No. 4

Manuscript: T-S NS 110.155

1 אַפְצִיחַ רֶנָּן [...]]
[...שם]...]נוני
אַעְצוֹר עֲצָרֶת ב[...]

בְּחַג אֲסִיפֹת תָּב[ואות]
5 [...]]
[...אכלי שי לראות

גִּזְאֵל תְּחִישׁ לְאוֹם נו[שעה]

3 ב...] רשום בראש העמוד

פירוש הפיוט

1. אפציה רנן: הלשון על פי 'פצחו רנה' (ישיעהו יד, ז) ועוד. 4. בחג אסיפת תבואות: בחג הסוכות – השווה שמות כג, טז. 6. ...אכלי שי: נראה שעניין לנו באכילת קרבנות החג. 7. אום נושעה: כינוי לישראל, על פי 'עם נושע ביי' (דברים לג, כט) ועוד.

מְבַשֵּׂר טוֹב וּמְשַׁמֵּיעַ יְשׁוּעָה
וְנִהְלֵלְךָ בְּיוֹם שְׁמִינֵי עֶצְרַת רוּכָב [ר]קוּעִים שְׁבָעָה

<פזמון>

10 אֲלֵבִישׁ לְךָ עֶטְרַת
זֶר וְנִזְר וְאֶדְרַת
רוֹן נִרְנָן לְךָ בְּיוֹם שְׁמִינֵי עֶצְרַת
ק<דוש> {...}

15 דְּגָלֵינוּ לְמַעַד הַשִּׁיבָה
וּמְמַרְחָקִים שׁוֹבְבָה
לְשִׁמְחַת בֵּית הַשְּׁוֹאֲבָה

הַחוּגְגִים בְּטוֹב לֵב
יִתְפַּלְלוּ וְיִלְכוּ בְּמִשׁוֹשׁ לֵב
שְׁמַחִים וְטוֹבֵי לֵב

20 וּבְצִאתָם מֵהָר טוֹב
יִגְיְעוּ בְּלֵב טוֹב
לְאֵהֲלֵי מָה טוֹב

ק<דוש>

זְמַן חֲגִיגְתָם בְּנְעִימִים
מְשׁוֹנָה מְכַל יְמִים

8 ישועה] רשום בראש העמוד 13 למעד] למעד

8. מבשר טוב ומשמיע ישועה: על פי ישעיהו נב, ז. 9. רוכב רקועים שבעה: כינוי לה', הדר בשבעת הרקיעים (ראה: פסיקתא דרב כהנא כג, י [עמ' 343]). הלשון על פי 'סלוי לרכב בערבות' (תהלים סח, ה) ועוד. 13. דגלינו למעד השיבה: השב את שבטינו לחגוג את מועדיך. ושמא 'מעד' הוא כינוי לבית המקדש. השווה: 'שחת מועדו' (איכה ב, ו). 14. שובבה: השב. 18. שמחים וטובי לב: מלכים א' ח, סו. 19. הר טוב: ראה בפירוש לטור 41. 20-21. יגיעו בלב טוב לאהלי מה טוב: הרעיון על פי מלכים א' ח, סו: 'ביום השמיני שלח את העם ויברכו את המלך וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב'; השווה טורים 17-18. 21. לאהלי מה טוב: הלשון על פי 'מה טובו אהליך יעקב' (במדבר כד, ה).

25 בְּהִזְכָּרְ[ת] טְלָלִים וּגְשָׁמִים

חוּגְגִי הַר הַבַּיִת
יִגִּילוּ בְּרִינַת בַּעַל הַבַּיִת
[בְּ]נִוְסָעִם מְסֻכָּה לְבַיִת

טוֹבֵי יָב בְּנוֹעִם
יְרוֹן לְבָם בְּנוֹסָעִם 30
כְּמוֹ מֶלֶךְ שִׁלַּח אֶת הָעָם

ק<דוש>

{י.ש.ל.} יִשְׁלַח אוֹר וְאַמֶּת
לְלוֹת זֶרַע אֶמֶת
ל[.אום אֶמֶת] 35

כְּכֹלוֹת יָמִים הַנְּעִימָתִים
[... הַיָּרְ]עִיפוּ זְרוֹתֵימִים
לְמִתְחַנְנִים הַיּוֹם בְּהַר הַזֵּיתִים

[...] לְ[זוֹ]עִיקֶיךָ בְּתַחֲנוּן
לְהַמְצִיא לָמוֹ חֵינּוֹן 40
בְּהַר הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְבָּנוֹן

ק<דוש>

25. בהזכרת טללים וגשמים: בשמיני עצרת מזכירים הן טל (במעריב ושחרית) הן גשם (במוסף ובמנחה).
27. בעל הבית: כינוי לה' – השווה 'מה יפו', טור 31. 28. בנוסעם: אפשר גם להשלים 'כ', אך 'ב' הרבה יותר נפוץ אצל הקילירי עם המקור הנטוי; השווה טור 30. מסוכה לבית: ראה: משנה, סוכה ד, ח: 'אמר מלאכול [ביום ז' של סוכות] לא יתיר סוכתו אבל מוריד את הכלים מן המנחה ולמעלה מפני כבוד יום טוב האחרון של החג'. 31. כמו מלך שילח את העם: ראה בפירושו לטורים 20–21. 34. זרע אמת: כינוי לישראל, על פי 'אנכי נטעתך שרק כלה זרע אמת' (ירמיהו ב, כא). 36. ככלות ימים: על פי 'יכלו את הימים' (יחזקאל מג, כז). ימים הנעימות: נראה לי לפרש 'ימים נאגדים', היינו שבעת ימי החג יחד עם שמיני עצרת. הנעימות: הכתיב ביר"ד מוזר, ונראה לי שהמעתיק התכוון בראשונה לכתוב 'הנעימים', וחזר בו באמצע המילה (מן הסתם בגלל החרוז). ולפי פירוש, הצורה הפועלית גזרת-שם מן 'עמית'. 37. הירעיפו זרותים: על פי 'הרעיפו שמים ממעל' (ישעיהו כה, ח). זרותים: כינוי לשמים, על פי 'שמים בזרת תכין' (ישעיהו מ, יב). 38. בהר הזיתים: ראה בנספח למאמרי זה. 41. ההר הטוב הזה והלבנון: דברים ג, כה; משמש כאן ככינוי למקדש (ראה גם: רנד, §14bb).

מְקַרְיֵי כָּל שְׁבָעָה כְּמִשְׁפָּט
 עוֹבְרֵי בְעֵמֶק יְהוֹשֻׁפֵּט
 יְחוּגוּ שְׁמִינֵי עֲצַרְתַּת בְּמִשְׁפָּט 45

נוֹסְעֵי הַיּוֹם מְסוּכָה
 מִרַע אוֹתָם חֶסוּכָה
 וְעֲלִימוֹ סוּכָה

סֹדֵר יוֹם זֶה לְדוֹרוֹת יוֹנָהג
 כְּמִשְׁפָּט וְכַמְנָהג 50
 הַיּוֹת בְּפִי עֲצָמוֹ [ח]ג

ק<דוּש>

עֲצַרְתַּת בְּהַ נְעַצְרִים
 וְזַמְנִיָּה לְעֵד נוֹצְרִים
 יְדִידֵי [מִר]אש צוֹרִים 55

פְּצִיחוֹת אֲמֶלֶל
 רְנָנוֹת אֶהְלֶל
 לְקוֹל אֲיִילוֹת [מְחוּלֶל]

[צ]בְּאוֹתֵיכֶם יִגִּילוּן
 וְכָל צוֹרְרֵיכֶם יְבוֹלוּן 60

43. כל שבעה: כל שבעת ימי חג הסוכות. 44. עוברי בעמק יהושפט: בני ישראל, הבאים לחגוג את הרגל. עמק יהושפט: כינוי לירושלים, על פי 'קבצתי את כל הגוים והורדתיים אל עמק יהושפט' (יואל ד, ב), וגם 'יעורו ויעלו הגוים אל עמק יהושפט' (שם, יב). 46. נוסעי היום מסוכה: השווה טור 28. 48. עלימו סוכה: הגן עליהם. ללשון השווה 'ושכתי כפי עליך' (שמות לג, כב). 49. סדר יום זה לדורות יונהג: השווה 'דורי דורות חג זה הונהג' ('אולזו לז ללז', טור 207). 51. היות בפי עצמו חג: ראה: תוספתא, סוכה ד, יז: 'יומים טוב האחרון של חג פייס לעצמו זמן לעצמו רגל לעצמו קרבן לעצמו שיר לעצמו ברכה לעצמה'. 55. ידידי מראש צורים: כינוי לבני ישראל, ידידי ה' (השווה טור 79), שעליהם נאמר 'כי מראש צרים אראנו' (במדבר כג, ט). 58. קול איילות מחולל: ה', שעליו נאמר 'קול יי' יחולל אילות' (תהלים כט, ט). 60. וכל צורריכם יבולון: השווה 'וכירק דשא יבולון' (תהלים לז, ב).

ולא[....] בְּשִׁמְחָה תִּבְלִין

<דוש>ק

קְרֹבִים וְרְחוּקִים

[...]וְתֵּי אֶת מְפִיקִים

וְעַל דֹּדִם מִתְרַפְּקִים 65

רְצוֹן קֶרְבָּנוּ מְיוּחָד

רְצוֹת לְאֵל אֶחָד

בְּפֶר אֶחָד וְאֵיל אֶחָד

שִׁילוּם חֲגִיכֶם

שִׁי שְׁלֵמִיכֶם 70

נִם [...]יְתִי אֶתְכֶם

<דוש>ק

תִּירָאוּ בְּבִינֵינוּ

בְּתִיקוֹ וּבְכִיווֹנוֹ

עִם מְחֹנוּ {...} וְהֶמוֹנוֹ 75

תְּהִיו חַיִּים { וְקִיִּי } וְקִיִּמִים

שׁוֹנִים אֶת הַיָּמִים

61. ולא.....: בכתב היד רשומות שלוש האותיות בסוף הטור, ואפשר שאחריהן באה אות אחת נוספת שניטשטשה. ראש הטור הבא לקוי לחלוטין. ואולי המעתיק התחיל לכתוב את המילה 'ולא רצכם' או 'ולא דמתכם', ראה שלא יספיק לה מקום בסוף הטור, ורשמה במלואה בראש הטור הבא. **בשמחה תובלון**: על פי 'כי בשמחה תצאו ובשלום תובלון' (ישעיהו נה, יב). 65. **ועל דודם מתרפקים**: על פי 'מי זאת עלה מן המדבר מתרפקת על דודה' (שיר השירים ת, ה); השווה טור 80. 66. **רצון קרבנו מיוחד**: קרבן שמיני עצרת, הקרב לרצון לפני ה', הוא מיוחד במינו. ראה את הדרשה בפסיקתא דרב כהנא כח, ט (עמ' 432-433). 68. **פר אחד ואיל אחד**: על פי במדבר כט, לו. 69. **שילום חגיכם**: שמיני עצרת, המשלים את מחזור החגים המתחיל בפסח. והשווה גם 'תשלום החג' (למנצח אניד, טור 13). 70. **שי שלמיכם**: הכוונה לשלמי החגיגה. 73. **תיראו בניינו**: הפייטן מביע את תקוותו שישראל יראו את בניין המקדש. 74. **בכיוונו**: כנראה מקביל ל'בינינו' דלעיל. 75. **עם מחנו**: בני ישראל, העם שבתוכו חונה ה'. 77. **שונים את הימים**: רמז לנוסח ברכה עממית. ראה: ש' אליצור, 'לדרכי שילובם של יסודות ארמיים בפיטוי ארץ ישראל הקדומים', לשוננו, ע [בדפוס].

[.שְׁמַחַת הַרִי [ב]שְׁמִים

יְדִידֵי הַמּוֹן וְתִיקִים
 80 דוּדֵי עֲדִיד מִתְרַפְּקִים
 הַשְּׁמִיעִים הַיּוֹם וְאַתֶּם הַדְּבָקִים

[אַלְבִּישׁ ל]ךְ עֵטְר[ת]
 זֶר וְנֶזֶר וְאַדְרָת]
 [רֹן נְרָא]ן לְךָ בְּיוֹם שְׁמִינִי[י] עֲצָרַת
 ק<דוּשׁ>

78. הרי בשמים: על פי שיר השירים ח, יד. וראה את מדרשו על ישראל בשיר השירים רבה למקום. 79. ידידי המון ותיקים: היינו המוני החסידים הוותיקים, ידידי ה'. 80. דודי עדיך מתרפקים: ראה בפירושו לטור 65. 81. ואתם הדבקים: דברים ד, ד; המקרא הזה מסיים את הפסקא לשמיני עצרת. ראה: פסיקתא דרב כהנא כח, י (עמ' 434).

Piyyut No. 7

Manuscripts:

T-S NS 278.119 (א): ll. 1–31

ENA 3214.14–15 (ב): ll. 8–56

T-S H 7.48 (ג): ll. 11–15, 60–74

T-S NS 315.203 (ד): ll. 1–15

Text:

Lines 1–7: T-S NS 278.119

Lines 8–56: ENA 3214.14–15

Lines 60–74: T-S H 7.48

Notes: In the Spiegel Archive there are a photo and a rough transcription, not in Spiegel's hand, of T-S H 7.48 in Folder 132.

1 מה יפו אַחוּדִים נַעֲצָרִים
 לְנִיצַב בְּעֵדָתָם אִתָּם עוֹצְרִים
 [בַּעֲצַרְת עֵתְרַת לֹא בּוֹצְרִים]
 [זְמַן שְׁבַעָה] נוֹצְרִים
 5 רְנוּנִים גְּנוּנִים בְּמִגִּינַת [...]]
 [ב' מגן]

פְּעֻמֵיךְ בְּנַעְלִים אֶסִיף לַעֲצוֹר
 לְנַעוֹל בְּעֵדָם [בְּעַד עֲצָרָה עַ]צוֹר
 [בַּעֲצַרְת] עוֹצְרִים בְּלִי לְבַצוֹר
 [זְבַד גְּבוּרוֹת] לְעִיתִים תִּיצוֹר
 10 רְבִי־בִי טַל מְלַעֲצוֹר
 ב' מחיה

[בַּת נְדִיב] אִידְרוּהָ שְׁשִׁים וּשְׁמוֹנָּה [ים]

חילופי נוסחאות

2 בעדתם] בע ס ד 5 במגינת [...] במגן ד 6 אסיף] אסוף ד 8 בעצרת] ליתא א עוצרים בלי לבצור] ליתא א עו... לבצור ד
 9 לעיתים] לעתם א לעיתים ב תיצור] נצור א ד 10 רביבי] רבין [ב רביבי טל] רבבי כספי לק [ד 11 אידרוה] אידרוה ב
 ששים ושמונים] ס' ופ' א

פירוש הפיוט

1. מה יפו: פסוק המסגרת הוא שיר השירים ז, ב, הנדרש לעניינו: 'בנעל אין כת' כאן אלא בנעלים, בשתי נעילות, נעילה בפסח נעילה בחג. א' הקב"ה לישר', בניי נועלים אתם בפני בפסח ואני נועל בפניכם בחג, ואני משיב רוחות ומעלה ענני ומוריד גשמים ומפריח טללים ומגדל צמחים ומדשן פירות, ואתם נועלים בפניי בפסח ואתם יוצאים וקוצרים ומוציאים אותה מליאה ברכות' (פסיקתא דרב כהנא כא [עמ' 420]). וראה גם בשיר השירים רבה למקום. **אחודים נעצרים**: בני ישראל, הנאספים ביחד. 2. **לניצב בעדתם איתם עוצרים**: מוסב על בני ישראל, הנעצרים לכבוד ה', הניצב אתם בעדתם. הלשון על פי 'אלהים נצב בעדת אל' (תהלים פב, א). 3. **עתרת לא בוצרים**: לא ממעיטיים בתפילתם. קריאת 'לא' מסופקת במקצת. ראה גם בפירוש לטור 4. **זמן שבעה**: היינו שבעת ימי חג הסוכות. 6. **אסיף לעצור**: הכוונה כנראה לעצירת מלאכת האסיף לכבוד החג. 'אסיף' משמש גם רמז לחג הסוכות, הנקרא 'חג האסיף' (שמות כג, טז). 7. **לנעול בעדם בעד עצרה**: הכוונה לנעילת ה' בעד בני ישראל (ראה את הדרשה המובאת בפירוש לטור 1) תוך כדי עצירת מלאכת השדה לכבוד שמיני עצרת. 8. **עוצרים בלי לבצור**: נאספים (להתפלל) בלי לעסוק בבציר, היינו בעבודת הכרם. 9. **זבד גבורות לעיתים תיצור**: זוהי תפילתם של ישראל – תשקוד (להוריד) מתנת גבורות (גשמים) לעתים (מוזמנים). 10. **טל**: למרות הליקוי, נראה שלפי כתב יד א אין כאן הזכרת טל (ראה בחילופי הנוסחאות). 11. **בת נדיב**: משמש כאן ככינוי לכנסת ישראל. השווה: 'בתו של אברהם שנקרא נדיב המד' א נדיבי עמים

[לעת] אִידְרָה מְלֶךְ בְּחַג הַמִּינִים
 [בְּעֶצְרַת] עֵילְסוּהוּ בְּעוֹגֵב וּמִינִים
 [זְמֵרֵן] גּוֹי שׁוֹמֵר אֲמוֹנִים
 רֶם מְקַדְּוִישׁ [בְּרִיחַ שְׁמֵנִים
 ב' האל

15

את[ה] גוף

אֲשׁוּר מְאֻמְנָה / לְעוֹזֵר] מִיּוֹשְׁנָה
 אֶהְלֵל בְּאֻמוֹנָה / הֶלְלוּ שׁ[... שְׁמוֹנָה

בְּחִילֵשׁ וּפּוֹר וּמְנָה / חִילֵק י[... מְנָה
 בְּחֻלְקוֹ הוֹעֵלָה וְנִמְנָה / חוֹלְק] שְׁבַעַה וּשְׁמוֹנָה

12 [לעת] לתת] א אִידְרָה] הידרה ד 14 גוי שומר] גוי צדיק שומר א 15 רם מקדיש] ליתא ג 17 אהלל] אהללה א
 18 חילק] חלק א 19 בחלקו] בחלקו ב

נאספו עם אלהי אברהם (תהלים מז, י') (שיר השירים רבה למקום). **אידורה**: פיארוה. **ששים ושמונים**: השווה 'ששים המה מלכות ושמונים פילגשים ועלמות אין מספר' (שיר השירים ו, ח), הנדרש על אומות העולם בשיר השירים רבה למקום. 12. **לעת אידרה מלך**: כאשר רוממה את ה'. **חג המינים**: חג הסוכות, שבו נוטלים את ארבעת המינים. 13. **עילסוהו בעוגב ומינים**: על פי 'הללוהו במינים ועוגב' (תהלים קנ, ד). 14. **גוי שומר אמונים**: כינוי לישראל, על פי 'פתחו שערים ויבוא גוי צדיק שמר אמונים' (ישעיהו כו, ב). בכתב יד א המילה 'צדיק' מופיעה בין השיטין. 15. **רם**: כינוי לה'. **מקדיש בריח שמנים**: עוד כינוי לה', המביא לשון מעין החתימה. והשווה 'לריח שמניך טובים' (שיר השירים א, ג), הנדרש על 'שמן כהונה ושמן מלכות' וגם על 'תורה שבכתב ושבועל פה' בשיר השירים רבה למקום. כללו של דבר, ה' מקדש את ישראל ברוב טובותיו. 16. **אשור מאמנה**: הלשון על פי 'תשורי מראש אמנה' (שיר השירים ד, ח). המקרא הזה נרמז ב'אחות אשר לך', טור 21; 'אולוז לז לז', טור 99; 'למנצח אומר', טור 12; 'תן חלק אתנן', טור 6. המשמעות בהקשר זה היא כנראה 'אחוגג את החג'. **מיושנה**: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אני ישנה ולבי ער' (שיר השירים ה, ב). 17. **אהלל באמונה**: השווה 'אנציח באמונה' (למנצח אומר', טור 10). **הללו ש... שמונה**: למרות הליקוי, נראה קרוב לפרש לעניין אמירת ההלל – 'ההלל והשמחה שמונה כיצד? מלמד שחיב אדם בהלל ובשמחה ובכבוד יום טוב האחרון שלחג כשאר כל ימות החג' (משנה, סוכה ד, ח). 18. **בחילש ופור ומנה**: מילים נרדפות – ראה: 'ארבעה שמות נקראו לגורל, חלש פור גורל חבל' (פסיקתא דרב כהנא ג [עמ' 36]). הרשימה מתועדת כבר אצל ניני. ראה: פיוטי ניני, עמ' רכו, טור לד. **בחילש ופור ומנה חילק י...** מנה: נראה שמדובר כאן על חלוקת הארץ לפי מספר אומות העולם. 19. **בחלקו הועלה ונמנה חולק שבעה ושמונה**: נראה לי לפרש שישראל עלה בגורלו של ה', על פי 'כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט). **חולק שבעה ושמונה**: כנראה כינוי לישראל, וההשלמה על פי 'תן חלק לשבעה וגם לשמונה' (קהלת יא, ב). ראה בפירושו ל'תן חלק אתנן', טור 1.

20 גיל סמחות [שׁוֹבַע] / גְּלַתִּי בְּמִצּוֹת שְׁבַע
גְרוֹנִי עַ[רְךָ] שְׁבַע / בְּנִיטָךְ צְלוּחִית לְ[שְׁבַע]

[ד.... שְׁבַע] / צְרִי בְדָמְךָ לְתַבְעָה
[ד....]בוּעָה / מִצַּר בְּסוֹכָה [שְׁבַע]

[ה....]שִׁיתִי שְׁבַעִים / כָּל [שְׁבַע] עָלַי שְׁבוּעִים
הָאֵם חִיּוּבוֹ [...] / יְהוּ בְּאִישִׁים נוֹשְׁעִים 25

[ו....]בְּרַכִּי בְּחִלְלִי / לְפָנַי מִזְבַּח יְיָ
[...]. עֲצַרְתּוֹ בְּעַדִּי חֵין הַהִסְלִיל / גְּבוּרוֹת [...] בְּעִלְלִי

זַעַק עַדִּי בְּעַצְמוֹ / בוּ [...]עֵלוּ עֲצָמוֹ
זָרָם לְהַעֲצָמוֹ [...]תִּין תַּעֲצוּמוֹ

28 בוּ []עֵלוּ עֲצוּמוֹ אֲבִיעַ לְעוֹצְמוֹ א

20. גיל סמחות שובע גלתי במצוות שבע: השווה 'שבע שמחות את פניך (תהלים טז, יא), אילו שבע מצוות שבחג, ארבעה מינים שבלולב, וסוכה, ושמחה, וחגיגה' (פסיקתא דרב כהנא כז, ב [עמ' 406]). 21. גרוני ערך שבע: רמז לשבע ברכות העמידה. ושמה יש לקרוא כאן 'שׁוֹעַ', היינו תפילה. בניסך צלוחית לשבע: השווה 'הביא ניסוך המים בחג כדי שיתברכו עליך מי גשמים' (תוספתא, סוכה ג, יח). הקשר בין ניסוך המים לתפילה, שנוצר על בסיס לשון נופל על לשון, מובלט גם ב'את ניב מזכירי שוֹעַ/שְׁעָה בנסוך שבע' ('פתח ארץ', טור 53). ואפשר לנקד גם 'לְשַׁבַּע' ולפרש לעניין ניסוך המים במשך שבעת ימי החג. וראה בפירוש לטור 23. 22. לתבעה: נראה לי שיש לתקן ולקרוא 'לְטַבְּעָה'. השווה את החילוף 'ק' – 'כ' בטור 30 לפי כתב היד שלנו (ראה בחילופי הנוסחאות). 23. בסוכה שבעה: ההשלמה על פי 'סוכה וניסוך המים שבעה' (משנה, סוכה ד, א). 24. שבעים: לפי המשך הטור, נראה שהפייטן רומז לחזון דניאל בדניאל ט, כד–כז, ולפי זה יש לפרש על פי 'שבעים שבעים נחתך על עמך' (דניאל ט, כד). כל שבעה עלי שבעים: ה' מדד (כל' ע'לי שבעה שבעים עד ביאת המשיח. על פי 'מן מצא דבר להשיב ולבנות ירושלים עד משיח נגיד שבעים שבעה' (דניאל ט, כה). 25. יהו באישים נושעים: הכוונה כנראה שישארל ייושעו בזכות הקרבנות. 26. ברכי בחליל: הצלעית עוסקת כנראה בשמחת בית השואבה, הנקראת 'חליל'. ראה: 'החליל חמישה ושה'. זהו החליל של בית השואבה' (משנה, סוכה ה, א). לפני מזבח יליל: יללת החליל לפני המזבח היא עריכת שמחת בית השואבה בעזרת המקדש. 27. עצרתו בעדי חין להסליל: אסרת עלי את החליל (ביום השמיני), כדי שתבוא התפילה במקומו. עצרתו בעדי: לשימוש במילת היחס, השווה: 'כי עצר עצר יי' בעד כל רחם' (בראשית כ, יח). חין להסליל: לערוך תפילה. 28. זעק עדי בעצמו: נראה שהנושא כאן הוא שוב החליל המעצים זעקה, היינו המתחנן בעצמה בעד ישראל. בו ... עלו עצמו: הצלעית נשתמרה בשלמותה, אך בנוסח אחר, בכתב יד א – 'אָבִיעַ לְעוֹצְמוֹ'. 29. זרם להעצמו: להעצים את זרם המים, היינו להוריד את הגשמים. וניקדתי את הפועל כהפעיל למרות הכתיב החסר.

- 30 חוֹזְרֵי מִסְכָּךְ לְבֵית / [כְּנִסָּע סוֹכוֹת וּבְנֵה בֵּית
 חֲרָדוֹ כֹּל [בְּ]יְבֵית / בְּחֻלֵי פְּנֵי בַעַל הַבַּיִת
- [ט]בוֹר בֵּית יְשִׁיבָה / עוֹדוֹ בְּסוּד [ח]שִׁיבָה
 טַעַם חֲשֵׁתוֹ לְשִׁאֲבָה / [ל]שְׂמִיחַת בֵּית הַשִּׁאֲבָה
- יּוֹפֵי כְּנוֹרוֹת / [...] וְרוֹת מְכוֹנְרוֹת
 35 יִישְׂרְתֵי סִיפְלֵי נִירוֹת / בְּרָא[שֵׁי הַמְנוֹרוֹת]
- כְּתוֹרוֹת ב[...]
 כְּבוֹד בָּם כ[...]
 כְּבוֹד בָּם כ[...]
- לְתִיבַע ס[...]
 לְדַעַת [כָּל] תְּעִלּוֹמוֹת / אֲשֶׁר בָּם מְעוֹל[מוֹת]

30 מסכתן מתוקן מן מסקך ב

30. חוזרי מסכת לבית: ישראל, שחוזרים מסוכתם לביתם לקראת שמיני עצרת. השווה: משנה, סוכה ד, ח. כנסע סוכות ובנה בית: על פי 'יעקב נסע סכתה ויבן לו בית' (בראשית לג, יז). הרמז למקרא בא כאן מפני הניגוד הנוצר בו בין 'סוכות' לבין 'בית', אך לא ברור לי הקשר ליעקב דווקא; וההשלמה על פי הסברה. 31. חרדו כל בני בית בחלי פני בעל הבית: בני ישראל, בני ביתו של ה', חרדו לפניו בחילוי ובתפילה וביקשו ממנו גשמים. 32. טבור בית ישיבה: כינוי למקדש, שהוא טבור העולם ומקום ישיבת הסנהדרין. עוֹדוֹ בְּסוּד חִשִּׁיבָה: הליקוי הקטן מקשה על הפירוש, אך נראה לי שהפייטן רומז למדרש שלפיו המקדש עלה במחשבה להבראות קודם לבריית העולם. ראה: בראשית רבה א, ד (עמ' 6). 32–33. עוֹדוֹ בְּסוּד חִשִּׁיבָה טַעַם חֲשֵׁתוֹ לְשִׁאֲבָה לְשִׂמְחַת בֵּית הַשִּׁאֲבָה: בשעה שהמקדש עדיין לא היה קיים ורק עלה במחשבה, כבר תכננת ('טעם חשתו לשאבה') שתקיים בו שמחת בית השואבה. 33. לְשִׂמְחַת: השלמת מילת היחס על פי הסברה. 34. יּוֹפֵי כְּנוֹרוֹת: הפייטן רומז לתיאור שמחת בית השואבה: 'הלויים בכנורות ובנבלים ובמצלותים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר על חמש עשרה מעלות היורדות מעזרת ישראל לעזרת נשים' (משנה, סוכה ה, ד)... וְרוֹת מְכוֹנְרוֹת: קשה לעמוד על דיוק כוונת הפייטן, אך נראה שהוא ממשיך בעניין כלי הזמר במקדש. הבינוני הוא כנראה גזורשם מן 'ננור'. 35. יִישְׂרְתֵי סִיפְלֵי נִירוֹת: השווה 'מנורות של זהב היו שם, וארבעה ספלים של זהב בראשיהן, וארבעה סולמות לכל אחד ואחד, וארבעה ילדים מפרחי כהונה ובידיהם כדים של שמן של מאה ועשרים לוג, שהן מטילים לכל ספל וספל' (שם ה, ב). בְּרָאשֵׁי הַמְנוֹרוֹת: השלמתי על פי המקור. 37. כָּל אוֹמָה: שמא יש כאן קשר לעניין הסטרופה הבאה; ראה בפירוש הטור דלהלן. 38. לְתִיבַע וכו': נראה לי שבסטרופה הזאת מתואר בית משפט של מעלה, ובו נתבעים אומות העולם לדין. כָּל עֵלְמוֹת: כנראה כינוי לאומות העולם, על פי שיר השירים ו, ח (ראה בפירוש לטור 11). 39. לְדַעַת כָּל תְּעִלּוֹמוֹת אֲשֶׁר בָּם מְעוֹלְמוֹת: הפייטן רומז כנראה לפתיחת הספרים שרשומות בהם כל הנסתרות. השלמתי 'כל' על פי הסברה.

40 מפרחי כהונות אומן / יע[...]. כְּדֵי שְׁמֵן
ממאָה וְעֶשְׂרִים [לוג] שְׁמֵן / יִרְקוּ בְּכֹת קָרוֹן בֶּן [שְׁמֵן]

נְעִלָה בָּם הֵדֵר נְאוֹר / נְנָאֵר שְׁמֵשׁ וְהִירַח אֹר
נָם וּמְתוֹק הָאוֹר / מְאוֹר וְשֶׁמֶשׁ וּמְאוֹר

סְמוּכָת] אֲשִׁישָׁה / אָגֵן מְאוֹשְׁשָׁה
45 סִיסִי בּוֹ לְאֲשִׁישָׁה / חֲלִיל { ש } חֲמֵשָׁה וְשֶׁשׁ

עַד שְׁמִינֵי בּוֹ שְׁמַח[ה] / [אִם הִבְנִי] שְׁמַחָה
עוֹד יִסֵּף [....] / בְּזָה יוֹם נְגִילָה [וְנִשְׁמַחָה]

[9]יִנְתּוּ בְּסוּף אֲסִיף / [....]כֵּל הוֹסִיף

41–40. מפרחי כהונות אומן יע... כדי שמן ממאה ועשרים לוג שמן: מבוסס על המקור המצוטט בפירושו לטור 35. 'לוג' הושלם על פי המקור. 41. בכות: הקריאה בטוחה, אך אין בידי לפרש. ושמה היה כתוב 'בבית' במקור שהיה לפני המעתיק. קרן בן שמן: כינוי למקדש, על פי 'כרם היה לידידי בקרן בן שמן' (ישעיהו ה, א). 42. נעלה בם הדר נאור: כבוד ה' – השווה 'נאור אתה' (תהלים עו, ה) – נעלה על ידיהם, היינו מפני חגיגת שמחת בית השואבה. הרעיון הכללי על פי 'נדיבי עמים נאספו עם אלהי אברהם כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה' (תהלים מז, י). נאור שמש והירח אור: נראה לי שנרמז כאן המדרש שעל פיו אדום קשור לשמש וישראל קשור לירח. ראה: 'עשו מונה לחמה שהיא גדולה ומה החמה הזו שולטת ביום ואינה שולטת בלילה כך עשו יש לו בעולם הזה ואין לו לעולם הבא, יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה ומה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום כך יעקב יש לו בעולם הזה ולעולם הבא' (בראשית רבה ו, ג [עמ' 42]). נאור: נבזה. שמש: ההשלמה על פי הסברה. 43. ומתוק האור: קהלת יא, ז. המקרא נדרש על אור העולם הבא בקהלת רבה למקום. מאור ושמש ומאור: שתי המילים הראשונות מובאות מתהלים עד, טז. הצירוף מעורפל במקצת, אך נראה שהפייטן רומז לשלטונו הכפול של הירח (ראה בפירושו לטור דלעיל) – היינו הירח ('מאור') והשמש ביום ובעולם הזה, לעומת הירח לבדו בלילה ובעולם הבא. 44. סמוכת אשישה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'סמכוני באשיות' (שיר השירים ב, ה). אגן מאוששה: כינוי נוסף לכנסת ישראל – השווה 'שרך אגן הסהר' (שיר השירים ז, ג). 45. סיסִי בו לאששה: שישו בה' כדי שהוא יאשש אותך. חליל חמשה וששה: ראה בפירושו לטור 26. 46. עד שמיני בו שמחה: השווה 'ההלל והשמחה שמונה' (משנה, סוכה ד, א). בו: בה'. אם הבנים שמחה: כינוי לישראל, על פי תהלים קיג, ט. ההשלמה על פי הסברה. 47. עוד יסף: כנראה יש כאן רמז ל'יספת לגוי יי' יספת לגוי נכבדת' (ישעיהו כו, טו), הנדרש לעניין שמיני עצרת בפסיקתא דרב כהנא כח, א (עמ' 322–423). והשווה גם 'דגול לגוי יספת' ('אחות אשר לך', טור 2); 'כי לא על חנם לגוי יסף' ('תן חלק אתנן', טור 10). בזה יום נגילה ונשמחה: על פי תהלים קיח, כד. המקרא נדרש לעניין שמיני עצרת. ראה: 'וכיון שיצאו שבעת ימי החג א' הקב"ה לישראל בני יודע אני שכל שבעת ימי החג הייתם עסוק' בקרבנותיהם של אומות העולם ועכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד איל אחד (במדבר כט, לו), וכיון ששמעו ישראל' כך התחילו מקלסין להקב"ה ואו' זה היום וגו' (תהלים קיח, כד) (פסיקתא דרב כהנא כח, ט [עמ' 433]). 48. פינתו בסוף אסיף: מקומו של שמיני עצרת הוא בסוף חג האסיף, היינו חג הסוכות (ראה בפירושו לטור 6).

פִּיצוּחַ יִין בּוֹ [לְהוֹסִיף] / [...]וּסִיפַת עַל עֵקֶר מוֹסִיף

50 [צ...] פְּתַחֵי עוֹלָם / בְּעֵדֵי וּבְעֵד עִם [עו]לָם
צוֹר כִּי עֶצֶר בָּאָבוּ כָּל { פּוֹעֵלִים } [פּוֹעֵל] לָם / וְהֵם מֵהַיּוֹם לְהַתְעִילָם

[קָרְבָּן] אֶחָד גּוֹי רְצִיטָה / וְשִׁגְיָא [כַּח] [...]וּ נִמְצְאָתָה
קָצֵב אֶשֶׁר לִי[...]. [צִיטָה] / לְבַת נָדִיב [ה]. [צִיטָה]

55 [ר]צִיטָה כְּמִשְׁתָּה שְׁמִינִי / וְנִיעוּם נִיגוֹן שְׁמִינִי
רִיחַ נִיחוּחַ בְּהַשְׁמִינִי / נְשִׁיר שְׁבַעָה יוֹם שְׁמִינִי

כַּכְּ>תוֹב< שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ (וִיקְרָא כֵּג, לו)

49. פִּיצוּחַ יִין בּוֹ הוֹסִיף: הַכּוּוֹנָה כְּנֹרָא לְמַצּוֹת נִסְכֵי הַיִּין, שֶׁרַק הֵם מוֹסִיפִים לְהַתְקִיִם בְּשִׁמְנֵי עֲצֵרַת (לְלֹא נִסְכֵי מַיִם). הוֹסִיף: הַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַסְּבֵרָה... וּסִיפַת עַל עֵקֶר מוֹסִיף: 'עֵקֶר' מִשְׁמַשׁ כְּנֹרָא כְּרַמְזָה לְחַג הַסּוּכוֹת, שֶׁעֲלִיו מוֹסִיפִים אֶת שְׁמִינֵי עֲצֵרַת. שְׂרִידֵי הָאֹת מִטּוֹשׁוּשְׁטִים הַנִּרְאִים בְּרֹאשׁ הַצִּלְעִית בְּכַתֵּב הַיָּד מוֹנְעִים אֶת הַהִשְׁלָמָה מִתְּבַקֵּשׁת 'תּוֹסִיפָת'. 50. פְּתַחֵי עוֹלָם: הַשּׁוּוֹה 'שָׂאוּ שְׁעָרִים רֹאשִׁיכֵם וְהִנְשָׂאוּ פְּתַחֵי עוֹלָם וַיִּבֹא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד' (תְּהִלִּים כד, ז). בְּעֵדֵי: הַפִּיטוֹן הוּא כְּנֹרָא מִדְּבַר. עִם עוֹלָם: כִּינּוּי לְיִשְׂרָאֵל, עַל פִּי יִשְׁעֵיהֶם מִד, ז. נֹרָא לִי שֶׁהִפִּיטוֹן מִתְּכוּוֹן לִכֵּךְ שְׁבַשְׁמִינֵי עֲצֵרַת ה' נּוֹעֵל בְּעַד יִשְׂרָאֵל – רָאָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 1. 51. צוֹר כִּי עֶצֶר בָּאָבוּ כָּל פּוֹעֵלִים: קִשָּׁה, אֵךְ נֹרָאָה לִי לְפָרֵשׁ שְׁכָאֲשֶׁר ה' נּוֹעֵל ('עֶצֶר') בְּעַד יִשְׂרָאֵל, כָּל פּוֹעֵלִים בְּשִׁדְהָ עוֹדֵנוּ בָּאָבוּ. צוֹר: כִּינּוּי לֵה', עַל פִּי 'הַצּוֹר תְּמִים פִּעְלוֹ' (דְּבָרִים לב, ז). בָּאָבוּ: הַלְשׁוֹן עַל פִּי 'עֲדֵנוּ בָּאָבוּ לֹא קִטְפָה' (אִיּוֹב ח, יב). וְהֵם מֵהַיּוֹם לְהַתְעִילָם: וּמִן הַיּוֹם וְהַלָּאָה ה' יוֹרֵד עֲלֵיהֶם אֶת מֵי הַגְּשָׁמִים כְּמוֹ בְּתַעֲלָה. לְהַתְעִילָם: הַפּוֹעֵל גּוֹזֵר-שֵׁם. הַשּׁוּוֹה: 'מִי פִלַּג לְטַפֵּי תַעֲלָה' (אִיּוֹב לח, כה). 52. קָרְבָּן אֶחָד גּוֹי רְצִיטָה: הַכּוּוֹנָה הִיא שְׁבַשְׁמִינֵי עֲצֵרַת ה' דּוֹרֵשׁ קָרְבָּן מוֹעֵט מֵאֵת יִשְׂרָאֵל ('גּוֹי'); הַשּׁוּוֹה לְדַרְשָׁה הַמּוֹבָאֵת בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 47. קָרְבָּן: הַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַסְּבֵרָה. וְשִׁגְיָא כַּכְּ... וּנְמַצְאָתָה: הַפִּיטוֹן רּוֹמֵז לְשִׁדִּי לֹא מִצְאָנָהוּ שְׁגִיָא כַּכְּ' (אִיּוֹב לז, כג), וּלְפִי הַמְדַרְשׁ לְפִסּוּק כּוּוֹנָתוֹ הִיא שְׁבַשְׁמִינֵי עֲצֵרַת ה' לֹא הִטְרִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל בְּהַקְרַבַת קָרְבָּנוֹת רְבִים. רָאָה: 'שִׁדִּי לֹא מִצְאָנָהוּ שְׁגִיָא כַּכְּ' (שֵׁם), לֹא מִצְיָנוּ כּוּחוֹ שֶׁל הַקָּב"ה, וְאִינִן הַקָּב"ה בָּא בְּטְרַחוּת עַל יִשְׂרָאֵל (פְּסִיקְתָא דְרַב כְּהָנָא ב, י 'עֵמ' 34). וְהַהִשְׁלָמָה עַל פִּי הַמְּקוֹר. 53. קָצֵב: נֹרָאָה שְׁעִנְיִין לָנוּ בְּקָרְבָּנוֹת הַקְּצוּבִים לְיִשְׂרָאֵל. בַּת נָדִיב: כִּינּוּי לְכַנְסַת יִשְׂרָאֵל – רָאָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 11. 54. רְצִיטָה כְּמִשְׁתָּה שְׁמִינִי: מְכַל יְמֵי הַמִּשְׁתָּה, הַיִּינוּ שְׁמוֹנֵת יְמֵי הַחֵג, הַעֲדַפְתָּ אֶת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִי. מִשְׁלַח הַמִּשְׁתָּה מוֹבָא בְּדַרְשָׁה הַנִּרְמִזֹּת בְּטוֹרִים 47, 52. רָאָה: 'לְמֶלֶךְ שְׂבָאֵת לוֹ שְׁמֹחָה, כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה הִיא בְּנוֹ שֶׁל מֶלֶךְ טְרוּחַ עִם הָאוֹרוּחִים, וְכִינֵן שִׁיבְעָא שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה א' הַמֶּלֶךְ לְבָנוּ, בְּנֵי יוֹדֵעֵי אֵינִי שְׁכַל שִׁבְעַת יְמֵי הַמִּשְׁתָּה הֵיית טְרוּחַ עִם הָאוֹרוּחִים, וְעַכְשָׁיו אֵינִי וְאֵתָה נְשִׁמַח יוֹם אֶחָד וְאֵינִי מְטְרִיחַ עֲלֵיךְ הַרְבֵּה' (פְּסִיקְתָא דְרַב כְּהָנָא כח, ט 'עֵמ' 432–433). וְנִיעוּם נִיגוֹן שְׁמִינִי: וְהַנִּיגוֹנִים הַנְּעִימִים שֶׁל שְׁמַחַת בֵּית הַשְּׁאוּבָה – רָאָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 34. וְנִיגוֹן שְׁמִינִי רּוֹמֵז לְתְּהִלִּים ו, א; הַשּׁוּוֹה לְפִירוּשׁ לְטוֹר 67. 55. רִיחַ נִיחוּחַ בְּהַשְׁמִינִי: הַבְּעֻלוֹת אֶת רִיחַ הַנִּיחוּחַ שֶׁל קָרְבָּנוֹת הַיּוֹם הַשְּׁמִינִים. נְשִׁיר שְׁבַעָה יוֹם שְׁמִינִי: רְמֵז לְפִסּוּק הַמּוֹבָא הַלֵּל. הַכּוּוֹנָה לְאִמְרֵי־הַלֵּל בְּמִשְׁךְ שִׁבְעַת יְמֵי חַג הַסּוּכוֹת וְבִיּוֹם שְׁמִינֵי עֲצֵרַת – רָאָה בְּפִירוּשׁ לְטוֹר 17. שִׁבְעַת יָמִים תִּקְרִיבוּ: לְשִׁמּוּשׁ בְּמִקְרָא זֶה בְּעִמְדוֹת שְׁמִינֵי עֲצֵרַת בְּמַנְהַג אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, רָאָה: פְּלִישִׁי, תְּפִילָה, עֵמ' 107. בְּכַתֵּב הַיָּד הַפְּסוּק מוֹבָא בְּסוּף הָעֵמוּד, וּמִיד אַחֲרָיו בָּא הַסִּמָּן לְסוּף פְּסָקָה, וְנֹרָאָה מִזֶּה שֶׁהַמְּעַתֵּיק סִיִּים כֹּאן אֶת הָעֵתְקַת הַגּוֹף.

[ש....] / [ש....]

[ש....] / [ש....]

[ת....] / [ת....]

[ת....] / [ת....]

60 חמוקי [י]רכיך אַז הַפְּרָתִי

לְכָל אוֹם חוֹתָמָם זְכָרְתִי

בְּעֶצֶרְךָ עֲדוֹתָם נִזְכָּרְתִי

זֹאת אוֹת בְּרִית שְׁמִינֵי פְּרָתִי

רְצוֹת זְבַחֵי שְׁמִינֵי נִסְכְּרָתִי

ב' <שאותך>

65 כְּמוֹ חֲלָאִים אֲמוּלִים

לְשִׁמוֹנֵת יָמִים נִימוּלִים

בְּעֶצֶרְךָ עַל הַשְּׁמִינִית מְהֻלָּלִים

זָרַע קֹדֶשׁ הִילוּלִים

62 עדותם] עדותם ג 65 אמולים] אמולים ג 68 הילולים] הילולים ג

60. חמוקי ירכיך אז הכרתי: הפייטן מתכוון כנראה לברית מילה, הנרמזת על ידי 'חמוקי ירכיך' (ראה שיר השירים רבה למקום). ראה גם טורים 65–66. ויש קשר רעיוני בין המילה – שישאל נימולים ליום השמיני – לשמיני עצרת (השווה 'אולזו לז ללז', טורים 155–156). 61–62. לכל אום חותמם זכרתי בעצרת עדותם נזכרתי: הפייטן עובר לעניין הדין – חותמם של האומות הוא גם העדות המעיידה נגדם בפני ה'. ונראה לי שהקשר לטור דלעיל נובע מן המילה 'חותם', שהרי ברית המילה היא חותמם של ישראל. ולפי זה, יש לראות ב'עצרת' רמז הן לראש השנה הן לסוכות, שבשניהם העולם נידון. השווה: משנה, ראש השנה א, ב. 63. זאת אות ברית שמיני כרתי: הכוונה כנראה למילה. והלשון על פי 'זאת אות הברית' (בראשית ט, יב, יז). 64. רצות זבחי שמיני נסכרת: נראה ש'נסכרת' = 'נשכרת', והטור עוסק בקבלת זבחי שמיני עצרת מישאל כשכר על שמירת ברית מילה. 65–66. כמו חלאים אמולים לשמונת ימים נימולים: בני ישראל, הנימולים לשמונה ימים, אומללים מן החולי הנגרר על ידי המילה. וראה גם שיר השירים רבה למקום, הדרוש 'חלאים' לעניין החולי – 'כמה חליים מתחת ידיה, כמה תינוקות הנמולים ומתים תחת ידיה'. 67. על השמינית: השווה 'למנצח בנגינות על השמינית' (תהלים ו, א). המזמור הזה שימש כנראה בארץ ישראל הקדומה כשיר של שמיני עצרת. ראה: פליישר, תפילה, עמ' 172. 68. זרע קדש הילולים: הלשון על פי 'קדש הילולים ליי' (ויקרא יט, כד), אך הביטוי משמש כאן ככינוי לבני ישראל, בהשפעת 'קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה' (ירמיהו ב, ג).

רְגֵן שִׁיר וְתוֹדָה בְּטוֹב לֵב מִתְהַלְלִים
<ב' >הטוב>

70 מַעֲשֵׂה יְדֵי אָמֶן הַיּוֹם יְאוּמָן
וּבו נִחְלָה הָאֵל הַנְּאֻמָּן
בְּעֶצֶר <רַת> דִּיבּוּק לְיוֹם טוֹב מְזוּמָן
יַחַד יְשִׁישׁ קֶץ וְזָמָן
הַקְּמַת שְׁבָעָה וְשְׁמוֹנָה בְּשָׁלוֹם תּוֹזְמָן
<ב' >עושה השלום>

74 הקמת] הקמת ג תוזמן] תוזמן ג

70. מעשה ידי אמן: לפי ההקשר, נראה שהביטוי משמש כאן ככינוי (אקראי) לישראל. יאומן: יחזק. 71. ובו נחלה האל הנאמן: וביום שמיני עצרת ה' נחל את כנסת ישראל. לעניין הנחילה, השווה: 'סלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו' (שמות לד, ט). האל הנאמן: דברים ז, ט. 72. בעצרת דיבוק ליום טוב מזומן: בשמיני עצרת קיים חיוב דביקות ביום טוב ובהלכותיו. 73–74. יחד ישיש קץ זמן הקמת שבעה ושמונה בשלום תוזמן: נראה לי שהצמידים 'קץ' – 'זמן' ו'שבעה' – 'שמונה' רומזים לשבעת ימי פסח מכאן ולשמיני עצרת מכאן; ראה בפירושו לטור 1. והשווה גם 'זמן אביב שבעה מונה//חק אסיף חגוג עד שמונה' (אחות אשר לך, טור 4), אך גם אפשר שהכוונה לשבעת ימי הסוכות ושמיני עצרת. טור 74 רומז כנראה גם לעתיד המשיחי. השווה: 'והיה זה שלום... והקמנו עליו שבעה רעים ושמונה נסיכי אדם' (מִיכָה ה, ד).

Piyyut No. 8

Manuscripts:

Kaufman 55 (א): ll. 1–14, 19–33

T-S H 7.9 (ב): ll. 15–33

Text:

Lines 1–14, 19–33: Kaufman 55

Lines 15–18: T-S H 7.9

ז' שמיני עצרת קילר לשבת

1	תָּן חֶלֶק	אֶתְנֵן לְנִעְצָרִים
		אֶתְוִי לְשִׁקּוּד חֲצָרִים
		אוֹתוֹת יוֹמִים נוֹצָרִים
		אֲחִיית רוֹגַע וְעוֹצֵר אוֹצָרִים
5		אֲמִיצַתְךָ בָּם תְּגוֹנְנִים כְּמֵרֵאשׁ צוּרִים

ב>רוך מגן<

לְשִׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה לְשׁוּר מֵרֵאשׁ אֲמִנָּה
 לְתַמּוּדָּךְ בָּם גּוֹרֵל לְמִנָּה
 לְלַמֵּד לְדוֹרוֹת אֲמוֹנָה
 לְדַעַת כִּי יַחֲיֶיהָ בְּטַל חַיּוֹת מֵאֲשַׁמְנָה
 ב>רוך מחיה<

10 כי לא על חִינֵם לְגוֹי יִסֵּף

חילופי נוסחאות
 3 יומים] יומים א

פירוש הפיוט

1. **תן חלק:** פסוק המסגרת הוא קהלת יא, ב, הנדרש בפסיקתא דרב כהנא כח, ד (עמ' 427–429): 'ר' ליעזר אמ' תן חלק לשבעה, זו שבת... וגם לשמונה, זו מילה... ור' יהוש' אמ' תן חלק לשבעה, אילו שבעת ימי פסח, וגם לשמונה, אילו שמונת ימי החג'; 'ר' לוי א' תן חלק לשבעה, אילו שבעת ימי החג, וגם לשמונה, ביום השמיני עצרת תהיה וגו' (במדבר כט, לה). **חלק אתנן:** שכר. ראה: רנד, §28k. **לנעצרים:** לבני ישראל הנאספים לכבוד שמיני עצרת. 2. **אתוי לשקוד חצרים:** שבאו להיראות בחצרי המקדש. 3. **אותות יומים נוצרים:** שומרים את השבת ואת שמיני עצרת גם יחד. 4. **אחיית רוגע ועוצר אוצרים:** מאחים ומקבצים את השבת, היינו יום המנוחה, ואת שמיני עצרת. 5. **אמיצתך בם תגוננים:** יהי רצון שעוזך יגונן עליהם בימים האלה. **כמראש צורים:** על פי 'כי מראש צרים אראנו' (במדבר כג, ט). 6. **לשבעה וגם לשמונה לשור מראש אמנה:** לחוגג את החג שבו נתייחדו השבת ('שבעה') ושמיני עצרת ('שמונה'). ראה בפירוש למה יפו', טור 16. 7. **לתמוך בם גורל למנה:** כדי שה' יתמוך בימים האלה את גורלה של כנסת ישראל. הלשון על פי 'אתה תומך גורלי' (תהלים טז, ה). **מנה:** כינוי לכנסת ישראל, שהיא מנת חלקו של ה'. ראה: 'כי חלק יי' עמו יעקב חבל נחלתו' (דברים לב, ט). 9. **חיות: חיים;** הניקוד על פי 'אלמנות חיות' (שמואל ב' כ, ג). **מאשמנה:** ממות או מקבר – על פי 'באשמנים כמתים' (ישעיהו נט, י). לשימוש בסופית - ה אצל הקילירי, שלא כמו השם במקרא, ראה: רנד, §29s. 10. **כי לא על חִינֵם לְגוֹי יִסֵּף:** על פי 'ספת לגוי יי' ספת לגוי נכבדת' (ישעיהו כו, טו), ודרשתו בפסיקתא דרב כהנא כח, א (עמ' 421–422): 'ספת לגוי יי' ספת לגוי (שם) נתת שלוח לפרעה הרשע שמא קראך יי', לא בחירופים ובגידופים הוא אמר מי יי' אשר אשמע בקולו (שמות ה, ב)... 'ספת לגוי נכבדת' (ישעיהו שם) נתת שלוח לדוד וכן ברך, וברך דוד את יי' לעיני כל הקהל (דברי הימים א' כט, י)...!'

עוֹד בָּהֶם וְכֵהָם נוֹסֵף
 עֲנוּגִים מִיְמֵי דָוִד וְאַסָּף
 עֲנוֹת שִׁיר תְּהִילָה בְיוֹמִים כָּסֵף
 עֲצָרִים בְּהִדְרַת קוֹדֵשׁ לְהַקְדִּישׁ זְרוּעַ חֶסֶף
 <בְּרוּךְ הָאֵל>

אתה בחרתה

שְׁוֹהַ בְּבִנְיָן שִׁינִי / עוֹנֵג וְעֶצֶר רְשׁוּם מְשֻׁנֵי
 שֵׁת מְהִיר בָּם לְשִׁאֲנָנִי / לְשׁוֹמְרֵם כְּדַת שִׁינּוּנִי

15

תּוֹרַת אֵיוֹם / חִינּוּנִי לְבַחֲוֹן יוֹם מְיוֹם
 תְּמַכְנִי וְעֶצְרָנִי כְּהַיּוֹם / לְקִרְאוֹת בְּסֶפֶר יוֹם יוֹם

כַּכְּ<תּוֹב> וִיקְרָא בִּסְפֵר תּוֹרַת הָאֱלֹהִים (נַחְמִיָּה ת, יח)

11 עוֹד] עוֹד א 13 יוֹמִים] יוֹמִים א 17 חִינּוּן] חִינּוּי ב

11. עוֹד בָּהֶם וְכֵהָם נוֹסֵף: לשבעת ימי החג נוסף יום שמיני עצרת, שגם הוא יום טוב. בהם וכהם: צירוף שתי מילות היחס מתועד בלשון מקרא. השווה: 'בצלמנו כדמותנו' (בראשית א, כו), ובנוסח השומרונים 'בצלמנו וכדמותנו'. 12. עֲנוּגִים מִיְמֵי דָוִד וְאַסָּף: הלשון על פי 'כי בימי דויד ואסף מקדם ראש' (קרי: 'ראשי') המשררים ושיר תהלה והדות לאלהים' (נחמיה יב, מו). ונראה לי לפרש שדויד ואסף הם מייסדי כל טקסי המקדש, ומכאן שבני ישראל חוגגים את חגיגה במקדש מימיהם, כביכול. וראה גם את המדרש המובא בפירוש לטור 10, המזכיר את דויד במפורש. 13. עֲנוֹת שִׁיר תְּהִילוֹת בְּיוֹמִים כָּסֵף: כנראה מוסב על דויד, שאמר שיר הן לשמיני עצרת (תהלים ו) הן לשבת (תהלים צב). שִׁיר תְּהִילָה: הלשון על פי הפסוק המובא בפירוש לטור דלעיל. 14. עֲצָרִים: במקום 'נעצרים', מפני דוחק האקרוסטיכון. בְּהִדְרַת קוֹדֵשׁ: במקדש. הלשון על פי תהלים כט, כ ועוד. זְרוּעַ חֶסֶף: כינוי לה', על פי 'חשף יי' את זרוע קדשו' (ישעיהו נב, ז). 15. שׁוֹהַ בְּבִנְיָן שִׁינִי עוֹנֵג וְעֶצֶר רְשׁוּם מְשֻׁנֵי: גם בעת בניין הבית השני ציווה אותי על השבת ועל חג שמיני עצרת הכתוב ('רשום') בתורה. לעניין השבת בזמן נחמיה ראה: נחמיה יג, טו–כב; לעניין שמיני עצרת בזמנו ראה בפירוש לטור 17. שׁוֹהַ: נראה לי שהמילה משמשת כאן כתואר הפועל. מְשֻׁנֵי: משמעה של המילה ברור מן ההקשר אך אין בידי להלום את גזרונה. ושמה יש כאן רמז למשה, שציווה את בני ישראל על השבת ועל שמיני עצרת בתורה. 16. שֵׁת מְהִיר בָּם לְשִׁאֲנָנִי: ה' הפקיד עלי את עזרא, 'ספר מהיר בתורת משה' (עזרא ז, ו), כדי לשמח אותי במצוות האלה. כַּכְּ<תּוֹב>: כמצוות התורה. הכינוי על פי 'ושננתם לבניך' (דברים ז, ז). 17. תּוֹרַת אֵיוֹם חִינּוּנִי לְבַחֲוֹן יוֹם מְיוֹם: ציווני לעיין בתורת ה' במשך כל ימי החג. והוא על פי הפסוק המובא להלן: 'ויקרא בספר תורת האלהים יום ביום מן היום הראשון עד היום האחרון ויעשו חג שבעת ימים וביום השמיני עצרת כמשפט' (נחמיה ח, יח). ושים לב לחילוף 'מן' – 'ב': 18. תְּמַכְנִי וְעֶצְרָנִי כְּהַיּוֹם: ה' תמך ואסף אותי היום.

עַל הָאָרֶץ 30
 הַיּוֹם יִרְקוּ בִּירְכַת הַבְּטָחָה
 וְהֵם בְּהֶשְׁקֵט וּבַטְחָה
 דְּרוֹשִׁים בְּשׂוֹבָה וְנַחַת בְּטוּחָה
 יַחוּס עֲזוֹ מִבְּטָחָה
 הוֹד מְנוּחַת נְוֹה שְׁלוֹם שְׁאַנְן מוּבְטָח[ה]
 ב>רוך עושה השלום<

30 ובטחה] ובבטחה ב 31 דרושים] דרושה ב 32 יחוס עז מיבטחה] יחוס עז ובטיחה ב 33 שאנן] ושאנן ב

29. על הארץ היום ירקו בירכת הבטחה: מוסב על השמים, שיריקו ביום שמיני עצרת על הארץ את ברכת הגשמים המבטיחה לה שנת שובע. 30. והם: מוסב על בני ישראל. ובטחה: עדיף לגרוס 'ובבטחה' כבכתב יד ב (ראה בחילופי הנוסחאות), על פי 'בהשקט ובבטחה תהיה גבורתכם' (ישעיהו ל, טו). 31. דרושים: מוסב על בני ישראל, הדרושים על ידי ה'. בשובה ונחת בטוחה: על פי 'בשובה ונחת תנשעון' (שם). 32. יחוס עז מיבטחה: נראה לי לפרש שה' ירחם על התורה (ועל בני ישראל שומריה). עז מיבטחה: כינוי לתורה, על פי 'עיר גברים עלה חכם וירד עז מבטחה' (משלי כא, כב), ומדרשו בוויקרא רבה לא, ה (עמ' תשכב). 33. הוד מנוחת נווה שלום שאנן: כולו כינוי לירושלים. המילה הראשונה נגדרה על ידי האקרוסטיכון, והשאר על פי 'יושב עמי בנווה שלום ובמשכנות מבטחים ובמנוחת שאננות' (ישעיהו לב, יח). מובטחה: יושבת לבטח.

Piyyut No. 9

Manuscript: T-S NS 109.22

1 תָּן חֶלֶק
 אָדוֹן לְעַנְי אֶרֶץ
 חַג אָסִיף מְשֻׁלְמִים בְּעֶלֶץ
 אֹמֵץ שׁוֹשׁ וְשִׁמַּח יִשְׁיֵגוּ בְּמַרְץ
 אֵין בְּהֵם צְוֹחָה וּפְרָץ
 כִּי לְאַלְהִים מְגִינֵי אֶרֶץ 5
 ב>רוך< מַגֵּן

פירוש הפיוט

1. תן חלק: ראה בפירוש ל'תן חלק אתנן', טור 1. אדון: פנייה לה'. לעניי ארץ: לבני ישראל. הצירוף על פי 'ולשבית עניי (כתיב: ענוי) ארץ' (עמוס ח, ד) ו'יחד תבאו עניי (כתיב: ענוי) ארץ' (איוב כד, ד). 2. חג: המילה מיותרת, כמובח מן האקרוסטיכון. אסיף: חג הסוכות – השווה שמות כג, טז. אסיף משלימים בעלץ: חוגגים את שמיני עצרת בשמחה. 3. אומץ שוש ושמח: שמחה גדולה. לשמחה בשמיני עצרת, ראה: 'ההלל והשמחה שמונה' (משנה, סוכה ד, א). במרץ: בחוזק. 4. אין בהם צווחה ופרץ: על פי 'אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחבתינו' (תהלים קמד, יד). 5. כי לאלהים מגיני ארץ: תהלים מז, י.

לְשַׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה לְחַיִּים

לְכַוֵּן בְּחֶסֶדּוֹ עַז נְחוּיִים

לְכַנֵּס עֲפָרָם מִצִּיִּים וְאִיִּים

לְהַחְיֹת בְּטַלְלִים מְחוּיִים

כִּי עֲמַךְ מְקוֹר חַיִּים

10

ב>רוך< מחיה

עַת בְּנִין אֲרִיאֵל

כִּי לֹא תִדְעַ

[עֲדַתְךָ הַנִּכְסְפֹת לְכֹן ...]

6. לְשַׁבְעָה וְגַם לְשִׁמוֹנָה לְחַיִּים: הרעיון כנראה על פי '...את חקתי ואת משפטי אשר יעשה אתם האדם וחי בהם' (ויקרא יח, ה), אך לא ברור על אילו מצוות דווקא נדרש 'לשבעה וגם לשמונה' אצל הפייטן (ראה בפירושו ל'תן חלק אתנן', טור 1). 7. לְכַוֵּן בְּחֶסֶדּוֹ עַז נְחוּיִים: על ידי מצוותיו ה' נוהג ומכוון את עם ישראל, על פי 'נחית בחסדך עם זו גאלת' (שמות טו, יג). עז: שמה צריך להיות 'עם'? ואולי יש לראות כאן כמין ראשי תיבות – 'ע>ם< ז>ר>'. 8. לְכַנֵּס עֲפָרָם מִצִּיִּים וְאִיִּים: לקבץ את בני ישראל מבין הגויים. עֲפָרָם: סמל לבני ישראל, על פי 'מי מנה עפר יעקב' (במדבר כג, ז). צִיִּים וְאִיִּים: חיות מדבר – ראה ישעיהו לד, יד; ירמיהו נ, לט – המסמלות את אומות העולם. 9. מְחוּיִים: בני ישראל, שפשעיהם נתכפרו ביום כיפור. 10. כִּי עֲמַךְ מְקוֹר חַיִּים: תהלים לו, י. 11. כִּי לֹא תִדְעַ עַת בְּנִין אֲרִיאֵל: מוסב על כנסת ישראל, שאינה יודעת את זמן בניין ירושלים, היינו את זמן הגאולה. אֲרִיאֵל: כינוי לירושלים. ראה: 'הוי אריאל אריאל קרית חנה דוד' (ישעיהו כט, א) ועוד. 12. עֲדַתְךָ הַנִּכְסְפֹת: עדת בני ישראל, הנכספת לגאולה. לְכֹן: כאן נקטע כתב היד.

Piyyut No. 10

Manuscripts:

ENA 631.4 (א): ll. 1–40

T-S H 7.3 (ב) + T-S H 7.27 (ג): ll. 23–88

Text:

Lines 1–40: ENA 631.4

Lines 40–88: T-S H 7.3 + T-S H 7.27

Notes: The text in MS א is provided with Tiberian-type vocalization. In the apparatus, I only indicate those cases where the interpretation implied by the vocalization differs from my own. MSS ב and ג represent the right and left halves of a folio leaf on which

the *piyyut* was laid out in two columns. As a result, MS ב (recto) basically contains the right column, while MS ג (recto) contains the left column.

אלהינו ואלהי אבותינו

- 1 תתיר קישורי עבי חשרת מים
 תשפיע ביורה מורא שפעת מים
 תרווה אפיקים מיצער מים
 תקרא לשמים תת מקולות מים
 5 תצוק עלי צמא ניזלי מים
 תפלג לפלגות פלג מלא מים
 תענה עתר זורעי על כל מים
 תשביע להשאיבם בששון מים
 תנהלם בנאות דשא מנוחות מים
 10 תמהר להצמיחם כערבים על יבלי מים
 תלבין חטאם כשלג ומים
 תכרה משתיית א[.... מים]

חילופי נוסחאות

3 מיצער] מיצער א 9 מנוחות] מנוחות א 12 תכרה] תכרה א משתיית] משתיית א

פירוש הפיוט

1. תתיר קישורי עבי חשרת מים: השווה 'קישור מים תתיר' (...עטרני כצנה, טור 111) והפירוש שם. עבי חשרת מים: הצירוף על פי 'חשרת מים עבי שחקים' (שמואל ב' כב, יב). 2. מורא שפעת מים: לעניין הפחד והיראה הקשורים בהורדת הגשמים, השווה: 'פחד שעירים משתערים בהרעפים מים' ('אקטשה כסל וקרב', טור 33).
3. מיצער מים: כדי להסיר מהם את הצער מפני חוסר המים. 4. מקולות מים: על פי 'מקלות מים רבים' (תהלים צג, ד). 5. תצוק עלי צמא ניזלי מים: על פי 'כי אצק מים על צמא ונזלים על יבשה' (ישעיהו מד, ג).
6. פלג מלא מים: על פי 'פלג אלהים מלא מים' (תהלים סה, י). 7. זורעי על כל מים: ישעיהו לב, כ.
8. תשביע להשאיבם: תגרום להם לשאוב בשובע. להשאיבם בששון מים: על פי 'ושאבתם מים בששון' (ישעיהו יב, ג).
9. תנהלם בנאות דשא מנוחות מים: על פי 'בנאות דשא ירביצני על מי מנוחות ינהלני' (תהלים כג, ג).
10. להצמיחם כערבים על יבלי מים: על פי 'וצמחו בבין חציר כערבים על יבלי מים' (ישעיהו מד, ד).
11. תלבין חטאם כשלג: על פי 'אם יהיו חטאיכם כשנים כשלג ילבינו' (ישעיהו א, יח). 12. תכרה משתיית: עניין לנו כאן באבן השתייה, שממנה נוסד העולם. השווה: 'למה נקרא שמה אבן שתייה שממנה הושתה העולם' (ירושלמי, יומא ה ב, מב ע"ג). הפייטן פונה לה' ומבקש ממנו לחפור את יסודות המקדש ולייסדו. משתיית: הלכתי אחרי גולדשמידט בניקוד הצורה (השווה בחילופי הנוסחאות) – ראה 'דרך והשתה שתות כמשתית: מים' ('אקטשה כסל וקרב', טור 7) – אך ראה את הסתייגויותי: רנד, §9bb, הערה 195.

- תַּיִסַד אַרְמוֹן הַמְיֻסָד עַל מַיִם
 תִּשְׁטַע עֵץ שְׁתוּל עַל פְּלָגֵי מַיִם]
 15 תַּחֲנָה תַּחֲתֵי הוֹגֵי מְשׁוּלֵת מַיִם
 תִּזְיַל לְפֶלֶג מִנּוּ כָּל פְּלָגֵי [מַיִם]
 תּוֹדִיעַ לְכָל קִיּוּבֵי אֲשֶׁר הוּא כְּעוֹמֵק מְיָם>
 תִּהְדַּר קוֹמְתוֹ מִן הָאָרֶץ וְעַד הַשָּׁמַיִם
 תִּדְשֵׂא עַל שְׁפָתוֹ כָּל נִיטְעֵי מְיָם>
 20 תַּגְבִּיר נְהַר {פ} פְּלָגֵי מִפִּיק מְיָם>
 תַּבְיָאמוּ וְתִשְׁטַעְמוּ כְּאֲרֻזִים עָלֵי מַיִם
 תַּפִּיק יוֹבֵל לְשַׁלַּח שְׁרָשָׁיו לְהַתְרִיפוֹ מַיִם
 אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ

אוֹצֵר הַטוֹב {הַטוֹב} פֶּתַח מִמְעוֹן בְּרָכוֹת
 בְּר־כּוֹחַ> מְבַרְכָה הַתַּחֲתוֹנָה מִמַּעַל לְרַקִּיעַ גּוֹבָה

20 נהר] נהר א

13. ארמון המיוסד על מים: הוא המקדש. השווה: 'הנה מים יצאים מתחת מפתן הבית קדימה' (יחזקאל מז, א); וראה גם משנה, שקלים ג, ו. 14. עץ שתול על פלגי מים: יש כאן רמז לעץ החיים שבגן עדן. השווה: 'עץ חיים מהלך חמש מאות שנה... וכל פילוג מי בראשית מתפלגין מתחתיו ומה טעם והיה כעץ שתול על פלגי מים (תהלים א, ג) (ירושלמי, ברכות א א, ב ע"ג). 15. הוגי משולת מים: כינוי לישראל, ההוגים בתורה. השווה: 'והגית בו יומם ולילה' (יהושע א, ח) ועוד. משולת מים: כינוי לתורה. השווה: מכילתא, ויסע א (עמ' 154). 16. תזיל לפלג מנו כל פלגי מים: השווה לדרשה המובאת בפירוש לטור 14. 17. קיטבו אשר הוא כעומק מים: קצב הספקת המזון של העץ הוא אינסופי, כמעין מים עמוק. 18. תהדר קומתו מן הארץ ועד השמים: לעניין גובה העץ השווה: 'רבה אילנא ותקף ורומה ימטא לשמיא' (דניאל ד, ח). 19. תדשיא על שפתו כל ניטעי מים: על פי 'ועל הנחל יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל' (יחזקאל מז, יב). 20. נהר פלגיו מפיק מים: הלשון כנראה על פי 'נהר פלגיו ישמחו עיר אלהים' (תהלים מו, ה). 21. תביאמו ותיטעמו: שמות טו, ז. כארזים עלי מים: במדבר כד, ו. 22. תפיק יובל לשלח שרשיו: תזרים נהר כדי שהעץ ישלח אליו את שורשיו. 'יובל' הוא שם הנהר היוצא מגן עדן. השווה: 'נהר יוצא מעדן (בראשית ב, י) יובל שמו... ומה טע' ועל יובל ישלח שרשיו (ימימה יז, ח) (ויקרא רבה כב, י [עמ' תקכו]). תפיק: לפי סדר האלפבית, צריך להיות 'תַּאֲפִיק', היינו תזרים כאפיק. להתריפו: לרפא ולחזק אותו. הפועל גזר-שם מן 'תרופה', האמורה בפסוק 'והיה פרוי למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז, יב). 23. אוצר הטוב הטוב פתח: על פי 'פתח יי' לך את אוצרו הטוב את השמים' (דברים כח, יב). ממעון ברכות: הצירוף משמש כאן ככינוי לשמים, אך הלשון בא מן הנוסח הארצישראלי של חתימת ברכת השלום: 'מעון הברכות ועושה השלום'. 24-28. ברכות מברכה התחתונה וכו': הטורים האלה מבוססים על המדרש: 'נטל הקב"ה כל מי בראשית ונתן חציים ברקיע וחציים באוקינוס הה"ד פלג (תהלים סה, י) פלגא, הרקיע דומה לברכה, ולמעלה מן הברכה כיפה, ומחמת הברכה כיפה מזערת, והיא מזערת טיפים עבות והן יורדין לתוך מים המלוחים (של הברכה) ואין מתערבין' (בראשית רבה ד, ה [עמ' 28-29]).

- 25 גוֹ <בה> הַמִּשָּׂא אֲשֶׁר עָלֶיהָ נָטוּי בְּמוֹ דוֹק
 דוֹק <ק> כְּפּוּף בְּכִיפָה מְזַעֶת מִחֶמֶת הַתְּחַתּוֹנָה
 הַתְּחַתּוֹנָה <ה> בּוֹעֶרֶת וְהַעֲלִינָה זּוּעָה וְנוֹטָפֶת
 וְנוֹטָפֶת <ת> טִיפִים עֲבוֹת לְפֶלֶג מְלֵא זֵיל
 זֵיל מִזֵּילִים לוֹ זְרוּמִים הַתְּלוּיִם {בא} בְּמֵאֵמֶר חֵי
 30 ח <י> מֵאֵז הַיַּעֲפִים בְּחֻלּ מִמַּעַל לְרַקִּיעַ טְסִים
 טְסִים <ים> בְּלֵי עוֹמֵס וּמִפְרִיִים אוֹצֵר יְמֵלָאוּ
 יְמֵלָאוּ <מ> פֶּלֶג לְפֶלֶג תַּעֲלֶת שְׂצָף רוּם וְלֹא כְּבַתְחִילָה
 כְּבַתְחִילָה <ח> יִבְרִיק וְיִרְעִים תַּת דֶּרֶךְ לַחֲזִי
 לַחֲזִי <זיז> קוֹלוֹת יִתְנוּ לְעֻלוֹת מִקְצָה

25 (במו) כמו א 26 מזעת א ומוזעת ג 27 זועה] גועה ב 29 לו זרומים] לזרומים ב במאמר] באומר ב 30 היעפים] העיפם ג 31 בלין בלא ב ומפריים] ומפריים ב ימלאו] ימלאו א ימלאו ב+ג 32 שצף] שצף ג כבתחילה] כתחילה ג

25 דוק: כינוי לשמים, על פי הנוטה כדק שמים' (ישעיהו מ, כב). 28 לפלג מלא זיל: לבריכת המים העליונה.
 29 זיל מזילים לו זרומים: המים העליונים ('זרומים') מזילים ('זיל') את הגשם. 29–31. זרומים התלויים
 במאמר חי וכו': השווה למדרש: 'כחלל שבין הארץ לרקיע כך יש בין רקיע למים העליונים יהי רקיע בתוך המים
 (בראשית א, ו) ביניים ובינתיים, אמר ר' תנחומא אנא א' טע' אילו נאמר ויעש אלהים את הרקיע ויבדל בין
 המים וגו' אשר על הרקיע הייתי ואומר על גופו שלרקיע המים נתונים כשהוא אומר ובין המים אשר מעל לרקיע
 (שם, ז) הוי המים העליונים תלויים במאמר, אמר ר' אחא כהדין קנדילא, ופירותיהן אלו גשמים' (בראשית
 רבה ד, ד [עמ' 26–27]). 29. בא: מלכתחילה כיוון המעתיק לגרסת 'בְּאֵמֶר' (ראה בחילופי הנוסחאות).
 חי: כינוי לה'. 31. בלי עומס: על גופו של הרקיע. אוצר ימלאו: הכוונה לאוצר שממנו
 יורדים הגשמים – השווה טור 1. 32. ימלאו פלג: מקביל ל'אוצר ימלאו' בטור דלעיל, והלשון על פי 'פלג
 אלהים מלא מים' (תהלים סה, י). לפלג תעלת שצף רוּם: לחצוב תעלה להורדת גשמי השמים השוטפים, על
 פי מי פלג לשטף תעלה' (איוב לח, כה). ולא כבתחילה: השווה 'כך היתה הארץ שותה מתחילה ואז יעלה מן
 הארץ והשקה וגו' (בראשית ב, ו) וחזר בו הקב"ה שלא תהא הארץ שותה אלא מלמעלה' (בראשית רבה יג,
 ט [עמ' 119]). 33. דרך לחיזי: על פי 'דרך לחיזי קולות' (איוב כח, כו). 34–35. לחיזי קולות יתנו וכו':
 הטורים האלה מבוססים על שתי מחלוקות חכמים: 'ומאיכן הארץ שותה ר' אלעזר ור' יהושע ר' אלעזר א'
 ממימי אוקיינוס דכת' ואיד יעלה מן הארץ והשקה וגו' (בראשית ב, ו) אמר ליה ר' יהושע מימי אוקיינוס מים
 מלוחין הן אתמהא, אמר לו מתמתקים הן בעיבם דכת' אשר יזלו שחקים (איוב לו, כח) ואיכן הן נעשים נוזלים,
 בשחקים, ר' יהושע א' ממים העליונים דכת' למטר השמים שתתה מים (דברים יא, יא), והעננים מתגברים מן
 הארץ ועד לרקיע ומקבלים אותן כמפי הנווד דכת' יזוקו מטר לאידו (איוב לו, כז), חושרין אותן כמין כברה ואין
 טיפה נוגעת בחברתה דכת' חשרת מים עבי שחקים (שמואל ב' כב, יב) (בראשית רבה יג, י [עמ' 119–120]);
 ר' יוחנן וריש לקיש ר' יוחנן אמר אין עננים אלא מלמעלן וארו עם ענני שמיא (דניאל ז, ג), ריש לקיש אמר
 אין עננים אלא מלמטן שנ' מעלה נשיאים מקצה הארץ (תהלים קלה, ז), על דעתיה דר' יוחנן לאחד שכביד את
 חבירו חבית וקננה, ריש לקיש אמר לאחד שאמר לחבירו הלוני סאה אחת חטיס, אמר לו הבא קופתך ובוא
 מדוד, כך הקב"ה א' לארץ אייטי ענניך וקבלי מטר' (שם, יא [עמ' 120]). 34. לחיזי קולות יתנו לעלות מקצה:
 העננים ('לחיזי', בהתעלמות מן הלמ"ד הנגדרת מן הטור דלעיל) יתנו קול בעלותם מקצה הארץ – על פי 'קול

- 35 <מקצה> השמים יזקו רדת ימה נוזלים
 נוזלים <במלוחים ולא נערבים עד עלות נשיאים
 נשיאים> מקצה הארץ יעלו ברוח סער
 סער גדול יהא בים עת אותם עומסים
 עו <מסים> למתקם באור ומצחן אותם פוקקים
 40 פוקקים <בטרחות עב להפיצם במקום צר
 צר> יזרמו עבות במשמע קול
 קול <ול נתנו שחקים ויצא רוח
 רוח> מאוצרותיו להחשיר מטר שמים
 שמים <מיים> יענו והארץ תפתח
 45 תפתח <ארץ ויפרו מי תהום

35 יזוקו יזוקו א 36 נערבים נערבים א 38 יהא בים יהא ג 39 ומצחן מצחן ב אותם ב פוקקים] פוקקים ב+ג

נתנו המון מים בשמים ויעלה נשיאים מקצה הארץ (כתיב: ארץ) (ירמיהו י', יג; השווה גם תהלים קלה, ז).
 'ואין קול אלא גשמים' (בראשית רבה יג, ד [עמ' 115]). עליית העננים מן הארץ אל השמים היא לפי שיטת
 ריש לקיש. 35. **מקצה השמים יזוקו רדת ימה נוזלים:** העננים מקבלים את הנוזלים כמפי הנאד ('יזוקו')
 כדי שהם ירדו אל הים, והוא כשיטת ר' יהושע. **יזוקו:** המשמעות נגזרה מן 'זיק' הארמי, שפירושו 'נאד'.
 36. **נוזלים במלוחים ולא נערבים:** הפייטן חוזר לעניין טורים 24–28, וראה בפירושו שם. **עד עלות נשיאים:** כאן
 מטכרפת אל השיטה המובאת בפירושו לטורים 24–28 שיטתו של ר' אלעזר, דהיינו המים העליונים מתערבים במי
 האוקיינוס ונעשים מלוחים, והעננים באים ושואבים וממתקים אותם ומורידים אותם על הארץ כגשם. וכך
 הוא בפירושו כתב היד המובא בהערות המהדיר לבראשית רבה ד, ה, ד"ה ומחמת הבריכה (עמ' 28–29): 'מחמתו
 של רקיע שהוא של אש מויעין המים של מעלה טפין עבות ויורדות עד קורקוס הכפה לתוך המים המלוחים
 במימי האוקיינוס ומשם העננים שואבים אותם וממתקים בהם וכו'. 37–39. **נשיאים מקצה הארץ יעלו**
ברוח סער וכו': תיאור העלאת המים המעורבים המלוחים על ידי העננים כדי למתקם. 37. **רוח סער:** הצירוף
 על פי 'רוח סערה' (תהלים קז, כה; קמח, ח). 38. **סער גדול יהא בים:** על פי 'יהי סער גדול בים' (יונה א,
 ד). **עומסים:** המילה רומזת לגורן מדרשי של 'נשיאים'. ראה: רנד, §27g. 39. **אור:** הניקוד על פי כתב יד א.
מצחן אותם פוקקים: העננים מסננים את המים ומוציאים מהם את הצחנה, היינו המלחות. **פוקקים:** 'פקק'
 הוא לשון תנועה ורעדה בלשון חז"ל, והוא מסמן כאן את הסינון, היינו נענוע הכברה. 40. **פוקקים בטרחות**
עב להפיצם במקום צר: מסננים במאמץ רב כדי שהעבים יפיצו אותם על פני האדמה. השווה: 'אף ברי יטריך
 עב יפיץ ענן אורו' (איוב לז, יא). **במקום צר:** הצירוף על פי 'יעמד במקום צר' (במדבר כב, כו), אך משמעותו
 כאן כנראה 'מקום שצר לו (מפני החרבון)'. 41. **צר יזרמו עבות במשמע קול:** על פי 'זרמו מים עבות קול
 נתנו שחקים' (תהלים עז, יח). ונראה ש'צר', הנגדר על פי השרשור, משמש כאן כתואר הפועל. **במשמע קול:**
 בהישמע קול. 42. **ויצא רוח:** על פי 'ברקים למטר עשה ויוצא רוח מאצרתיו' (ירמיהו י', יג; נא, טז). וראה
 גם תהלים קלה, ז. 43. **להחשיר:** להמטיר. הפועל גזרשם מן 'חשרת מים' (שמואל ב' כב, יב). 44. **יענו:**
 יתנו קול – ראה בפירושו לטור 41. **והארץ תפתח:** על פי 'תפתח ארץ ויפרו ישעי' (ישעיהו מה, ח). 45. **תפתח**
ארץ ויפרו מי תהום: השווה 'אין לך טפח [מים] יורד מלמעלן שאין הארץ מעלה כנגדו טפחים מאי טע' תהום
 אל תהום קורא וגו' (תהלים מב, ח), אמר ר' לוי המים העליונים זכרים והתחתונים נקבות והן אומרים אילו

- תְּהוֹם < אֶל תְּהוֹם קוֹרָא לְקוֹל צְנוּרוֹת שְׁחָקִים
 שְׁחָקִים < יָזְלוּ צֶדֶק בְּפֶתַח אַרְבוֹבוֹת [שְׁמַיִם]
 שְׁמַיִם < יִרְעִישׁוּ הַדּוֹם מִחִיל קוֹל רַעְמָךְ
 רַעְמָךְ < בְּגִלְגַּל מִתְגַּלְגַּל בְּעֶטוֹף הַיּוֹחַ
 50 רְחוֹחַ < גְּדוּלָה וְחֶזֶק בְּמָרוֹם מְרַעִים נִפְלְאוֹת קוֹל
 קוֹל < וְלֹ קוֹרָא מִסוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפּוֹ ק...
 ק <... מְשַׁמַּע תְּהוֹם רְבָה לְכוּ חֲזוּ מִפְּעֻלוֹת צוֹר
 צוֹר < צוּה עָלוּ וְקִבְלוּ שְׂרֵי צ...
 צ <... בְּרָקִים שׁוֹרוּ בְּשׁוֹרֶךְ בְּלֵי פֶחַד
 55 פֶּחַד < כְּמִבּוֹל אֵל יְהִי לְשַׁחַת יִבּוֹל פּוֹעֵלִם
 פּוֹעֵלִם < מִימֵי קֶדֶם תֵּת אוֹת בְּעֵנְנֵי עֲנָן
 עֲנָן < לְהִרְאוֹת קֶשֶׁת בְּכָל מְרֵאוֹת ע...
 ע <... מְלֻזוֹן בְּדִקְדוּקָה תְּבַנֶּיֶת דְּמוֹת סְכִייתָה

55 יבול יבל ג

לאילו קבלונו, אתם ברייתו שלהקב"ה ואנו שלוחיו, מיד הן מקבלין אותן הה"ד תפתח ארץ וגו' (ישעיהו מו, ח) כנקיבה זו שהיא פותחת לזכר, ויפרו ישע (שם) שפרים רבים' (בראשית רבה יג, יג [עמ' 122]). 46. **תהום אל תהום קורא לקול צנורות שחקים:** על פי המדרש המובא בפירושו לטור דלעיל. 47. **שחקים יזלו צדק:** ישעיהו מה, ח. **פתח ארובות שמים:** הלשון על פי 'אם לא אפתח לכם את ארבות השמים' (מלאכי ג, ז) ועוד. **בפתח:** בפתוח. לשימוש בשם פעולה במקום מקור נטוי ראה: רנד, §20a (והשווה גם בטור 41). ניקוד הצורה על פי תהלים קט, קל. 48. **הדום:** כינוי לארץ, על פי 'הארץ הדם רגלי' (ישעיהו סו, א). **מחיל קול רעמך:** השווה 'מן קול רעמך יחפזון' (תהלים קד, ז). 49. **רעמך בגלגל:** על פי 'קול רעמך בגלגל' (תהלים עז, יט). **בעטוף רוח:** השווה 'כי רוח מלפני יעטוף' (ישעיהו נו, טז) ועוד. 50. **רוח גדולה וחזק:** מלכים א' יט, יא. **מרעים נפלאות קול:** על פי 'רעם אל בקולו נפלאות' (איוב לו, ה). 51. **קול קורא מסוף העולם ועד סופו:** על פי 'ג' דברים קולן הולך מסוף העולם ועד סופו והבריות אינן שומעין, ואילו הן היום והגשמים והנפש בשעה שיוצאת... הגשמים מנין... כת' תהום אל תהום קורא לקול וגו' (תהלים מב, ח) (בראשית רבה ו, ז [עמ' 47]). 52. **לכו חזו מפעלות צור:** על פי 'לכו חזו מפעלות יי' (תהלים מו, ט). 53. **צור צוה עלו וקבלו:** על פי 'כך הקב"ה א' לארץ אייטי עננך וקבלי מטר' – ראה בפירושו לטורים 34–35. 54. **ברקים שוור:** הליקוי בסוף הטור דלעיל מקשה על פירוש טורנו, אך שמה יש כאן רמז ל'שוור שחקים גבהו ממך' (איוב לה, ה). **בשורך בלי פחד:** שמה יש להשוות לפירוש לטור 2. 55. **פחד כמבול אל יהי לשחת יבול פועלים:** העולם פוחד מגשמים חזקים מדי, פן ישחת את היבול אשר עבדו למענו כמו במבול. הלשון על פי 'מבול לשחת הארץ' (בראשית ט, יא) ועוד. והשווה 'הארץ סוקרים כברק אש/פן כמבול בול תתבייש' ('יפתח ארץ', טור 59). **יבול:** הקריאה מסופקת במקצת, והווי"ו תלויה. 56. **פועלים מימי קדם תת אות בענני ענן:** ה' הוא המדבר: 'תפקידם (של השחקים) מאז הוא לתת אות (היינו את הקשת) בענני ענן'. **בענני ענן:** בראשית ט, יד. 58. **ע' מלזון בדקדוקה תבנית דמות סכייתה:** הליקוי בסוף הטור דלעיל מקשה על הפירוש, אך נראה שעניני הטור הוא ההקשת היא אות שתבנית דמות מראיתה המדויק מבטיח לעולם שלום מפני כעס (לזון) ה'. **לזון:** כנראה כמו 'לצון', ועניינו כעס. **סכייתה:** מראיתה. המילה גזורה מן השורש 'סכה' = 'ראה'.

- ס' <כִּי־יִתֶּה > כְּשֶׁלֶהֶבֶת וְכָל מִיּוֹן צָבַע סַמְמַנִּים] 60
- ס' <מְמַנִּים > מְשׁוֹנִים בְּמִרְאָה מִמִּרְאָה נוֹגָה
 נֹגְהָ וַיְקוּקֵי חָרָס כִּי בְּמַחְזוֹת בְּה נְרָאָה
 נְרָאָה > בְּבִהְרָה כִּי לְמוֹלוּ מִכָּל צֶד מוֹתַחַת
 מ' <וְתַחַת > וּמְיוֹפָה תוֹאֵר כְּפִלַּח הַרְמוֹן מְזֹג
 מ' <זָג > לְמִזְג כָּל יְבֻעוֹת עֲלִיוֹנִים לְתַחְתּוֹנִים
 65 ל' <תַּחְתּוֹנִים > לְהַשִּׁיק בָּם כְּזָכַר לְנִקְבָה לְהַפְרוֹת לְהַרְבוֹת
 ל' <הַרְבוֹת > כּוֹבֵרֶת בְּחִשְׁתֵּי כְּבֵרֶת
 כ' <כְּבֵרֶת > לְהִבְיֵר לְהַחֲשִׁיר לְכָל גֵּיא לְפִי כַח
 כ' <כַּח > מְעַשְׂוֹ לְהַגִּיד לְעַמּוֹ בְּרִכָּה בָּם יְנוֹב
 י' <נוֹב > מְשִׁרְתֵּי הַגָּא בְּאוֹמֵר יְרַעִיפוּ
 70 י' <רַעִיפוּ > לְבַעַר הָרַע וּלְיִיפּוֹת הַיְפָה לְתַת בְּמוֹ טַעַם
 ט' <טַעַם > מְשַׁלֵּג מִי שִׁילוּחַ בְּנַחַת לִירֵד טִיפָה

59. סכיתה כלהבת וכל מין צבע סממנים: מראית הקשת היא כמו אש וכל מיני צבעים מגוונים.
 60. סממנים משונים במראה: גוונים שונים זה מזה במראה. 61. ויקוקי: קריאת הוי"ו נראית בטוחה, ונראה לי שיש לתקן ולקרוא 'יקוקי'. נוגה ויקוקי חרס: נוגה הקשת הוא כנוגה קרני השמש. כי במחזות בה נראה: מפני שהשמש משתקפת (במחזות... נראה) בה. 62. נראה בבהרה כי למולו מכל צד מותחת: נוגה השמש נראה בזוהר הקשת (בבהרה) כי היא מתמתחת למולו מכל צד. מותחת: הפועל משמש כנראה במשמעות חוזרת. 63. מיופה תואר: יפת תואר. כפלח הרמון מזג: תוארה (מזג) של הקשת הוא 'כפלח הרמון' (שיר השירים ד, ג; ו, ז). 64. מזג למזג כל יבעות עליונים לתחתונים: הפייטן חוזר לעניין הורדת הגשמים, ומדמיון אותה כמציגת מזג המכיל את כל מי המבועים העליונים לעבר המים התחתונים. יבעות: מבועים. גזרון המילה מן השורש 'בע' נראה בעליל, אך צורות שמניות עם התחילית 'י' נדירות בעברית, כולל לשון הפיוט. ואולי יש להשוות עם 'נבוע' הערבית. 65. לתחתונים להשיק במ כזכר לנקבה: ה' משיק את המים העליונים לתחתונים, כזכר לנקבה – ראה בפירוש לטור 45. 66. כוברת בחשרת כוברת: על פי דעתו של ר' יהושע, המובאת בפירוש לטורים 34–35. כוברת: לא ברור מה הוא הנושא, שהרי לפי שיטת ר' יהושע היינו מצפים שהעננים יהיו 'כוברים'. בחשרת כוברת: בכברה חושרת. 'כוברת' היא כנראה צורה משנית של 'כברה'. לצירוף השווה גם 'חשרת כברה' (יפתח ארץ, טור 29). 67. כוברת להביר: תפקיד הכברה הוא לסנן את הטיפות. להחשיר לכל גיא לפי כח: להמטיר (ראה בפירוש לטור 43) לכל ארץ לפי יכולתה לקלוט. השווה: 'סיים לפי כל ארץ מה להגדיל מים' (אקשטה כסל וקרב, טור 29). 68. כח מעשיו להגיד לעמו: על פי 'כח מעשיו הגיד לעמו' (תהלים קיא, ו). 69. ינוב משרתיו הגא: ה' ישפיע את דברו על עבדיו. הגא: כמו הגה. באומר ירעיפו השמים ירעיפו עליהם במצותו. הלשון על פי 'ערף כמטר לקחי תול כטל אמרת' (דברים לב, א). 70. ירעיפו לבער הרע ולייפות היפה: דברי ה' המושפעים על הארץ ישמידו את הרע ויעודדו את הטוב. לבער הרע: על פי 'בערת הרע מקרבך' (דברים ג, ו) ועוד. לתת במו טעם: הרעיון על פי 'טוב טעם ודעת למדני' (תהלים קיט, סו). 71. טעם משלג מי שילוח: סמל מורכב לדבר ה', שהוא כמי שילוח שמקורם בשלג. המטפורה מבוססת על 'ען כי מאס העם הזה את מי השלח' (ישעיהו ח, ו), היינו את דבר ה'. בנחת לירד טיפה: מוסב הן על טיפות הגשם המוחשיות הן על אמרי ה' המשוליים לטיפות, שכולן יורדות בנחת.

- ט>יפה> לא חומסת ולא נוגעת ולא משגת גבול חברתה
 ח>ברתה> מלהתערב ומלעבור חוק
 ח>ק> עולם לא יעברנהו לשם זכר
 ז>זכר> עשה לנפלאותיו ולפתוח שערי זול 75
 ז>ול> להשפיע ולהשביע ויוקר להשפיל ולהפיל
 ו>להפיל> אוצרים ומקטינים ומפלים ומבקיעים
 ו>מבקיעים> שערים [...] בפק[...]. ארץ החיים
 ה>חיים> והשלום פר נרחב וישאו לעם הרים
 ה>הרים> והגבעות יפצחו רנן דיץ 80
 דיץ ועלץ ירוננו יושבי סלע מאבן דומם
 ד>ומם> מקיר תזעק פצח ברדת גשמים
 ג>גשמים> העתידים לעורר גביעתם
 ג>גביעתם> עם תחייתם בכן איתם כלולים בברכה

77 ומבקיעים) ומבקעים ב 87 מחוסרין בין השיטין ב

72. טיפה לא חומסת וכו': הפייטן חוזר שוב אל דברי ר' יהושע, המובאים בפירושו לטורים 34–35. ולא משגת גבול חברתה: לכתוב הפועל, השווה 'גבלות ישיגו' (איוב כד, ב). 73. חברתה מלהתערב וכו': המשך עניין הטור דלעיל; ללשון התערבות ראה את המדרש המובא בפירושו לטורים 24–28. 74. חק עולם לא יעברנהו: ראה 'אשר שמתו חול גבול לים חק עולם ולא יעברנהו' (ירמיהו ה, כב). לשם זכר: גבול הים הוצב לשם זיכרון. 75. זכר עשה לנפלאותיו: תהלים קיא, ד. ולפתוח שערי זול: על פי תפילתו של הכוהן הגדול ביום הכיפורים: 'יהי רצון מלפניך... שתהא השנה הזאת שנת זול' (ירושלמי, יומא ה א, מב ע"ג). 77. מבקיעים: צריך להיות 'מפקיעים'. אוצרים ומקטינים ומפלים ומבקיעים: הפייטן מתאר את הספסרים המערערים את שוק המזון. ראה: 'תנו רבנן אוצרי פירות ומלוי רבית ומקטיני איפה ומפקיעי שערים עליהם הכתוב אומר לאמר מתי יעבור ונשבירה שבר והשבת ונפתחה בר להקטין איפה ולהגדיל שקל ולעוות מאזני מרמה (עמוס ח, ה) (בבלי, בבא בתרא צ ע"ב). מפלים: לפי ההקבלה לרשימת הברייתא משמעותו 'מלוי רבית'. ויש להשוות לשימוש 'אפלי ב', המתועד בארמית ארץ ישראל, שמשמעותו 'קיפח, רימה'. 79. החיים והשלום כר נרחב וישאו לעם הרים: הריים ישאו לעם החיים וכו'. החיים והשלום: מלאכי ב, ה. כר נרחב: ישעיהו ל, כג. וישאו: נראה לי שצריך להיות 'ישאו'. ישאו לעם הרים: על פי 'ישאו הרים שלום לעם' (תהלים עב, ג). 80. הרים והגבעות יפצחו רנן דיץ: על פי 'ההרים והגבעות יפצחו לפניכם רנה' (ישעיהו נה, יב). 81. ירוננו יושבי סלע: ישעיהו מב, יא. וראה את מדרשו לעניינו: 'בזו (=בתחיית המתים) שירה ירוננו יושבי סלע (שם) ובזו (=בירידת הגשמים) שירה יתרועעו אף ישירו (תהלים סה, יד)' (בראשית רבה יג, ו [עמ' 116]). 82. מאבן דומם: הכוונה כנראה למקום שהמתים ירוננו ממנו. והלשון על פי 'הוי אומר... עורי לאבן דומם' (חבקוק ב, ט). 83. גשמים העתידים לעורר גביעתם: לקשר בין הגשמים פצח: על פי 'כי אבן מקיר תזעק' (חבקוק ב, יא). 84. גשמים העתידים לעורר גביעתם: לקשר בין הגשמים לתחייה, ראה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירדת גשמים חיים לעולם' (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א). והשווה גם לפירושו לטור 81. העתידים לעורר: הלשון על פי 'העתידים עורר ליתן' (איוב ג, ח). גביעתם: צריך להיות 'גויעתם', היינו מיתתם, או שמא 'גוייתם'. 84. גביעתם עם תחייתם בכן איתם כלולים בברכה:

85 בְּבִרְכָה <פֹּלְסוֹ תְּחִיָּה וּמַחִיָּה בְּשׁוּוּחַ
 בְּ>שׁוּוּחַ <לְבָרְךָ וּלְחַנּוּן עַל כָּל טִיפָה שִׁיר אֲמוּנָה
 אֲ>מוּנָה <אוֹמֵן בְּצַמְחֵי חֲצִיר לְהוֹדִיעַ מְחוֹסְרֵי אֲמָנָה
 אַ>[מְנָה] <[...]. ר גְּבוּרַת הַגֶּשֶׁם עַל תְּחִיַּית מִיתָם

שאתה הוא יי' ב' מחיה

ומפני זה עניין מיתתם ותחייתם של בני אדם כלול בברכה אחת, היינו בברכת הגבורות, עם עניין הגשמים. 85. שׁוּוּחַ: צריך להיות 'צווח', היינו תפילה. בברכה פולסו תחיה ומחיה בשׁוּוּחַ: התחיה והמחיה ניתנות במידה נדיבה ('בברכה פולסו') בזכות התפילה. 87. אמונה אומן בצמחי חציר: ה' שומר את אמונתו לצמחים בהורידו להם גשמים. להודיע מחוסרי אמנה: לבשר בעזרם את הספקנים. הצירוף 'מחוסר אמנה' שכיח בלשון חז"ל (השווה: בראשית רבה לב, ו [עמ' 293]). 88. מיתם: כנראה צריך להיות 'מתים'.

Piyyut No. 11

Manuscripts:

ENA 1178.37 (א): ll. 1–10

T-S NS 101.35 (ב): ll. 11–20

T-S NS 274.172 (ג): ll. 16–30

ENA 2963.4 (ד): ll. 26–30

Text:

Lines 1–10: ENA 1178.37

Lines 11–20: T-S NS 101.35

Lines 21–30: T-S NS 274.172

Notes: All four manuscripts are provided with partial Tiberian-type vocalization. In the apparatus, I have only noted those cases that differ meaningfully from the vocalization given in the present edition. I was informed of the Qillirian authorship of the *shiv'ata* by Shulamit Elizur, whose information came from B. Löffler.

בשמך [חמנא] גשם שבת דר' [ס]עדיה ז"ל [...] זצ"ל

1 אַרוּחַת סַעַד יוֹמִים
בְּגַלְהַעֲרִיף מִבְּרַךְ [כות] מִים
מִי מְנוּחוֹת גְּהַר וְיִרְעִיפוּ שְׁמִים
דְּשִׁנַת טוֹב לְמַתְמִידֵי פְעָמִים
5 אֲצַלִּיךְ לְהִגּוֹן בְּשִׁאֲלָם מִמֶּךָ מִים
ב' מַגֵּן

ה[...]
שְׁבַתוֹ שְׁבִיתוֹת שְׁתֵּים
וְיִתִּירוּ לְפָגוּעַ עַד[די] שְׁאִילוֹת שְׁתֵּים
מִי מְנוּחוֹת זֵילָם בְּ[מ]סָף תְּבוּעַ בִּינְתֵּים
חוֹכִים אַחַר שְׁאִילַת טַל בִּינוּתִים
10 לְהַחֲיוֹת מִיוֹמִים שׁוֹמְעֵי זוֹ שְׁתֵּים
[ב' מחיה]

טָרַם מַחֲיַת כָּל נְשָׁם

פירוש הפיוט

1. ארוחת סעד יומים: כנסת ישראל, הנסעדת ונתמכת על ידי תמיכת השבת ושמיני עצרת. השווה לפתיחת הקדושתא לשמיני עצרת ושבת 'ארוחי בפדות שמיני'. 2. בג להעריף מברכות מים: תוך כדי הספקת המזון הנשען על הורדת מי הברכה. בג: מזון. המילה מקוצרת מן 'פת-בג' המקראי. 3. גהר: השווה 'יגהר ארצה' (מלכים א' יח, מב). בסיפור המקראי, גהירת אליהו מביאה את הגשם (ראה שם, מה), ומכאן כנראה נגזרה המשמעות 'לעורר, להעלות'. ירעיפו שמים: על פי 'הרעיפו שמים ממעל ושחקים יזלו צדק' (ישעיהו מה, ח). 4. דשנת טוב: דשן טוב, והוא המושא הישיר של 'רעיפו' בטור דלעיל. צורת הנקבה היא מחידושי הפייטן. מתמיד פעמים: לפי ההקשר, הוא כינוי לבני ישראל, והכוונה כנראה לאמירת 'שמע' פעמיים ביום. 6. שבתו שביטות שתיים: הפייטן רומז שוב לייעודו הכפולה של המעמד. 7. יתירו לפגוע עדי שאילות שתיים: יתירו את קשרי שפתם כדי להתפלל בעד הגשם והטל. השאילות מתוארות בשני הטורים דלהלן. יתירו: לשון התרה רומזת כאן לעניין שאילת הגשם. השווה: 'קישור מים תתיר' (...עטרני כצנה, טור 111). לפגוע: לפגוע, לשון תפילה, ראה ספרי דברים כו (עמ' 39). 8. מי מנוחות זילם במוסף תבוע בינתים: לבקש (מה) את נזילת המים בעת תפילת המוסף. בינתים: תואר הפועל של זמן, שמשעותו 'אז'. השווה: 'הוחג בינתים לענונים' (...בתביה', טור 101). 9. חוכים אחר שאילת טל בינותים: בני ישראל מחכים (לגשם) אחרי שאילת הטל של העונה שעברה. טל בינותים: משמעות הצירוף כנראה 'טל דמאז' (השווה בטור דלעיל), וצורתו הדקדוקית מזכירה את 'אֶשׁ בִּינוֹת' ('אאביך', טור 80). 10. להחיות מיומים: על פי 'יחינו מימים' (הושע ו, ב). שומעי זו שתיים: כינוי לבני ישראל, על פי 'אחת דבר אלהים שתיים זו שמעת' (תהלים סב, יב). 11-12. טרם מחית כל נשם ימן מאתו ממתת גשם: טרם התחייה המוחשית, מינה ('ימן') ה' ('ממותת') מאתו את הגשם, שגם הוא תחייה.

יִמְנוּ מֵאֲתוֹ מְמַתֵּת גֹּשֶׁם
 מִי מְנוֹ-חֹת <כִּדְכַד לְהַבְרִיק וְלָשֶׁם
 לֹא יַעֲצְרוּ בְּמַעַל אֲשֶׁם
 עֲרִיצוֹת אֶל לְהַקְדִּישׁ כְּחוֹק רָשָׁם 15
 ב' האל הקדוש

אתה בחרתנו כול' ב' מקדש יש' והזמנים

מִמְגֵד תְּבוֹאוֹת שְׁמֶשׁ
 נוֹפֵף שׁוֹבְתֵי עוֹנֵג מֵאֲמֶשׁ
 מִי מְנוּחֹ-וֹת <סוֹכֵךְ עֲנִימוֹ בְּחֶמֶשׁ
 עֲטִינֵי עֲצֵי יַעַר לְטֶמֶשׁ
 זְבָחֵי תְשׁוּרָה מֵאֹהָ לְבַל נִימֶשׁ 20
 ב' שאותך

פְּקוּד הָאָרֶץ [ץ] לְשׁוֹקֵקִיָּה

חילופי נוסחאות

12 ימן] ימן ב 19 עטינין] עטיני ג עצי] עצי ב עצי ג לטמש] לטמש ב לטמש ג 20 לבל] בל ג

לקשר בין תחיית המתים ובין הגשם, ראה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם' (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א); בראשית רבה יג, ו (עמ' 116). 12. ימן: מקובל לגזור את השורש התנייני הזה מן הצורה 'ימן' (יונה ב, א) ועוד. והניקוד 'ימן' בכתב היד עולה בקנה אחד עם ההנחה הזאת. **ממתת**: כינוי לה', הממית ומחיה. 13. **כדכד להבריק ולשם**: האבנים היקרות מסמנות כאן הן את טיפות הגשם המנצנצות הן את הברקים. השווה: 'בדלי שבט יצוחצח כלשם' ('פתח ארץ', טור 83). 14. **לא יעצרו במעל אשם**: הפייטן מתפלל בעד המים, שלא ייעצרו בשמים מפני מעלם ואשמותיהם של ישראל. השווה: 'מעשה עיקוש כל בריה לא יעצרו [מים] מגיא פוריה' ('פתח ארץ', טור 61). 15. **עריצות אל להקדיש**: הלשון על פי 'אל נערץ בסוד קדשים רבה' (תהלים פט, ח). **כחוק רשם**: כמשפט הרשום. 16. **ממגד תבואות שמש**: דברים לג, יד. 17. **נופף שובתי עונג מאמש**: השפע על בני ישראל, השומרים את השבת מאתמול, היינו מערב שבת. **עונג**: כינוי לשבת, על פי 'קראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, ג). 18. **מי מנוחות סוכך ענימו בחמש**: הפייטן מבקש מה' להסך על ישראל בחמשת סוגי העננים הטעונים מים. **ענימו בחמש**: השווה 'חמשה שמות נקראו לו, עב אד ענן נשיא חזיו' (בראשית רבה יג, יב [עמ' 120-121]). 19. **עטיני עצי יער לטמש**: עד כדי הרוויית שדי עצי היער. **עטיני**: המילה מתועדת בעטיניו מלאו חלב' (איוב כא, כד), ומשמעותה כנראה 'שדיים'. בהקשר הנוכחי היא מסמלת את שורשי העצים מלאי הלחות. **לטמש**: לשון הרוויה, על פי הארמית. בשני כתיבי היד הניקוד הוא 'לטמש' (ראה בחילופי הנוסחאות), וקשה לפרשו. 20. **תשוה**: מתנה. **מאה**: רוצה. **לבל נימש**: משמעותו כנראה 'לבל נמוש מפניך', אך אין בידי לפרש את הצורה. הניקוד על פי שני כתיבי היד. 21. **פקוד הארץ לשוקקיה**: על פי 'פקדת הארץ ותשקקה' (תהלים סה, י).

צְנִתְרוֹת עֲרִיפָה לְהִשְׁקִיָּה
 [מִי מְנוּחוֹת] קָדָר בְּתַעֲנוּגִים לְהִשְׁקִיָּה
 רוֹת נְאֻמָּנִיהַ חֲשׂוּקִיהַ
 25 רִיעַ צֶלְצְלִי תוֹדָה בְּשִׁיר מִשׁ[...]
 ב' הַטּוֹב

שְׁחַק[ים] יִזְלוּ צֶדֶק
 [כִּי נִשְׁקוּ] שְׁלוֹם וְצֶדֶק
 מִי מְנוּ-<חוֹת> תְּ[שׂוֹאוֹתָם לְהִסֵּךְ תְּדַק]
 תַּת לְכָל אֶרֶץ כְּדִי [סִפֵּק בְּצֶדֶק]
 30 [תַּעֲצוּמוֹת וְעוֹז] וְשְׁלוֹם [וְצֶדֶק]
 [ב' עוֹשֵׂה הַשְּׁלוֹם]

22 עריפיה] עריפ'ה ג 24 נאמניה] נאמניה ג חשוקיה] חשוקיה ג 25 ריע] ריע ג 29 ארץ] ליתא ד

22. צנתרות עריפה להשקיה: להשקותה מצנורות המעריפים עליה מים. צנתרות: המילה מתועדת בזכריה ד, יב. 23. קדר: לשון התקשרות עננים והורדת גשמים, על פי 'השמים התקדרו עבים' (מלכים א' יח, מה). להשקיה: היינו להשיק את המים לארץ. השווה לשימוש העומד ב'עד ישיקו מים למים' (תכנם לארץ', טור 11). 24. רות נאמניה חשוקיה: לרות את נאמני ה' השוכנים עלי אדמות במים חשוקים. 25. ריע: תרועה. 26. שחקים יזלו צדק: ישעיהו מה, ח (ראה בפירוש לטור 3). 27. נשקו שלום וצדק: על פי 'צדק ושלום נשקו' (תהלים פה, יא). וצדק: ניקוד הווי"ו על פי כתב היד. 28. מי מנוחות תשואותם להסך תדק: נראה לי שהפייטן פונה לה' בבקשה להשבית ולהשקיט ('תדק') את רעש המים והעבים שהם סוכתו. תשואותם להסך: צירוף הלשונות כנראה על פי 'אם כי יבין מפרשי עב תשאות סכתו' (איוב לו, כט). תדק: 'דקק', לשון שקט, נגזר מן 'קול דממה דקה' (מלכים א' יט, יב). 30. תעצמות ועוז: על פי 'הוא נתן עז ותעצמות לעם' (תהלים סח, לו).

Piyyut No. 12

Manuscript: T-S H 15.56

שבת גשם דר' אלעזר

1 עֶטְרֵת אֹתוֹת יוֹמִים נְהוּלִי עַל מִי מְנוּחָה

פירוש הפיוט

עֶטְרֵת: פסוק המסגרת הוא תהלים סה, יב. אֹתוֹת: האל"ף היא כנראה של תחילת החתימה 'אלעזר' (או שמא תחילת אקרוסטיכון אלפביתי). אֹתוֹת יוֹמִים: היינו שבת ושמיני עצרת. נְהוּלִי עַל מִי מְנוּחָה: על פי 'על מי מנוחות ינהלני' (תהלים כג, ב).

Piyyut No. 13

Manuscript: T-S NS 101.8 (ll. 1–59) + Oxford 2707 (=MS Heb. f 37) (ll. 59–294)

Notes: The second manuscript is a direct continuation of the first.

[רשות]

— — — — —

- 1 [ה....] בְּתִיבָה
וּשְׁנַיִם אֶזְעִיר אֲנִי עַל מַחְשְׁבָה
זְעִיר אֲנִי לְחִלּוֹת תְּפִילַּתִּי לְקוֹשְׁבָה
חֶלֶק שְׁלוּחֵי שְׂאֵלַתִּי נִפְשָׁם לְהִשְׁיבָה
- 5 טָרָם יִקְרָאוּ תַעֲנָה
יְחֻדְד צְקוּנֵי פְּנֵיהֶם בְּמַעֲנָה
כִּי בָּאָה הָעֵת וְהָעוֹנָה
לְפָגוּעַ בְּעַד תְּנוּבַת שָׁנָה
- 10 מָה אֲנִי וּמָה פִתְחוֹן פִּי
נֶאֱקִי יִי אֲזוֹן בְּלִי לְנוֹזְפִי
סַעֲתִי וְצַעֲדֵתִי לְפָרוֹס כְּפִי
עוֹמַת נְקֵהִים אֶל תְּהַדוּפִי

פירוש הפיוט

1. **בתיבה**: שמה הכוונה לירידת שליח הציבור לפני התיבה. 2. **ושנים אז עלו במחשבה**: השווה 'דתניא ר' יוסי אומר שני דברים עלו במחשבה ליבראות בערב שבת ולא נבראו עד מוצאי שבת ובמוצאי שבת נתן הקב"ה דיעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור והביא שתי בהמות והרכיב זו בזו ויצא מהן פרד' (בבלי, פסחים נד ע"א). ואולם הקשר לפיוטנו איננו ברור מפני הליקוי בטור הקודם. 3. **זעיר אנכי לחלות תפילתי לקושבה**: קטונתי מלהתפלל בעד הקהל, ומשמוע ה' את תפילתי. 4. **שלוחי**: נראה לי שיש לתקן ולקרוא 'שולְחִי', היינו הציבור השולח אותי. **חלק שלוחי שאלתי**: שאלתי את ה' בעד גורלם של ישראל. 5. **טרם יקראו תענה**: על פי 'היה טרם יקראו ואני אענה' (ישעיהו סה, כד). 6. **יחודד צקוני**: הלוואי שתפילתי תיעשה חריפה ופוגעת. **צקוני**: על פי 'צקון לחש' (ישעיהו כו, טז). **פניהם במענה**: בעת התפילה לפני הקהל. 7. **באה העת**: לצירוף השווה 'בא העת' (יחזקאל ז, ז, יב). 8. **לפגוע**: להתפלל — ראה בפירוש לטור 77. 10. **נאקי**: תפילתי. **אזון**: שמע. **לנוזפי**: לנוזף אותי. 11. **סעתי**: נסעתי. 12. **עומת נקהלים אל תהדופי**: אל תדחני לפני ('עומת') ישראל הנקהלים לתפילה.

פְּנִיךָ הָאֵר בְּעֵבֶדְךָ
 צְעִידָתִי הַיּוֹם קִדְמָה נִגְדָּךָ
 15 קִיּוּתָהּ נִפְשִׁי בְּכָל עֵת לְעוֹבְדֶךָ
 רָגַע יְחִידָתִי פְּגִשָּׁה יְסוּדֶךָ

שִׁיחֲרִיתֶיךָ בְּבִיאַת שַׁעַר פְּתַח
 שׁוֹרְשֵׁי אֲסוּרָה לְפִתַּח
 תָּמוּר זֶה הַמִּפְתָּח
 20 תַּחַן אֲחֻלָּה וּשְׁפָתֵי תַפְתַּח

ככ>תוב> (תהלים נא, יז): 'י' שפתי [תפתח ופי יגיד תהלתך]
 [ונואמר] (שם קיט, קלה): [פניך] האר בע>בדך ולמדני את חקיך<
 ונ>אמר< (שם קיט, יב): ברוך אתה 'י' <למדני חקיך>

[סדר יצירה]

אָשָׂא [...]]
 [...] קִירוֹת סְרִיחוֹת מְקָרַע
 שׁוֹשֵׁן עֲמָקִים מִמְעַמְקִים לַה[...]
 [...] זְמִימַת עוֹשֵׂי הָרַע

רָשַׁע אִם עָלָה דָּלַת לְנִעוּלָה 25
 ע[...]

13. פניך האר בעבדך: תהלים קיט, קלה (ראה בשרשרת הפסוקים). 15. קיוותה נפשי: תהלים קל, ה.
 16. רגע יחידתי פגשה יסודך: ברגע שנפשי פגשה את ישותך. יחידתי: נפשי, על פי 'הצילה מחרב נפשי מיד כלב יחידתי' (תהלים כב, כא) ועוד. 17. שער פתח: כנראה כינוי ציורי לתיבה, שהיא כשער השמים. את הצירוף יש להשוות ל'פתח (ה)שער' המקראי. 18. שורשי אסורה לפתח: הביטוי מעורפל במקצת, אך נראה לי לפרש 'כדי שתשחרר את שורשיה של כנסת ישראל האסורה'. לפי פירוש זה 'פיתוח השורש' הוא מלשון רווייה, ושמה יש כאן רמז ל'שורשי פתוח אלי מים' (איוב כט, יט). 19. תמור זה המפתח: בעד שחרור זה. המפתח: משמש כנראה כשם פעולה של 'לפתח' דלעיל. השווה גם בפירוש לטור 71. 20. תחן: תחינה. 21. אשא: לפי הסדר האקרוסטיכוני, הטור היה צריך להתחיל בת"ו. ושמה טורים 21–22 הוחלפו, שהרי התחלת החתימה של הפייטן היא באל"ף. 22. קירות וכו': הכוונה כנראה לקירות ירושלים החרושים ('סריחות', לשון ארמית) משיברון. 23. שושן עמקים: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אני... שושנת העמקים' (שיר השירים ב, א). 24. זמימת: מזימות. 25. עלה: בכתב היד בא אחרי המילה הזאת סימן לסוף טור. דלת לנעולה: הכוונה לנעילת דלתות השמים, היינו מניעת ירידת גשמים.

קידוש יום המְקוֹדֵשׁ בְּמַעֲלָה
זְרִירוֹת גֶּשֶׁם בְּשִׁבְלֵוֹ עַד אֶרֶץ הוֹעַ[לָה]

[צ....] דוֹבְבָה נִשְׁפֶּלֶת

30 רְגוּעַ מִלֵּיץ עֵת נִכְפָּלֶת

פּוֹרְרָה בְּעוֹז מְטָרוֹת תִּבֵּל הַמוֹשְׁפֶּלֶת
בָּה יָד נִיְדָה וְחִזְקָה וְעוֹד לֹא תִהְיֶה נֶאֱפֶלֶת

עֵינַיִן קוֹרְאֵי עֶצְרָה

יָגְעוּ לְשֵׂאוֹל גֶּשֶׁם בְּלִי לְהַעֲצִירָה

35 סוּיְמָה עֶצְרָה מְרְגוּעַ נְצוּרָה

רִיחַ נִיחּוּחַ עֲלָמִים לְהַפְצִירָה

נְשִׂאִים וְעַב עֵתָה בְּקוֹרֶת רוּחַ

בִּיאָתָם נוֹסְסָה וְנִשְׁבָּה הָרוּחַ

מִתּוֹךְ הוֹד תְּאִימוֹתָם לֹא יָבֹא הָרוּחַ

27. יום המקודש: לצירוף השווה טור 147. 28. זרירות גשם: משמעותו כנראה 'תחיית הגשם', היינו הצמיחה הנגרמת על ידי הגשם. השרש 'זרר' משמש בפיוט לשון תחייה והתעוררות, על פי 'זיזורר הנער' (מלכים ב' ד, לה). ואפשר גם לפרש 'זרירות הגשם' על דרך המרת גזרת ל"ה לגזרת כפולים. השווה: רנד, §12kk. **בשבילו**: לכבוד יום שמיני עצרת המקודש. **עד ארץ העולה**: כנראה רומז לבראשית ב, ו (ראה בשרשרת הפסוקים שבסוף הפיוט). 29. **דובבה נשפלת**: הכוונה כנראה לכנסת ישראל, או לארץ, המתאוננת מפני היובש. 30. **רגוע מיליץ עת נכפלת**: בעת שהיא מקבלת מליץ כפול, היינו שמיני עצרת ושבת, כדי להירגע. **מיליץ**: לדימוי השבת כמליץ, השווה: 'בא יום השבת ונעשה סגור לאדם הראשון' (פרקי דר' אליעזר יט). 31. **פורה בעוז מטרות תבל המושפלת**: הארץ העלובה התפוררה ונעשתה תחוה מפני הגשמים העזים. בהקשר הנוכחי הדימוי כנראה חיובי. **פורה**: על פי 'פור התפוררה ארץ' (ישעיהו כד, יט). **בעוז מטרות**: על פי 'וגשם מטרות עזו' (איוב לז, ו). 32. **בה יד נידה**: נראה לי שהלשון על פי 'ייד רשעים אל תנדני' (תהלים לו, יב), ולפי זה נראה ש'נידה' בא במקום 'הַנִּיְדָה', לשון ציווי, ואולם קשה לפרש את נשירת הה"א לכאורה. **נאפלת**: שרויה באפלה. 33. **עינין**: טורח, עסק. 34. **בלי להעצירה**: בלי להימנע מלשאול. 35. **סוימה עצרה מרגוע נצורה**: כנסת ישראל, הנצורה על ידי ה', הצטיינה בקבלת שמיני עצרת ושבת. **סוימה**: לשימוש דומה אצל הקילירי, ראה: 'ולשני כתרים סוימו' ('ארץ מטה', טור 559). **מרגוע**: השווה לטורים 71, 73, 103. 36. **ריח ניחוח עלמים להפצירה**: כדי שבחוריה הקהל יפצרו בה' (בעד הגשם) בעזרת הקרבת ריח הניחוח. 37. **נשיאים ועב**: מילים נרדפות. **בקות רוח**: בעדינות. 38. **ביאתם נוססה**: עורר לי את ביאת העננים והגשמים. **נוססה**: למשמעות הפועל השווה 'רוח יי' נססה בו' (ישעיהו נט, יט). **ונשבה הרוח**: רמז לפסקת 'משיב הרוח ומוריד הגשם'. 39. **מתוך הוד תאימותם לא יבוא הרוח**: כנראה הבעת תקווה שלא תבוא רוח סערה הורסת כתוצאה משינות הפעולה הנשגב ('הוד תאימותם') של העננים והרוח המועילה, שה' גורם לה לנשוב.

- 40 יְנוּחוּ עֵימָם בְּתוֹךְ נְמוּכֵי רוּחַ
 לָחֶם לְאֹכֹל נְחַקֵּק בְּמִידוֹת
 קְרוֹא מְקָרָא קוֹדֵשׁ בְּעַמִּידוֹת
 כִּי בָּאָה הַשְּׂמֵחָה בְּתוֹכָן מוֹעֵדוֹת
 לְכָל מְשַׁפֵּיעַ גָּשֶׁם [...]ח [...]
- 45 [יֹשֵׁב] בַּיּוֹם וּמִדְּבַר לְהַצְהִיל
 יוֹשְׁבֵי בֵּינְתַיִם לְהַצְהִיל
 טִיפֵי גְשָׁמִים לְהַנְחִיל[ל]
 [...] לְהַתְחִיל
- חֹק שְׁמֹר וְזָכוֹר נְחָג
 50 מִפְתַּח שְׁמִינֵי שִׁפּוּעוֹ [...]ל [...]
 [...]ז] וּגַג סוּמַת חָג
 קִפְץ לְרוּחוֹת חוֹגְגִים בְּחָג
 וּמְמִים עָבִים בְּעַמִּידוֹת [...]
 [...]עלוֹת
- 55 הוֹד וְהִדְר נְעֻטָה לְמוֹגַג מְחִילוֹת
 תְּבוּאָה לְחוּלָל וְזִי[לוֹת]

40. יְנוּחוּ עֵימָם בְּתוֹךְ נְמוּכֵי רוּחַ: הכוונה כנראה שהרוחות המזיקות ינוחו יחד עם העננים והרוחות המועילות בתוך בני ישראל. ואם פירושי נכון, אולי יש לתקן ל'ינוח'. ינוחו: לשון מנוחה רומזת לשבת. נמוכי רוח: כינוי לבני ישראל. הצירוף מתועד בלשון חז"ל. 41. במידות: במידה הדרושה. 42. קרוא מקרא קודש בעמידות: בעת קריאת המועד המלווה במעמד חגיגי. 43. כי באה השמחה בתוכן מועדות: כי השמחה היא חלק של המועד – ראה בפירוש לטור 211. 44. לכל משפיע גשם: הליקוי בחלקו השני של הטור מקשה על פירוש מדויק. 45. יושב: ארץ מיושבת – ראה: רנד, §28m. להצהיל: לשמח. 46. יושבי בינתים להאהיל: הכוונה כנראה לאכסון עולי הרגל, היושבים בסביבות ירושלים באוהלים באופן ארעי. 49. שמור וזכור: כינוי לשבת – השווה בפירוש לטור 110. נחג, נהג, היינו שמור. 50. מפתח שמיני: הכוונה לפתיחת השמים לצורך הורדת הגשמים בשמיני עצרת – ראה בפירוש לטור 71. שיפועו: השפעת המים החלה בשמיני עצרת. 51. סומת חג: היינו החג המיועד להם. הצורה השמנית 'סומה' מקוצרת כנראה מן 'תשומה' המקראית (ויקרא ה, כא). והשווה גם בטור 184. 52. קפץ: התעורר. הנושא הוא כנראה ה'. 55. הוד והדר נעטה: על פי 'הוד והדר לבשת' (תהלים קד, א) ועוד. נעטה: נלביש (את ה'). למוגג מחילות: כדי שהוא ימוגג וירווח את הבארות – השווה תהלים סה, יא; וראה גם טור 80. 56. תבואה לחולל וזילות: להוליד, היינו להצמיח ולעורר תבואה וגשמים.

[ד]פק לקפוץ בדבר נחויץ
 מעירי גשם בכל מבוא חויץ
 גלוש אשול כָּאז יהי רחויץ
 פְּנִיָּהֶם בְּרָכָה לְהַקְבִּיל בְּפָנִים וּבְחויץ 60

בְּנִיב שְׁפָה תַחֲוֹן יוֹם מוֹעֵד
 טוֹבִים הַשָּׁנִים רָגַשׁ לוֹוֹעֵד
 אֵיתְרֵתִי אוֹתָם עַד מִפִּי עַד
 אֵתוֹתָם קָרִים לְהַפִּיץ מִן הָאָרֶץ לְהַעֲלוֹת אִיד

ככ>תוב> (בראשית ב, ו): ודא יעלה <מן הארץ והשקה את כל פני האדמה>
 ונ>אמר> (קהלת ד, ט): טובים השנים <מן האחד אשר יש להם שכר טוב בעמלם>
 ונ>אמר> (ישעיהו נז, יט): בורא ניב <שפתים שלום שלום לרחוק ולקרוב אמר יי'
 ורפאתיו>
 ונאמר> (תהלים עד, יז): אתה הצבתה <כל גבולות ארץ קיץ וחרף אתה יצרתם>

[סדר פסוקים]

65 אָרֶץ שְׁקֵטָה בְיוֹם טוֹב
 אוֹמְצִי וַיֵּרָא מְנוּחָה כִּי טוֹב

57. דפק לקפוץ בדבר נחויץ: הכוונה כנראה שה' מיהר לטפל בעניין חשוב, היינו הגשם ושוליו. לשון קפיצה בא גם בטורים 52, 209. 58. מעירי גשם בכל מבוא חויץ: הכוונה כנראה לבני ישראל, המעירים את ה' להוריד את הגשם, היינו מתפללים עליו, בכל מבואי ירושלים. מבוא חויץ: הלשון בלתי מצופה במקצת, ואולי יש להשוות 'עֲזָרָה בְּמִבּוֹא מְבִוִי עַל מְבִוִי הַיְשִׁיאָה' (אולזו לז לז', טור 23; ראה בפירוש למקום). 59. גלוש אשול: אין בידי לפרש. 61. בניב שפה: בזכות התפילה. הצירוף על פי ישעיהו נז, יט (ראה בשרשרת הפסוקים). 62. טובים השנים: קהלת ד, ט (ראה בשרשרת הפסוקים). כנראה משמש כאן ככינוי לבני ישראל הנאספים לקראת הרגל. רגש לוועד: להקהיל בעת חגיגת הרגל. השווה: 'בבית אלהים נהלך ברגש' (תהלים נה, ט). 63. איתרתי אותם: נראה לי לפרש 'גרמתי להם לבוא למקומי', היינו לירושלים. הפועל גזורשם מן 'אתר' הארמי. ה' הוא המדבר. עד מיפי עד: הצירוף הוא מלשון חז"ל, ומשמעו כאן כנראה 'על פי עדי', היינו הנביאים. 64. אתותם: נראה לי לפרש (ב)בואם'. הכוונה לעליית בני ישראל לירושלים כדי לחגוג את הרגל. קרים: מים – ראה בפירוש לטור 153. 66. אומצי וירא מנוחה כי טוב: בני ישראל, הדבקים בתורה. הטור כולו מקביל ל'ארץ' בטור דלעיל. אומצי: ל'אמץ' לשון דביקות, ראה: פרקי לשון, עמ' 352. וירא מנוחה כי טוב: בראשית מט, יט. משמש כאן ככינוי לתורה. ראה: 'ירא מנוחה כי טוב (שם) זו התורה' (בראשית רבה צח, יב [עמ' 1262]). ויש כאן רמז גם לשבת (השווה טורים 102, 113, 230).

גֶּשֶׁם תְּחִיית הַהָר הַטּוֹב
אוֹת שַׁבַּת הִיא יָדָה בְּיַד נֶצְפֶן וְנִרְאָה כִּי טוֹב

אֶפְצוּ פְּלוֹסְיָה לְהַפְתַּח
70 אֵיבִיָּה בּוֹזֵל גֶּשֶׁם לְהַמְתַּח
אֵיפְנוֹן מִרְגּוּעַ בְּזָה הַמִּפְתָּח
אוֹצְרוּ הַטּוֹב לְשִׁינֵיהֶם יִפְתַּח

ככ>תוב < (דברים כח, יב): יפתח יי' <לך את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה>

בְּכּוּחַ רִגְעֵי זִיק יוֹם
בְּשִׁלוֹשׁ נוֹעְדוּ בְּזָה יוֹם
75 בְּמִצּוֹת אֲשֶׁר אָפָה אוֹתוֹ הַיּוֹם
בְּאֵתֵי לַחֲלוֹת פְּנֵי אֵיּוֹם

בְּפִגּוּעַ גְּדוּרֵי פֶרֶץ
בְּשָׁנִים נוֹעְדוּ כְּעַמֵּד בְּפֶרֶץ

67. הַהָר הַטּוֹב: כינוי למקדש ולירושלים בכלל, על פי דברים ג, כה. 68. אוֹת שַׁבַּת הִיא: השווה 'ביני ובין בני ישראל אות הוא (קרי: היא) לעלם' (שמות לא, יז). יָדָה בְּיַד נֶצְפֶן וְכוּ': היינו השבת ניתנה על ידי משה. השווה: 'עשרה שמות נקראו לו למשה... בן נתנאל בן שניתנה לו תורה מיד ליד' (ויקרא רבה א, ג [עמ' יא-יב]). נֶצְפֶן וְנִרְאָה כִּי טוֹב: כינוי למשה, על פי 'ותרא אתו כי טוב הוא ותצפנהו שלשה ירחים' (שמות ב, ב). 69. אֶפְצוּ: הופצו, פוזרו. לשימוש באל"ף במקום בה"א בהפעיל/הופעל אצל הקילירי, ראה: רנד, 291§. פְּלוֹסְיָה: כינוי לעננים המכסים את הארץ, על פי 'מפלשי עב' (איוב לז, טז). לְהַפְתַּח: ולהוריד את מימיהם. 70. בּוֹזֵל: צריך להיות 'בְּזִיל'. אֵיבִיָּה בּוֹזֵל גֶּשֶׁם לְהַמְתַּח: כדי להצמיח ולגדל את פרחיה של הארץ בנוזילת הגשם. 71. אֵיפְנוֹן מִרְגּוּעַ: התקנת השבת. לאפנון, מלשון התקנה, ראה: 'עיוני לשון', עמ' 457-458. בְּזָה הַמִּפְתָּח: בעת הזאת של פתיחת השמים האמורה בטור 69. 72. לְשִׁינֵיהֶם: לעת שמיני עצרת ושבת. 73. בְּכּוּחַ רִגְעֵי זִיק יוֹם: בגלל יום מרגוע ('זיק') וברק ('זיק'), היינו שבת ושמיני עצרת. הברק מסמל כאן את הגשמים – השווה טור 116. 74. בְּשִׁלוֹשׁ נוֹעְדוּ: נראה לי לפרש שבני ישראל התכנסו יחד במעמד השלישי, דהיינו בתפילת המוסף, אך השווה את הפירוש לטור 78 המקביל. 75. בְּמִצּוֹת אֲשֶׁר אָפָה אוֹתוֹ הַיּוֹם: קשה מאוד להלום. ושמה יש להשוות למקרא 'מצות אפה ויאכלו' (בראשית יט, ג) הבא בתוך סיפורו של לוט והמלאכים. 77. בְּפִגּוּעַ גְּדוּרֵי פֶרֶץ: בהתפלל בני ישראל. 'לפגע' מלשון תפילה ראה: ספרי דברים כו (עמ' 39). גְּדוּרֵי פֶרֶץ: על פי עמוס ט, יא – ראה בפירוש לטור 82. 78. בְּשָׁנִים נוֹעְדוּ: נתאספו בשבת ושמיני עצרת. הלשון כנראה על פי 'הילכו שנים יחדו בלתי אם נועדו' (עמוס ג, ג). כְּעַמֵּד בְּפֶרֶץ: כמו משה, ש'עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית' (תהלים קו, כג).

בְּעָבוֹר עֲלֵבוֹן עֲנִי אֶרֶץ
80 בְּאֶר פְּקוּדָה לְשׁוֹקֵק אֶרֶץ

כַּכְּתוּב < (תהלים סה, י): פקדתה > הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא
מים תכין דגנם כי כן תכנינה <

גֹּשְׁמָה נְאוּמַת הָרִים
גְּדוֹר פְּרָצָה מְעָרִים
גִּישְׁמֵי מְעִינֵיהָ נִזְרָרִים
גֶּשֶׁם עָבִי תִנֵּן צְרוּרִים

85 גִּלְפוּ מִיָּלִים תְּהוֹם הוֹרִים
גְּרוּעִים עֵת יִצְאוּ חוֹרִים
גִּישַׁת מוֹעֵד מְשׁוּחַרְרִים
גְּעִייתִי שְׁעָה בְּנוֹשְׂאֵי אֶל הַהָרִים

כַּכְּתוּב < (תהלים קכא, א): אשא עיני > אל ההרים מאין יבא עזרי <

דְּמַעַת עוֹשְׂקֵי רִיבוֹת

79. עלבוֹן: מטפורה לצמא. עניי ארץ: הביטוי על פי עמוס ח, ד ואיוב כד, ד. השווה גם: 'תן חלק אדון', טור 1.
80. באר פקודה: כנראה פנייה ישירה לה: 'זכור ופקוד את בארות הארץ, אך שמה יש לנקד 'פקודה'.
81. גושמה נאומת הרים: ארץ ישראל טופלה בגשמים. גושמה: לבניין הפועל השווה 'לא גשמה ביום זעם' (יחזקאל כב, כד). נאומת הרים: ארץ ישראל, שעליה נאמר שהיא 'ארץ הרים ובקעת' (דברים יא, יא).
82. גדור פרצה מערים: הגשם יהיה לה בתור גדרת פרץ, למרות המצב הנוכחי שבו כל עריה פרוצות ושוממות. הלשון על פי 'וגדרתי את פריציה' (עמוס ט, יא) ו'ובנו ערים נשמות' (שם, יד). 83. גישמי מעיניה נזררים: הגשמים הממלאים את מעיינות הארץ מפוזרים על פניה, או שמה מתעוררים לקראתה. נזררים: ראה בפירוש לטור 28. 84. גשם עבי תנין צרורים: היינו העננים מחזיקים ומורידים גשם שהארץ מעלה פי שנים ('עבי תנין') כנגדו. ראה: 'תני ר' שמעון בן אלעזר או' אין לך טפח שהוא יורד מלמעלן שאין הארץ מעלה טפחיים כנגדו ומה טעם תהום אל תהום קורא לקול צינוריך (תהלים מב, ח) (ירושלמי, תענית א ג, סד ע"ב). 85. גלפו מילים תהום הורים: קשה, אך נראה לי לפרש שהקהל קבעו ואמרו דברי תפילה, והמילים הורי תהום כביכול, היינו הן מולידות מים. נראה שהצעה זו עולה בקנה אחד עם המדרש לתהלים מב, ח המובא בפירוש לטור 84.
86. גרועים עת יצאו חורים: כשטיפות המים יצאו בני חורין. גרועים: על פי 'כי יגרע נטפי מים' (איוב לו, כז).
87. גישת מועד משוחררים: מוסב על הטיפות המשוחררות מן העבים בהגיע המועד, היינו שמיני עצרת.
88. געיית: תפילת. 89. עושקי ריבות: כינוי לשליחי ציבור, העוסקים בריב עם ה' בעד קהל המתפללים.

90 דְּלַפְתֵי מַעֲנָם לְרֵבּוֹת
דָּחָה לֹא תִדְחָה מִתְּנוּבוֹת
דּוֹרְשֵׁי אֶרֶץ תְּלֹאוּבוֹת

דּוֹפְקֵי גִשְׁמֵי אֲרוּבוֹת
דְּרוֹשׁ בְּשֶׁבֶת חַג גִּשְׁם רְבִיבוֹת
95 גִּפְן נְהוּלִי בַמְדַבֵּר בְּעֵרְבוֹת
גְּלִישוֹתָם בְּמִים נִגְלָשָׁה וְלֹא צָמְאוּ בְּחֵרְבוֹת

כַּכְּתוּב <ע>ל <י>ד <נ>בִיאךְ <ישעיהו מח, כא>: וְלֹא צָמְאוּ <בחרבות הולכים מים
מצור הזיל למו ויבקע צור ויזבו מים>

הָאוֹמְצִים בְּדִיצֵי שֶׁבֶת נְגִינִים
הֲרַחֲשֵׁת מִרְחֻשֵׁת מְבִינִים
הַגִּיּוֹן מְזֻמּוֹר מְשֻׁנִים
100 הַיּוֹם לִפְגוּעַ בְּעֵד קֶשֶׁת עֲנָנִים

הוֹחַג בִּינְתִים לְעֲנוּנִים
הוֹרְאוֹת שְׁמִינֵי בְּמִנּוּחַ מַעֲנִים

90. **דלפתי:** הורדתי. השווה 'אל אלוה דלפה עיני' (איוב טז, כ). **מענם לרבות:** תוך כדי ריבוי תפילה ('מען') בעדם. 91–92. **דחה לא תדחה וכו':** לא תדחה את בקשתם לגשם ולתבואה של דורשיך השרויים בארץ צמאה למים. 92. **ארץ תלאובות:** על פי 'במדבר בארץ תלאבות' (הושע יג, ה). 93. **דופקי גשמי ארובות:** בני ישראל, הדופקים בארובות השמים שמהם יורדים הגשמים. 94. **בשבת חג גשם רביבות:** בשבת שמיני עצרת. **גשם רביבות:** סמיכות נרדפים. 95. **גפן נהולי במדבר בערבות:** כינוי לבני ישראל, גפן שניהל ה' במדבר בעת יציאת מצרים. השווה: 'גפן ממצרים תסיע' (תהלים פ, ט). 96. **גלישותם במים נגלשה:** תפילתם בעד מים נאמרה. 'גלש' משמש לשון דיבור בפיוטי הקילירי. ראה: רנד, §13e, המצטט 'גולשים דברים נמרצים' ('ארץ מטה', טור 511). 97. **האומצים בדיצי שבת נגינים:** בני ישראל, המרבים בדברי שיר, דהיינו תפילה, בעת עונג השבת. 98. **הרחשת מרחשת מבינים:** אמירת התפילה שתיקנו חכמים. **הרחשת:** על פי 'רחש לבי דבר טוב' (תהלים מה, ב). **מרחשת:** על פי 'זאם מנחת מרחשת קרבן' (ויקרא ב, ז). המילה נתפסה כאן כלשון רחש, דיבור. 99. **הגייון מזמור משנים:** משנים את סדר תפילתם. 100. **לפגוע:** ראה בפירושו לטור 77. **קשת עננים:** סמל לגשמים. לצירוף השווה 'ענינת קשת' ('אלים ביום', טור 70). 101. **הוחג בינתים לענונים:** בעת השבת נעשה חג לבני ישראל, המתפללים בעד עננים. **ענונים:** השווה לטור דלעיל. 102. **הוראות שמיני במנוח מענים:** ומפני זה הם מספרים בענייני שמיני עצרת בשבת.

הַרְגַע זְכוֹר מִים לְמַתְעַנִּים
הַעֲנִיִּים וְהָאֲבִיוֹנִים בְּבִקְשָׁתָם נִיעָנִים

כַּכְּתוּב < (ישעיהו מא, יז): העניים והאביונים > מבקשים מים ואין לשונם בצמא נשטה
אני יי' אענם אלהי ישראל לא אעזבם <

105 וְכָל נִדְמָה כְּנֶעַם לְהוֹלִיכוֹ
וּמְסוּבָּךְ בְּלִי לְשׁוֹלְכוֹ
וַיַּעַף וַיִּגַע וְנַח בְּנִסְכּוֹ
וּמַדְבַּר בְּלִשׁוֹן מוֹלִיכוֹ

ומוליכו ברזל בברזל להתויכו
110 וְיֹסֵת זְכוֹר לְשִׁמּוֹר כְּדָרְכּוֹ
וּמִיּוֹם שְׁמִינֵי וְהִלָּאָה יַחְקְקוּ לְעִרְכוֹ
וְגִשְׁם יִנּוּבְבֵם עַד כֹּה וְעַד כֹּה

כַּכְּתוּב < (מלכים א' יח, מה): ויהי עד כה ועד כה > והשמים התקדרו עבים ורוח ויהי
גשם גדול וירכב אחאב וילך יזרעאלה <

103. הורגע זכור מים למתענים: הזכרת הגשמים ניתנה כמרגוע לבני ישראל, שעינו את נפשותם ביום הכיפורים. הורגע: הלשון משמשת רמז לשבת. 105. וכל נדמה: אומות העולם נדמו. הלשון על פי 'כי נדמה כל עם כנען' (צפניה א, יא). נדמה: רשום בין השיטין. כנעם להוליכו: כשה' הנעים לישראל בהוציאו ובהוליכו אותם מבין הגויים. לשון הולכה מופיעה במקרא המובא אחרי טור 96. נראה שהחזיון הזה מוסב על הגאולה שלעתידי לבוא. 106. ומסובך בלי לשולכו: במקום להשליך ולעזוב אותו כפוף ומסובך בין העמים. 107. ויעף ויגע ונח בנסכו: ישראל היה יעף ויגע מצמא, אך נח בשמיני עצרת בזכות ניסוך המים של סוכות. צירוף הפעלים על פי 'ויעפו נערים ויגעו' (ישעיהו מ, ל) יחד עם 'יגענו ולא (כתיב: לא) הונח לנו' (איכה ה, ה). 108. ומדבר בלשון מוליכו: ישראל מדבר בלשון ה', המוליכו מארץ מצרים בעבר ומארצות הגויים לעתיד לבוא, היינו מתפלל אליו. 109. ומוליכו ברזל בברזל להתויכו: ההקשר כאן הוא יציאת מצרים המקבילה לגאולה שלעתיד לבוא; ראה בסטרופה דלעיל. ה' שלח את משה להיות מתווך חזק בינו לבין פרעה. לשון הולכה משמשת לעניין משה במקרא. ראה: 'מוליך לימין משה זרוע תפארתו' (ישעיהו סג, יב). ברזל בברזל: על פי 'ברזל בברזל יחד' (משלי כז, יז), ומדרשו במדרש משלי למקום: 'זה משה ופרעה הרשע שהיו מתנקשים זה עם זה בדברים'. 110. ווסת זכור לשמור כדרכו: כדי שבני ישראל ישמרו את השבת הקבועה כהלכתה. הפייטן רומז להקבלת 'זכור את יום השבת' (שמות כ, ח) כנגד 'שמור את יום השבת' (דברים ה, יב). 111. מיום שמיני: מיום שמיני עצרת. יחקקו לערכו: ה' יקבע את ממות הגשם ויורידו בכמות הדרושה. יחקקו: השימוש בבניין פיעל קצת מוזר (השווה לטור 114), ושמא צריך להיות 'יחוקקו'. 112. וגשם ינובבם: ה' יזיל את הגשם על ישראל.

זְבוּדֵי מְנוּחַת חֻקָּה
 זִיווּם בְּרֹגֶל גֶּשֶׁם לְהַבְהִיקָה
 זֹאת בְּשִׁמְיֵי שְׁקוּקָה 115
 זִיקֵי קוֹל צִינּוּרוֹתֶיהָ לְשׁוֹקָה

זִמְן בּוֹ קוֹדֶשֶׁה מִתּוֹקָה
 זֵבֶת מִכָּל אֲרָצוֹת נְחֻקָּה
 זָבוּד מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיךָ וְעֵשֶׂה צְדָקָה
 זְרוּיִיד דְּמוּכֵי אֲרָצוֹתֶם מִשְׁקָה 120

כּ <תוב> <תהלים קד, יג>: משקה הרים <מעליותיו מפרי מעשיך תשבע הארץ>

חֻקֵּי חֵן לְנַחֲוִיִּים
 חֻק נְצַח טְבִילַת שְׁאוּיִים
 חֻצוֹב לְגַבְעוֹת הָעֵשׂוּיִים
 חֻזֵי חֵיל בְּרַק נְשׁוּיִים

113. זְבוּדֵי מְנוּחַת חֻקָּה: בני ישראל, שניתנה להם מנוחת שבת. זְבוּדֵי: השווה 'זבדני אלהים אתי זבד טוב' (בראשית ל, כ). מְנוּחַת חֻקָּה: השווה 'חק זה השבת' (מכילתא ויסע א [עמ' 156]). 114. זִיווּם בְּרֹגֶל גֶּשֶׁם לְהַבְהִיקָה: להאיר את כבודם בעת הרגל המיועד לגשם, היינו שמיני עצרת. 115. זֹאת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'מי זאת עלה מן המדבר' (שיר השירים ג, ו; ח, ה), המסמל כאן את ארץ ישראל. שְׁקוּקָה: על פי תהלים סה, י – ראה אחרי טור 80. 116. זִיקֵי קוֹל צִינּוּרוֹתֶיהָ לְשׁוֹקָה: לשוקק את הארץ בברקים וגשמים (ראה בפירושו לטור 73) לקול צינורותיה. לשון הטור על פי תהלים מב, ח (ראה בפירושו לטור 84) ושם סה, י. 117. זִמְן בּוֹ קוֹדֶשֶׁה מִתּוֹקָה: משמע הכינוי 'מתוקה' איננו ברור כל צורכו, אך נראה שהוא רומז לשנת הגשמים המתוקה המתקדשת ומתחילה בשמיני עצרת. השווה טורים 157, 232. ללשון קדושה בהקשר זה, השווה טור 147. 118. זֵבֶת מִכָּל אֲרָצוֹת נְחֻקָּה: ארץ ישראל, שהיא ארץ זבת חלב ודבש שנבחרה ('נחקה') בידי ה' מכל הארצות. הכינוי כולו הוא מושא ישיר של הפועל הבא בטור דלהלן. 119. זָבוּד: ברך במתנותיך. 120. זְרוּיִיד: בני ישראל הזרויים בארצות הגויים. דְּמוּכֵי אֲרָצוֹתֶם: ישני/מתי ארצותם, על פי הארמית. והכוונה כנראה לצמחי הארץ הישנים או המתים כביכול ומחכים לגשם. 121. נְשׁוּיִים: כינוי לבני ישראל, על פי 'נחית בחסדך עם זו גאלת' (שמות טו, יג). 122. חֻק נְצַח טְבִילַת שְׁאוּיִים: חוק של רוויה ('טבילת') מתמדת ('נצח') במים. שְׁאוּיִים: כינוי למים, על פי 'כשאון מים כבירים ישאון' (ישעיהו יז, יב) ועוד. 123. חֻצוֹב לְגַבְעוֹת הָעֵשׂוּיִים: נראה לי שענין הטור הוא בקשה לה' לחצוב אש וברקים, היינו להמטיר גשם, על הגבעות הבלות מצִימָאוֹן כבגד אכול עש. השווה: 'הן כלם כבגד יבלו עש יאכלם' (ישעיהו נ, ט). הדימוי אולי על פי 'אחריב הרים וגבעות וכל עשבם אוביש' (ישעיהו מב, טו). 124. חֻזֵי חֵיל בְּרַק נְשׁוּיִים: שכבר שכחו את החזיונים ואת הברקים החזקים (במשך עונת היובש).

125 חוק שְׁמִירַת שַׁבַּת טְלוּיִים
חִיפֵר הַכְּרָה בְּשִׁמְיָי כְּרוּיִים
חֲנוּן וְיִבְיָשִׁים וְלַחִים לְעֵדֶן חַיִּים
חִיילִיד לְהַגְבִּיר בְּתוֹצְאוֹת מִים חַיִּים

ככ><תוב> (זכריה יד, ח): והיה ביום ההוא יצאו <מים חיים מירושלם חצים אל הים הקדמוני וחצים אל הים האחרון בקיץ ובחורף יהיה>

טוּרַח תְּחוּם תְּלָאוּבוֹת
טְלָאִיךְ נִיסִים לְהַרְבוֹת 130
טְרַפֵּי מְשׁוּשֵׁי עֶרֶב עֲרָבוֹת
טַעַם לְהַגְוֹתָם מְשָׁאֲלוֹתָם מִים מְעַרְיבוֹת

טַלְפֵי נֶפֶשׁ מְקַצְצֵי עֲבוֹת
טְסִי גַפִּיִים מְזִמּוֹר לְהַרְבוֹת

125. חוק שמירת שבת טלויים: בני ישראל, המקושטים בחוק (ראה בפירוש לטור 113) שמירת שבת. טלויים: קשה להלום, ושמא הוא מלשון 'טלא', כמו 'במות טלאות' (יחזקאל טז, טז), היינו מגוונות ומקושטות. 126. חיפר הכרה בשמיני כרויים: ניזונים בשמיני עצרת מפתחת ('חיפר') המעיינות. לעניין המעיינות בהקשר של שמיני עצרת, השווה לפירוש לטור 83. הכרה: המעיין – השווה 'נות פרת רעים' (צפניה ב, ו). כרויים: נראה לי לגזור מן 'כרה', לשון משתה. השווה: 'ויכרה להם כרה גדולה' (מלכים ב' ו, כג). ולפי זה יש כאן לשון נופל על לשון, הרומז ל'כרה' מלשון חפירה. 127. יבישים ולחים: הצמד על פי 'לחים ויבשים' (במדבר ו, ג). לעדן: לתת מעדנים. 128. חייליד להגביר: לחזק את צבאותיך, היינו את בני ישראל. הצירוף על פי 'וחילים יגבר' (קהלת י, ו). ראה גם: רנד, (4b) §29a. בתוצאות: בהוצאת. 129. טורח תחום תלאובות: עונת ('תחום') החורב הוכבדה ('טורח') על ישראל. תלאובות: ראה בפירוש לטור 92. 130. טלאיך ניסים להרבות: כדי להרבות נסים לבני ישראל. הרעיון כנראה על פי 'מקדים רפואה למכה'. טלאיך: כינוי לבני ישראל, על פי 'כרעה עדרו ירעה בזרעו יקבץ טלאים ובחיקו ישא' (ישעיהו מ, יא). 131. טרפי משושי ערב ערבות: שְׁבָעֵנִי ('טרפי') שמחה ביום שאחרי שקיעת משמו של 'יום שביעי של ערבה' (משנה, סוכה ד, ג), היינו בשמיני עצרת. הפייטן פונה לה' בשם האומה. טרפי: הפועל כנראה גזור־שם מן 'טרף' = 'אוכל'. ערב ערבות: שמא יש לנקד 'ערב ערבות', אך נראה פחות. והשווה גם 'יום ערב ערבה' ('אולזו לז ללז', טור 90). 132. טעם להגותם: אמרי דיבורם. 'להג' הוא לשון דיבור אצל הקילירי, המבוסס על 'ולהג הרבה יגעת בשר' (קהלת יב, יב). ראה: רנד, §13d. משאלותם מים: מקביל ל'טעם להגותם'. מעריבות: ערבות לה'. 133. טלפי נפש: כנראה כינוי לחיות השדה, ההולכות לנפש על טלפיים. מקצוצי: נראה לי לתקן ל'מְקַצְצֵי' – השווה גם בפירוש לטור 4. מקצוצי עבות: שאין להן עבות, היינו חופשיות. 134. טסי גפיים מזמור להרבות: הציפורים הטסות על כנפיהן ומרבות צפצפו.

135 טיפּי ריָרִי גֶשֶׁם מְעַרְבּוֹת
טִרְפָּם הַכִּין בְּגֶשֶׁם נְדָבוֹת

כַּכְּתוּב < (תהלים סח, י): גשם נדבות > תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה <

יִרְשׁוּ זֶה אֶת זֶה חֵין לְהַעְרִיכָה
יוֹפִי מְרוֹמָם עַל כָּל בְּרָכָה
יָמִים יוֹצְרוּ וְלֹא אֶחָד לְהַמְשִׁיכָה
140 יָקָר מְשָׁאֵלוֹת גֶּשֶׁמִּים בְּמוֹעֵדוֹ נִמְשָׁכָה

יְהִיו עֵינָי וְלִבִּי לְהַדְרִיכָה
יוֹנֵת אֶלֶם מִים לְנִסְכָּה
יָקָרִים מְטַרְחוֹתֶם לְהַנְסִיכָה
יְלֻדִיהֶם לְחוֹק סְבִיבוֹת גְּבַעְתִּי בְּרָכָה

כַּכְּתוּב < (יחזקאל לד, כו): ונתתי או > תם וסביבות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו
גשמי ברכה יהיו <

145 כְּנֵת חֲלוּדֵי עֵיתָה

135. **ירי:** לשון נזילה ולחות. **מערבות:** מן השמים. הכינוי על פי 'סלו לרכב בערבות' (תהלים סח, ה).
136. **טרפם:** מאכלם. מקביל לטור דלעיל. 137. **יירשו זה את זה:** מוסב על המתפללים, אך הניסוח מזכיר את לשון הקדושה: 'וונתנים רשות זה לזה' (ברכת יוצר). **חין להעריכה:** לערוך תפילה. צירוף הלשונות על פי 'חין ערכו' (איוב מא, ד). 138. **יופי מרומם על כל ברכה:** הכוונה לשם ה', שאליו נערכת תפילת הקהל. השווה: 'ויברכו שם כבודך ומרומם על כל ברכה ותהלה' (נחמיה ט, ה). **מרומם:** הניקוד על פי המקרא. 139. **ימים יוצרו ולא אחד:** תהלים קלט, טז. הפייטן מפרש כנראה את הצורה הפועלית כאילו נגזרה מן השורש 'צרר', היינו בני ישראל התכנסו ויצרו במשך כל ימי חג הסוכות ושמיני עצרת. **להמשיכה:** בהמשך ימי המועד. השווה: 'ימימה לא ימשיכו' (ישעיהו יג, כב). 140. **יקר משאלות גשמים במועדו נמשכה:** תפילת הגשם היקרה והחשובה נערכה (נמשכה) במועדה. ואי ההתאמה במין בין הנושא לבין הפועל נגררה עקב החרוז. 141. **יהיו עיני ולבי להדריכה:** ה' מכריז על כך שעייני ולבי יהיו מכוונים (לתפילת הקהל). על פי 'והיו עיני ולבי שם כל הימים' (מלכים א' ט, ג). 142. **יונת אלם מים לנסכה:** להזיל מים על ישראל. **יונת אלם:** לשון הכינוי על פי תהלים נז, א. אך 'יונה' = 'שיראל' מתבסס בעיקר על לשונות יונה בשיר השירים (ב, יד ועוד). 143. **יקרים:** כינוי לבני ישראל, על פי 'בני ציון היקרים' (איכה ד, ב). **מטרחותם להנסיכה:** להאציל ולהציל אותם מטורח החורב. הפועל כנראה על פי 'ואני נסכתי מלכי' (תהלים ב, ו). 144. **לחוק סביבות גבעתי:** לשכן בירושלים. 145. **כנת חלודי עיתה:** קשה מאוד, ואולי פירושו שכנסת ישראל סיפרה ('כנת') לה' על הקורות אותה במשך חייה. **חלודי עיתה:** חיי זמנה, על פי 'חלודי כאין נגדך' (תהלים לט, ו).

בְּדִירְכָה לְשִׁמּוֹר תְּבוּאָתָהּ

כְּלִיל יוֹם הַמְּקוּדָשׁ אוֹתָהּ

כּוֹתֶרֶה בְּנִיסוּךְ מִנְחָתָהּ

כּוֹפֵר הָאֲרָצוֹת תַּחְתָּהּ

כִּפְרָה לְעֵמָה אֲדַמְתָּהּ 150

כִּירוֹשֵׁת שַׁבַּת נֶצַח יְרוֹשֵׁתָהּ

כְּלִיּוֹת וְלֵב שְׁפוֹר עֵת תְּבוּאָה לְרִשְׁתָּהּ

כְּכַתּוּב < (דברים יא, ז): כי הארץ > אשר אתה בא שמה לרשתה לא כארץ מצרים הוא
אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך והשקית ברגלך כגן הירק >

לְהַפִּיץ קָרִים בְּעֵבֵי גֶשֶׁם

לְתוֹהֵים לְךָ הַיּוֹם בְּרִשְׁמֵךְ

לְאוֹר גֶּשֶׁם תּוֹצִיא נְפוּחֵי נֶשֶׁם 155

לְהִתְאַסֵּם בְּפוֹר חֶבֶל נְרִשְׁמֵךְ

לְהַמְתִּיקְמוּ יוֹנְקוֹת מִשָּׁם

146. כִּדְרִיכָה לְשִׁמּוֹר תְּבוּאָתָהּ: כשכיוונה (את תפילתה) לה' לשמור את תבואתה. דירכה: בניין פיעל קצת מוזר (השווה טור 111); לשימוש בלשון דרך בהקשר של תפילה השווה טור 141. 147. כְּלִיל יוֹם הַמְּקוּדָשׁ אוֹתָהּ: כתר היום המקודש, היינו שמיני עצרת, הובא והוענק לבני ישראל. 148. כּוֹתֶרֶה בְּנִיסוּךְ מִנְחָתָהּ: כנסת ישראל הוכתרה בגשמים בזכות ניסוך המים, שהוא מנחתה לה'. 149. כּוֹפֵר הָאֲרָצוֹת תַּחְתָּהּ: נראה לי שכוונת הפייטן היא שהארצות יינתנו כופר בעד ארץ ישראל. 150. כִּפְרָה לְעֵמָה אֲדַמְתָּהּ: פנייה ישירה לה', על פי 'וכפר אדמתו עמו' (דברים לב, מג). 151. כִּירוֹשֵׁת שַׁבַּת נֶצַח יְרוֹשֵׁתָהּ: ירושת כנסת ישראל – היינו ארץ ישראל – היא לנצח, כתוקף מצוות השבת שגם היא ירושה. 152. כְּלִיּוֹת וְלֵב: הלשון על פי 'בחן כליות ולב' (ירמיהו יא, כ) ועוד. שְׁפוֹר: עשה טובה. 153. קָרִים: כינוי למים, על פי 'מים קרים' (משלי כה, כה) ועוד; השווה טור 203. בְּעֵבֵי גֶשֶׁם: בעזרת העננים. 154. בְּרִשְׁמֵךְ: נראה לי לפרש 'באופן מרשים ומצטיין', היינו במעמד קהילתי. 155. לְאוֹר גֶּשֶׁם: צירוף נועז שמשמעותו 'לאורה ושמחה הנגררת על ידי הגשם'. נְפוּחֵי נֶשֶׁם: כינוי לבני ישראל העייפים. הלשון על פי 'נפחה נפשה' (ירמיהו טו, ט). השווה: רנד, §13h. 156. לְהִתְאַסֵּם בְּפוֹר חֶבֶל נְרִשְׁמֵךְ: לאסוף את תבואתם לאסמיהם בארץ ישראל. פוֹר חֶבֶל נְרִשְׁמֵךְ: כינוי לארץ ישראל, על פי 'לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם' (תהילים קה, יא), היינו הארץ נרשמה במקרא כחבלם של בני ישראל. פוֹר חֶבֶל: שניהם לשון גורל. ראה פסיקתא דרב כהנא ג (עמ' 36). 157. לְהַמְתִּיקְמוּ יוֹנְקוֹת מִשָּׁם: להמתיק את חייהם בצמחים וביונקות הניזונים מן השמים. שָׁם: נראה לי גזור מן 'שמים' לצורך החרוז.

ליווי עטרת ראשם / לרגל בהוועדס מים בפוגשם

לסכות שיחם שלג יוגשם

160 לירד ריקם לא ישוב השלג והגשם

ככ>תוב> (ישעיהו נה, ז): כי כאשר ירד הגשם >והשלג מן השמים ושמה לא ישוב כי

אם הרוה את הארץ והולידה והצמיחה ונתן זרע לזרע ולחם לאכל>

ממידת פועל מים

מדוד במידת רחמתיים

מך ודך להדריך במים

מקדישי לענגם במים

165 מפוגו נחים לקום בתחיית יומים

מצחיות היום יעורו במים

מצקת מוצק יוצק בצמא מים

להיפרד להטפל בציקת מים

158. ליווי עטרת ראשם לרגל בהוועדס מים בפוגשם: בכתב היד חסר סימן פיסוק אחרי 'ראשם', אך לפי אורך הטקסט יחד עם האקרוסטיכון והחרוז נראה שלפנינו שני טורים שיריים. ואם כך המחרוזת מביאה חמישה טורים במקום ארבעה. ליווי עטרת ראשם: מקביל ל'יונקות משם' בטור דלעיל. מים בפוגשם: בפוגשם ובחוגגם את עונת המים, היינו את שמני עצרת. לשימוש דומה, ראה טור 186. 159. לסכות שיחם: כשה' ישמע את תפילתם. השווה: 'הסכת ושמע ישראל' (דברים כז, ט). שלג: משמש כאן כסמל לגשם, על פי המקרא המובא להלן. 160. לירד ריקם לא ישוב: היינו לא ירד עוד ריקם (בלי להצמיח וכו'). 161. ממידת פועל מים: מן המים המדודים וכמוסים אצליך. השווה: 'ומים תכן במדה' (איוב כח, כה). פועל מים: לצירוף, השווה 'מפעל מים' ('אקשטה כסל וקרב', טור 2). 162. במידת רחמתיים: היינו במידת הרחמים, אך הלשון על פי 'רחם רחמתיים ראש גבר' (שופטים ה, ל). 163. מך ודך: עני ומדוכא. להדריך: לחזק. השימוש מן הסתם על פי 'על במותי ידרכני' (חבקוק ג, ט). 164. מקדישי: מקדישי ה' אשר בקרבי – כנסת ישראל היא המדברת. 165. מפוגו: על ידי ההפגה הבאה עם המים. נחים: מותים. לקום בתחיית יומים: השווה: 'כשם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם ר' חייא בר אבא שמע לה מן הדא יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו ונדעה נרדפה לדעת את יי' כשחר נכון מוצא [ויבוא כגשם לנו כמלקוש יורה ארץ] (הושע ו, ב) ('ירושלמי', ברכות ה ב, ט"א). 166. צחיות: יובש, חורב. 167. מצקת מוצק יוצק בצמא מים: מיציקת הנזלים יוצק על הקהל צמא המים. מצקת מוצק: הלשון כנראה על פי 'בצקת עפר למוצק' (איוב לח, לח). 168. להיפרד להטפל בציקת מים: ועל ידי יציקת המים, היינו ירידת הגשמים, הארץ נעשית סגולה מופרדת ומטופלת. הרעיון על פי 'אהארץ אשר אתם עברים שמה לרשתה... למטר השמים תשתה מים. ארץ אשר יי' אלהיך דרש אתה' (דברים יא, יא-יב).

כַּכְּתוּב <עַל יַד נְבִיאָךְ> (ישעיהו מד, ג): כִּי אֲצוּק מִיַּם <עַל צְמַא וּזְלִימִים עַל יְבִשָּׁה אֲצוּק רוּחִי עַל זֶרַעַךְ וּבִרְכָתִי עַל צֶאֱצָאִיךְ>

נֹבְבֵי טַעַם יְהִבְךָ

170 נִצַּח בְּהִרְבֶּךָ

נוֹפֵשׁ אֲלֵפִים בְּהִרְחִיבְךָ

נִפְשָׁם קִשְׁטָה בְּאוֹהֲבְךָ

נִידְבַת שְׁגַר אֲלֵפִים בְּנוֹבְבְךָ

נִיגְשִׁים בְּכָל לֵב וּבְכָל נֶפֶשׁ לְאוֹהֲבְךָ

175 נְעִימוֹת אֲשֶׁר חִקְקַתָּה לְאוֹהֲבְךָ

נִינְיוֹ לְהִטְפִיל בְּרִיבּוֹי מְאַהֲיְבְךָ

כַּכְּתוּב <דְּבָרִים ז, יג>: וְאֵהִיבְךָ וּבִרְכֶךָ <וְהִרְבֶּךָ וּבִרְכֶךָ פְּרִי בִטְנֶךָ וּפְרִי אֲדַמְתְּךָ דָּגָן וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ שֶׁגַר אֲלֵפִים וְעֵשְׂתֵרֶת צֶאֱנֶךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְתָּיךָ לְתַת לָךְ>

סְעִירֵי רְגָלִים עוֹל מְנֻשָּׂאָךְ

סְעִירֵי יוֹם הַכִּיפּוּרִים בְּנוֹשָּׂאָךְ

169. נובבי טעם יִהְבְךָ: כינוי לישראל ההוגים בתורה ('טעם' – השווה תהלים קיט, סו) שנתת. יִהְבְךָ: המילה על פי 'השלך על יי' יִהְבְךָ' (תהלים נה, כג), אך בהקשר הנוכחי עניינה נתינה. 170. נצח בהרְבֶךָ: כשהם מרבים בדברי שבחך וגדולתך. ל'נצח' מלשון גדולה ראה דברי הימים א' כט, יא. בהרְבֶךָ: כמו בהרבותך. ראה: רנד, §12xx. 171. נופש אלפים בהרחיבְךָ: בהרחיבך להם בעת השבת. נופש אלפים: כינוי לשבת, שתחומה הוא אלפיים אמה. ראה בפירושו לטור 265. 172. באוהבְךָ: באהבתך. 173. נידבת שגר אלפים בנובבְךָ: בצוותך על קרבנות היום. שגר אלפים: הלשון על פי המקרא המובא בסוף המחרוזת, אך בהקשר הנוכחי הכוונה לבהמות הקרבות כנדבה לה' מאת בני ישראל. 174. בכל לב ובכל נפש לאוהבְךָ: על פי 'ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך' (דברים ו, ה). 175. אוהבְךָ: כינוי ליעקב, על פי 'ואהב את יעקב' (מלאכי א, ב). 176. ניניו: בני ישראל, צאצאיו של יעקב. להטפיל: לשמור אותם ולטפל בהם – השווה טור 168. נראה לי שהמקור משמש כאן כציווי. ראה: רנד, §19g. 177. סעירי רגלים: גשמי רגלים – השווה 'כשעירם עלי דשא' (דברים לב, ב) – דהיינו אצל הקלירי. ראה 'ויהאב אומן', מהדורת שפיגל, טור 61. אך במהדורת אליצור מנוקד 'מאהב'. הניקוד כצורת הפסק על פי הכתיב. 177. סעירי רגלים: גשמי רגלים – השווה 'כשעירם עלי דשא' (דברים לב, ב) – דהיינו הגשמים היורדים אחרי סוכות ושמיני עצרת. עול מנשאך: הִנֵּק את הקהל המנשא ומשבח אותך. לשורש 'עול' מלשון הנקה, ראה: 'עלות ינהל' (ישעיהו מ, יא) ועוד. 178. סעירי יום הכיפורים בנושאך: בקבלך את שעירי החטאת הקרבים ביום הכיפורים (ראה: משנה, יומא ד, א).

סופקי משאלות שבת בהנשיאך
180 סדורים למשאלות מים מנשיאך

סדר בהסתפיק לארץ נשיאך
ספרי עולותם בהחביאך
שמחת מטרות עוז בעוררך לתבואך
סומת ארצם אותם בהביאך

כך <תוב> (דברים ת, ז): כי יי' אל <ה> יך מביאך <אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינות ותהמת יצאים בבקעה ובהר>

185 ענודי משאלות שם
עומת אדון בפוגשם
ערופי מטר להפרישם
עד עולמי עד לא אנשים

190 עומדי בפק זכרם להרשם
עונג יום וימים אורישם
עבור במתן גשמים אחדשם
עליהם חן ינטה בנטות יד ושם

179. סופקי משאלות שבת: בני ישראל, שצורכי השבת שלהם סופקו. סופקי: כנראה = 'סוסופקי', בסירוס התחילית לצורך האקרוסטיכון. השווה: גזניוס, §52s. בהנשיאך: כשהם מנשאים ומשבחים אותך. 180. סדורים למשאלות מים מנשיאך: נערכים לשאלת הגשמים (היורדים) מן העננים. 181. סדר בהסתפיק לארץ נשיאך: כשיספק סדר ורווחה לארץ ישראל. ארץ נשיאך: כנראה כינוי לארץ ישראל, שהיא ארצם של בני ישראל, צאצאי אברהם, הנקרא 'נשיא אלהים' (בראשית כג, ו). 182. ספרי עולותם בהחביאך: הפייטן רומז לכפרת חטא של יום הכיפורים. 183. מטרות עוז: על פי 'וגשם מטרות עוז' (איוב לז, ו). תבואך: כינוי לבני ישראל, על פי 'קדש ישראל ליי' ראשית תבואתה' (ירמיהו ב, ג). 184. סומת ארצם: הארץ המיועדת להם – ראה בפירוש לטור 51. 185. ענודי משאלות שם: מחוייבי 'ענודי' תפילת הגשם מן השמים. שם: ראה בפירוש לטור 157. 186. עומת אדון בפוגשם: בבואם להתפלל לפני 'עומת' ה'. 187. ערופי מטר להפרישם: כדי שהוא יפריש ויניק להם מי מטר. ערופי: צורת פעול הגזרה מן 'ערף כמטר לקחי' (דברים לב, ב) וכדומה. 188. עד עולמי עד: הצירוף על פי ישעיהו מה, ז. לא אנשים: לא אשכחם. הפועל כנראה בלא הבלעת הנו"ן. השווה: רנד, §3b. 189. עומדי בפק: בני ישראל, העומדים לתפילה במקום פקוק וצפוף. 190. עונג יום וימים: עונג יום השבת לחוד ועונג שבת ושמיני עצרת לחוד. יומים: ראה בפירוש לטור 165. אורישם: ה' הוא המדבר. 191. עבור במתן גשמים אחדשם: כדי שאחדש ואחיה אותם בהורדת גשמים. 192. עליהם חן ינטה: הביטוי על פי 'ויט אליו חסד ויתן חנו בעיני שר בית הסהר' (בראשית לט, כא).

כַּכְּתוּב <עֲלֵךְ יִדְּ >נְבִיאֲךָ <יִשְׁעִיהוּ נוּ, ה): וּנְתַתִּי לָהֶם בְּבֵיתִי >וּבְחוֹמֹתַי יָד וְשֵׁם
טוֹב מְבָנִים וּמְבִנּוֹת שֵׁם עוֹלָם אֶתֵּן לּוֹ אֲשֶׁר לֹא יִכְרַת <

פֶּלֶג מְצוֹנָר נּוֹטָר

פִּירְשׁוּזוֹ יוֹאָגָר לְהַנְטָר

פְּרָחִים עֵתָה בְּמִשְׁטָר 195

פְּרוּרַת עוֹז לְעֵטָר

פָּנוּ לְשׁוֹר בְּעוֹז מְעוֹטָר

פִּיקוּדִיו כִּי עֲלָה בְּחָג לְהִתְעַטָּר

פְּקוּדוֹן מִסְפָּרְכֶם יוֹשְׁטָר

פְּקוּדַתְכֶם כִּי תַעֲלֶה בְּשֵׁאִילַת מְטָר 200

כַּכְּתוּב <זְכֵרֶיהָ י, א): שֵׁאלוּ מֵאֵת (!) יי' >מֵטָר בַּעַת מִלְקוֹשׁ יי' עֲשֵׂה חֲזִיזִים וּמֵטָר
גֶשֶׁם יִתֵּן לָהֶם לְאִישׁ עֵשֶׂב בַּשָּׂדֶה <

צְמִים הַיּוֹם מְכוּחַ נְשִׁבְרִים

צוּרִים אֲשֶׁר בָּלַב בְּרִים

צִוָּה לְהִשְׁקוֹת מֵיָם קָרִים

193. פֶּלֶג מְצוֹנָר: אוצר המים השמימי המוריד את מימיו דרך צינורות. הלשונות על פי תהלים סה, י (המובא אחרי טור 80) ותהלים מב, ח (ראה בפירוש לטור 84). נוטר: נשמר על ידי ה'. 194. פִּירְשׁוּזוֹ יוֹאָגָר לְהַנְטָר: ענניו של האוצר השמימי יאספו ויישמרו. פִּירְשׁוּזוֹ: עניינו הענת עננים, על פי 'פרשז עליו עננו' (איוב כו, ט). 195. פְּרָחִים עֵתָה בְּמִשְׁטָר: לפני הופעתם על פני הארץ, הצמחים שמורים לעת עתה במשטר ה', היינו תחת שלטונו. 196. פְּרוּרַת עוֹז לְעֵטָר: כדי לעטר במ את הארץ. והשווה גם 'אבים במ גיא לעטר' ('אף ברי', טור 2). פְּרוּרַת עוֹז: כינוי לארץ – ראה בפירוש לטור 31. 197. פָּנוּ לְשׁוֹר בְּעוֹז מְעוֹטָר: בני ישראל פנו לצפות בה' המוכתר עוֹ. 198. פִּיקוּדִיו כִּי עֲלָה בְּחָג לְהִתְעַטָּר: כאשר עלה והתיישב על כסא מלכותו בשמיני עצרת להתעטר ולהתפאר בתפילות בני ישראל, שהם פיקודיו שנצטוו עליהן. 199. פְּקוּדוֹן מִסְפָּרְכֶם יוֹשְׁטָר: מספר מפקדכם ירשם בשטר. פְּקוּדוֹן מִסְפָּרְכֶם: צירוף הלשונות על פי 'מספר מפקד העם' (שמואל ב' כד, ט) ועוד. 200. פְּקוּדַתְכֶם כִּי תַעֲלֶה בְּשֵׁאִילַת מְטָר: כאשר תעלה במחשבת ה' עת פקודתכם בזכות שאילת הגשמים. 201. צְמִים הַיּוֹם מְכוּחַ נְשִׁבְרִים: בני ישראל, שעינו את נפשותם ביום הכיפורים (השווה טור 103), נשברים ונלאים היום מחוסר כוח מפני החורב. 202. צוּרִים אֲשֶׁר בָּלַב בְּרִים: נראה לי שהכוונה היא לסלעים אשר בשדות ('ברים' – השווה איוב לט, ד). לפי הפירוש הזה הצורים הם סמל למעיינות המים החצובים בהם. ראה בפירושים לטורים 83, 126. ואולי הכוונה לבני ישראל ברי הלבב (השווה תהלים כד, ד; עג, א), ואז היא 'צורים' כינוי לישראל. ראה: 'נמשלו ישראל לצורים שנא' כי מראש צרים אראנו (במדבר כג, ט) ('אסתר רבה פרשה ז, ד"ה ויבז בעיניו). 203. מֵיָם קָרִים: ראה בפירוש לטור 153.

צִדְדָה לְהַשְׁפִיעַ לְבַחֲוֵרִים

205 צְרוּפָה כְּקָנוּ בְּצָר מְשֻׁמְרִים
צֹבְאוּ בְּהַ שְׁבֶת שְׁעָרִים
צֵאתֶם מִנְחַל שְׁבֶת שׁוֹמְרִים
צִהְלַתֶם תַּעֲלָה בְּהַטְפַת הַהָרִים

כנ<תוב> ע<ל> י<ד> <נביאך> (יואל ד, יח): והיה ביום ההוא יטפו <ההרים עסיס
והגבעות תלכנה חלב וכל אפיקי יהודה ילכו מים ומעין
מבית יי' יצא והשקה את נחל השטים>

210 קְפוּץ בְּרָצוֹן לְזוּמְמֵי חֲפָצָךְ
קְהִילַתֶם בְּגֵן נוֹפֶטֶךְ בְּהַרְבִּיצְךָ
קוֹל דִּיצַתֶם בְּצִהַל דִּיצְךָ
קָשׁוּב שְׁמַחַת מַעֲלִיצְךָ

215 קְדָמוֹנִים סֶעַר בְּפוֹצְצְךָ
קְדוּשַׁתְךָ אֲרוֹמִים (בג) בְּנִפְצְךָ
קְהַל שׁוֹכְנֵי רִבְצְךָ

204. להשפיע: לתת בשפע. לבחורים: היינו לבחורי ישראל. 205. צרופה כקנו בצר משמרים: מאז קנות בני ישראל את התורה, הם שומרים את מצוותיה לגבי עבודת הקודש. צרופה: כינוי לתורה, על פי 'כל אמרת אלוה צרופה' (משלי ל, ה) ועוד. כקנו: לשון קניין רומז לתורה, על פי 'י' קני ראשית דרכו' (שם ח, כב). בצר: לשון תפילה, על פי 'בצר לי אקרא יי' (שמואל ב' כב, ז). ראה: ספרי דברים כו (עמ' 39). 206. צובאו בה שבת שערים: נצטוו בה להאסף ('צובאו בה') ולשבת בשערי המקדש בעת הרגל. 207. צאתם מנחל שבת שומרים: הרמז כנראה לאיסור יציאה מחוץ לתחום השבת. השווה טורים 171, 265. נחל שבת: כמו נחלת שבת. 208. צהלתם תעלה בהטפת ההרים: תפילתם תעלה השמימה ותגרום לכך שההרים יטפו עסיס וכו'. 209. קפוץ ברצון: הופע ברצונך הטוב. הפועל כנראה על פי 'מקפץ על הגבעות' (שיר השירים ב, ח). השווה גם טור 57. זוממי חפצך: בני ישראל עושי רצונך. 210. קהילתם בגן נופטך בהריבצך: הדימוי על פי 'בנאות דשא ירביצני על מי מנחות ינהלני' (תהלים כג, ב). הקשר לפסוק מחוזק על ידי הקבלת השורשים 'נפש' = 'נוח', ששניהם רומזים לשבת. 211. קול דיצתם בצהל דיצך: קול שמחתם מתפרץ בצהלת שמחת החג, על פי 'שמחת בחגך... והיית אך שמח' (דברים טז, יד-טו) ועוד. 212. קשוב שמחת מעליצך: הקשב לקול שמחת עמך העליו. 213. קדמונים סער: על פי 'קדמונים אחזו שער' (איוב יח, כ). הכוונה כאן כנראה לאויבי ישראל. בפוצצך: בהשמידך אותם. 215. קהל שוכני רבצך: הקהל את בני ישראל, שוכני ארצך, אל נוה קודשך.

קביצתם מדוד ברצותך ארצך

כנ<תוב> <תהלים פה, ב>: רצית יי' ארצך <שבת שבות יעקב>

רְבִיבִים הַמְסַתְעָרִים נוֹכְחֵי
 רְקוּם בְּשִׁבְעֵי הַקֶּרֶבֶת זִיבְחֵי
 רִבְץ תַּעֲנוּג מְרוּיְחֵי
 רְצוּף שׁוֹשֵׁן גָּשֶׁם שִׁיחֵי 220

רְקַמַת לְבוֹשׁ צוּעָה כּוֹחֵי
 רֶם לְבוֹשׁ וְאֵל תְּדַחֵי
 רְאשִׁית תְּבוּאֹת מְקַחֵי
 רוֹוה מְמַטֵּר לְקַחֵי

כנ<תוב> <בת> <ורתך> <דברים לב, ב>: יערוף כמטר <לקחי תזל כטל אמרת>

שְׁבִיבִים בְּשִׁקְט מְטַעֵךְ 225
 שׁוֹבִיב וִיחִיו בְּנִשְׁב גְּזַעֵךְ
 שְׁאִירֵית יוֹדְעֵי מְדַעֵךְ
 שֶׁכֶן בְּמַקְדֵשׁ זְרוּעֵךְ

216. קביצתם מדוד: קבע וקיים את קיבוץ הגלויות. 217. רביבים המסתערים נוכחי: את הגשמים המתקשרים סביבי. מסתערים: גזור-שם הן מ'סערה' הן מ'שעירים' (דברים לב, ב). 218. רקום: משמש כאן כנראה כלשון עשייה והכנה; 'רקימת רביבים' היא מטפורה נועזה. בשביעי הקרבת זיבחי: בזמן הקרבת קרבני, שחל ביום השביעי. 219. רבץ תענוג מרויחי: הרביצני בתחום העונג המרויח. למבנה התחבירי ראה: רנד, §28aa. תענוג: רמז לשבת, על פי 'קראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, יג). 220. רצוף שושן גשם שיחי: שלח לכנסת ישראל גשמים רצופים שהיא התפללה בעדם. שושן: כינוי לכנסת ישראל – ראה בפירוש לטור 23. שיחי: לשון תפילה. 221. רקמת לבוש צועה כוחי: סמיכות מרובעת, על פי 'זה הדור בלבשו צעה ברב כחו' (ישעיהו סג, א). 222. רם: כינוי לה'. לבוש: צורת ציווי, במקום 'לבש'. תדחי: תדחני. 223. ראשית תבואת מקחי: היינו התבואה המשוחבת שאני עושה בה את המקח שלי. 'ראשית תבואת' רומז גם לבני ישראל. ראה בפירוש לטור 183. 224. רווה ממטר לקחי: רווה והצמח במטרך שאני מקבל ולוקח (השווה לפירוש לטור 239). מטר לקחי: צירוף הלשוניות על פי דברים לב, ב (השווה לפירוש לטור 187). לקחי: מתוקן בכתב היד מן 'מקחי'. 225. שבים בשקט מטעך: את בני ישראל השבים ויושבים בגנך (השווה טור 210) השקט והשלו. 226. שוביבי: רמז לקיבוץ גלויות, המקביל ל'שכן' בטור 228. ויחיו בנשב גזעך: ועמך ('גזעך') יחיו בעזרת השבת הרוח והורדת הגשם. 227. שאירית יודעי מדעך: הלשון על פי 'ידיעי דעת ומביני מדע' (דניאל א, ד). הצירוף משמש כאן כינוי לשארית בני ישראל. 228. במקדש זרועך: מסביב למקדש שכוננה זרועך.

שְׁלִיּוֹן בְּמִדְעָךְ
 230 שִׁיבַת מְנוּחָתָה בְּעֵדן בְּהַמְצִיעֶךָ
 שֹׁפֵר רוּם בְּהַשְׁפִּיעֶךָ
 שְׁבִיל לֶחֶם מִמָּטֵר זֶרְעֶךָ

ככ>תוב> ע<>ל< יד< >נביאך< (ישעיהו ל, כג): ונתן מטר זרעך >אשר תזרע את האדמה ולחם תבואת האדמה והיה דשן ושמן ירעה מקניך ביום ההוא כר נרחב<

תְּרוֹפַת מְגִדִים בְּמִצּוֹאֲתֶכֶם
 תְּכֻנַּת מְטָעֵי אֲדָמְתֶכֶם
 235 תַּעֲנוּג יוֹם מִיָּמִים בְּמוֹצָאֲכֶם
 תַּת בּו חוֹזֵק רִפְיוֹן יְדִיכֶם

תְּנוּבוֹת שְׂדֵי בְּהִתְמוֹגְגְכֶם
 תְּמַצָּאוּ חֶפֶץ בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם
 תַּעֲרִיפַת צִידָה לְקַחְכֶם

240 תִּזְלַע עוֹנַת שַׁבַּת מִתֵּן גְּשָׁמֵיכֶם

229. שליו: שמח. 230. שיבת מנוחתה בעדן בהמציעך: ככוננך את ישיבתה הנוחה בגנך המעודן – השווה טור 210 המקביל. הכוונה כאן לארץ ישראל, ולא דווקא לגן עדן. בהמציעך: הפועל גזור-שם מן 'מצע'. 231. שפר רום: הביטוי על פי 'ברוחו שמים שפרה' (איוב כו, יג). ללשון שפר השווה גם 'זילת שפר' ('פתח ארץ', טור 26). ועל פי זה משמעותו כנראה 'מון' השמים. בהשפיעך: בתתך גשם בשפע – השווה טור 204. 232. שביל לחם: כנראה 'מטה לחם', אך אין בידי לעמוד על גזרון הצירוף. 233. תרופת מגדים במצואתכם: כשהרפואה הבאה על ידי תמנות הארץ תמצא אתכם. תרופת: על פי 'זהיה (כתוב: והיו) פרו למאכל ועלהו לתרופה' (יחזקאל מז, יב). במצואתכם: הנטייה על דרך גזרת ל"ה, אך השווה טור 235. 234. תכונת מטעי אדמתכם: נטיעת גני ארצכם. מקביל לתרופת מגדים' בטור דלעיל. 235. תענוג יום מימים: תענוג החג. השווה 'שש יום מימים' ('אפיק מען', טור 3). ראה: פרקי לשון, עמ' 57–60. 236. תת בו חוזק ריפיון ידיכם: ביום הזה יחזק ה' את ידיכם הרפות. תת: כנראה מקור המשמש במקום צורת עתיד. השווה: רנד, §19i. 237. תנובות שדיי בהתמוגגכם: ברווחכם מתנובת האדמה. תנובות שדיי: הצירוף על פי 'זיאכל תנובת שדי' (דברים לב, יג) ועוד. בהתמוגגכם: דימוי השובע על פי 'וכל הגבעות תתמוגגנה' (עמוס ט, יג) וכן 'ברביבים תמגגנה' (תהלים סה, יא). 238. תמצאו חפץ: הביטוי על פי 'ביום צמכם תמצאו חפץ' (ישעיהו נח, ג) וכן 'וכבדתו... ממצאו חפצך' (שם, יג), אך פירושו כאן הוא 'תמצאו חן'. 239. תעריפת צידה לקחכם: הדבר שאתם מקבלים ('לקחכם' – ראה בפירושו לטור 224) הוא עריפת הגשם המגדל את הצמחים שהם מאכלכם. 240. תזלע בעת עונת שבת מתן גשמיכם: אי ההתאמה במין בין הנושא לפועל נגזרת כנראה בשל דוחק האקרוסטיכון.

כַּכְּתוּב <בת ורתך> (ויקרא כו, ד): ונתתי גשמיכם <בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ
השדה יתן פריו>

[רהיט]

אל־ה־ינו ואל־ה־י אבו־תינו־

תִּבֵּל רֹאשׁ עֲפֹרוֹת
בְּשֶׁבֶת וּשְׁמִינֵי תֵּת לָהּ כְּפֹרוֹת
שִׁיתָה לְרֵבּוֹת וְלִפְרוֹת
וְאֵל יִצְרָכוּ עִמָּךְ לְתַקִּיעַת שׁוֹפְרוֹת

245 רֹגְשִׁים לְהִרְבּוֹת
בְּשֶׁבֶת־בָּת <ושׁ־מיני> לְשׁוּחַ עֲדֵי אֲרֻבוֹת
קִבַּל מֵעֲרְבוֹת
שְׁנַתֶּם לְהַתּוֹת כְּשֶׁבַע שָׁנִים הַטּוֹבוֹת

250 צִידִם כִּיֹּם אֲשֶׁר נִיבְרָא אָדָם הָרִאשׁוֹן תִּשִׁית
בְּשֶׁבֶת־בָּת <ושׁ־מיני> כְּמוֹ שְׁנַת בְּרֵאשִׁית
פְּרִי עֵץ בִּיּוּמַלְלֵהִישִׁית
בְּבִרְכַת תְּבוּאוֹת רֵאשִׁית

עוֹד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ

241. תבל ראש עפרות: ארץ ישראל. השווה: 'ארץ ישראל שחביבה מכל נבראת לפני כל, שנאמר עד לא עשה ארץ וחוצות וראש עפרות תבל (משלי ח, כו) ארץ אלו שאר ארצות, וחוצות אלו מדברות, תבל זו ארץ ישראל' (ספרי דברים לו 'עמ' 70). 244. ואל יצרכו עמך לתקיעת שופרות: הכוונה לתקיעת שופר במעמד תענית ציבור. שופרות: רשום בין השיטין. 245-246. רוגשים להרבות וכו': נקהלים להרבות תפילה לשמים בשבת ושמיני עצרת. 247. קבל מערבות: פנייה לה': 'קבל (את תפילתם) מן השמים'. מערבות: ראה בפירוש לטור 135. 248. שנתם להתוות: לגזור על שנתם הבאה עליהם. להתוות: בכתב היד בא אחריו סימן לסוף טור. כשבע שנים הטובות: הלשון על פי 'ויקבצו את כל אכל השנים הטבת הבאת' (בראשית מא, לה). לאי ההטעמה בידיעה, ראה: רנד, §14bb. 249. צידם וכו': השווה בראשית א, כט. 251. ביומללהשית: כך בכתב היד, וכנראה צריך להיות 'ביומו להשית'. 252. תבואת ראשית: כינוי לישראל – השווה לפירוש לטור 183. 253. עוד כל ימי הארץ: בראשית ח, כב. רמז לעונות השנה.

בְּשֶׁתְּ-בַת <וּשְׁ-מִינִי> אוֹת גֶּשֶׁם בְּרִית אֶרֶץ
 255 שִׁים בְּרָכָה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ
 מְרַחֵם לְאֶרֶץ

נַחַת פְּתִיחַת שְׁבַע
 בְּשֶׁתְּ-בַת <וּשְׁ-מִינִי> לְנוֹבֵב שׁוֹבַע
 מִבְּרֻכּוֹתֶיךָ שָׁנָה זוֹ לְשֶׁבַע
 260 כְּשֶׁבַע שְׁנֵי הַשָּׁבַע

לְמַצּוֹא דְרֹר וְחוֹפֵשׁ
 בְּשֶׁתְּ-בַת <וּשְׁ-מִינִי> מְרַגֵּעַ נוֹפֵשׁ
 כְּמוֹ יָרְדוּ בְּשֶׁבַעִים נֶפֶשׁ
 יְכוֹלְכֵלוּ כְּאֶחָד כָּל נֶפֶשׁ

יְצִיאַת אֱלֹפִים מִהֶלֶךְ 265
 בְּשֶׁתְּ-בַת <וּשְׁ-מִינִי> לֹא יִגְעוּ בְּחִילְךָ
 טוֹבוֹת לְמוֹ כְּהוֹעִילְךָ
 יִרְעֶפוּן דְּשׁוֹן מִעֲגֹלְךָ

חֲנוּן טִיעַת זְבוּל
 270 בְּשֶׁתְּ-בַת <וּשְׁ-מִינִי> בְּיַרְח בּוּל
 זָרַע וְכָל יְבוּל
 יִצְלִיחוּ בְּכָל גְּבוּל

254. **אות גשם ברית ארץ:** אות הגשם הוא הברית הכרותה לארץ מאת ה'. 257. **נחת פתיחת שבע:** פנייה לה': 'הזל והרבץ על הארץ את הגשם המתחיל בפתיחת שבעה הרקיעים'. 258. **לנובב:** להצמיח. 260. **כשבוע שני שבע:** הלשון על פי בראשית מא, לד ועוד; ראה בפירוש לטור 248. 263. **כמו ירדו בשבעים נפש:** על פי 'בשבעים נפש ירדו אבתיך מצרימה' (דברים י, כב). 265. **יציאת אלפים מהלך:** רמז לתחום שבת. **אלפים מהלך:** להיפוך איברי הצירון, ראה: רנד, §28v. 266. **יגעו:** יגעו. **בחילך:** בעיך, על פי 'הי שלום בחילך' (תהלים ככו, ז). 268. **ירעפון דשן מעגלך:** על פי 'מעגליך ירעפון דשן' (תהלים סה, יב). העברת צורת השם מרבים ליחיד מפני דוחק החרוז. 269. **טיעת זבול:** כנראה רמז למקדש שניטע, היינו יוסד, ונחנך בידי שלמה. השווה: 'בנה בניתי בית זבל לך' (מלכים א' ח, יג). 270. **בשבת ושמיני בירח בול:** על פי 'ביום שמיני שלח את העם' (מלכים א' ח, טו) וכן 'בירח בול הוא החדש השמיני כלה הבית' (שם ו, לח). ו'שבת' לאו דווקא. 272. **בכל גבול:** בכל גבולות הארץ.

וְשַׁפַּע לְהַנִּיק דְּגוּלָּה
 בְּשֶׁבַע בָּתָּא וְשֶׁבַע מִינֵי שְׁנַת עוֹלֵי גוּלָּה
 הַשְּׁפִיעַ בָּם לְסִגּוּלָּה 275
 גְּשָׁמֵי רְצוֹן וְגִילָה

דְּשִׂאֵי שְׁנָה זֹאת
 בְּשֶׁבַע בָּתָּא וְשֶׁבַע מִינֵי נִרְאָה דְּשׁוֹנָה
 גְּשָׁמִים חֵישׁ נָא
 מִרְאשִׁית הַשְּׁנָה וְעַד אַחֲרֵיהּ הַשְּׁנָה 280

בְּשַׁפַּע שְׁמֵי מַעְלָה
 בְּשֶׁבַע בָּתָּא וְשֶׁבַע מִינֵי עָלָה נַעֲלָה
 אָדוֹן תִּרְיַק מִמַּעְלָה
 בְּרַכָּה לְמִי זֹאת עוֹלָה

273. ושפע להניק: צירוף הלשונות על פי 'כי שפע ימים יינקו' (דברים לג, יט). להניק: כנראה צורת מקור במקום ציווי. השווה: רנד, §19g. דגולה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'אימה כנדגלות' (שיר השירים ו, ד, י).
 274. שנת עולי גולה: קשה לעמוד על משמעו, ושמא יש כאן רמז לשיטת חשבון השנים מעת עליית הגולה מבבל לירושלים. 275. בם: בשבת ושמיני עצרת. סגולה: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'הייתם לי סגלה מכל העמים' (שמות יט, ה) ועוד. 276. גשמי רצון וגילה: השווה 'גשמי רצון ונדבה' (משנה, תענית ג, ח).
 277. שנה זאת: בכתב היד רשומות נקודות מעל שתי המילים. וצריך להיות 'זאת שנה'. 279–280. גשמים חיש נא מראשית השנה וכו': בכתב היד הסימן לסוף טור בא אחרי 'מראשית השנה'. 280. מראשית השנה ועד אחרית השנה: על פי 'תמיד עיני יי' אלהיך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה' (דברים יא, יב).
 282. עלה נעלה: על פי 'כי לאלהים מגני ארץ מאד נעלה' (תהלים מז, י). 284. מי זאת עולה: כינוי לכנסת ישראל – השווה לפירוש לטור 115.

Piyyut No. 14a

Manuscript: Mosseri IV 369

[רשות]

1 [...] קטנה

ברחמיך חניני שוכן מרומים
 כי לך הוחלתי לילות וימים
 לך תליתי עיני להזכיר גבורות גשמים
 מך >שות< תלמידי [חכמים] 5

מי אנכי ומי חיי שארי שאטריך בדברים
 מכל מלמדי השכלתי גבוי אמרים
 נא זכור לנינם לא איש דברים
 מך >שות< זקנים ונערים

10 שיחי יערב לך שוכן מעונים
 גשם השפיע לאבות [...]]
 ע[...>כות אבות הראשונים
 מך >שות< סופרים ומ[שננים]

פי יצפצף תחן ערוך שיוועים

פירוש הפיוט

2. ברחמיך: צריך להיות 'ברחמיך'. שוכן מרומים: על פי 'שגב יי' כי שכן מרום' (ישעיהו לו, ה). 3. כי לך הוחלתי: על פי 'כי לך יי' הוחלתי' (תהלים לח, טז). 6. מי אנכי ומי חיי שארי: על פי 'מי אנכי ומי חיי משפחת אבי בישראל' (שמואל א' יח, יח). שארי: כנראה משמעותו 'משפחתי'. בדברים: בדברי תפילה. 7. נבונים אמרים: אמרים נבונים. 8. לנינם: היינו לתלמידיהם של המלומדים הנזכרים בטור דלעיל. הכוונה לשליחי ציבור בכלל. לא איש דברים: שמות ד, י. 10. שיחי יערב לך: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד). שוכן מעונים: כינוי לה, השוכן בשמים. השווה: 'השקיפה ממעון קדשך מן השמים' (דברים כו, טו) ועוד. 11. גשם: הנוסח כנראה משובש, שהרי סדר האלפבית דורש כאן מילה המתחילה בסמך. לאבות ...: כנראה יש להשלים 'לגבנים'. 13. ומשננים: ההשלמה על פי הרשות 'אשווע לצור עולמים', טור 32 לפינחס הכהן: 'אפתח פי מרשות משנני סדרים' (ראה הדיון ברשימת הפיוטים). וראה גם בטור 31 להלן. 14. יצפצף תחן: יביע תחנית. ערוך שיוועים: תוך כדי עריכת שוועות (לפני ה').

15 פְּנֵה אֵלַי [...] וְחַנּוּנִי וּמְלִטְיָנִי מִפְּנֵעִים וּמִ[פְּשָׁעִי]מֵ[ם]

צָקוֹן לַחֲשֵׁי בְּקוֹל אֲרָעִים

מִן-שׁוֹת <אֲחִים וְרִיעִים

קְרֵאתִיךָ מִמַּעַמְקִים אֵלַי זֶה

קוֹל תְּחִינָתִי אֶל תְּשַׁחֵץ וְאֶל תְּבַזֶּה

20 רַחֵשׁ תְּפִילָתִי תִקְבַּל בְּיוֹם זֶה

מִן-שׁוֹת <כָּל הַקְּהָל הַזֶּה

שְׁמַע קוֹלִי וְרַצִּינִי שׁוֹכֵן שְׁבָעָה

שְׁיֹוַעְתִּי בּוֹקֵר עַל טַל וְצִהָרִים עַל מָטָר אֲשׁוּעָה

תְּמַלֵּא מְשָׁאֵלוֹת אוֹם בְּךָ נוֹשָׁעָה

25 עֲנִינִי יְיָ בְּגִשְׁמֵי יְשׁוּעָה

[רשות]

תְּשַׁקִּיף מִמַּעוֹן [...]...

שְׁעָה שׁוֹעֵת עֵינֶיהָ בְּרִיכוֹת

רַצִּינִי כְּקָרְבַן מַעֲרֻכוֹת

קִמְתִּי לְחֵבֶר רְכוֹת

30 צֹוּךְ לִי מִרְפָּא וְאֲרוֹכוֹת

[...] בְּרַחֲמִים מְשַׁנְּנֵי הַלְכוֹת

עֲנִינִי בְּגִשְׁמֵים [...]...

16. צָקוֹן לַחֲשֵׁי: על פי 'צָקוֹן לַחֲשֵׁי' (ישעיהו כו, ז). 17. אֲחִים וְרִיעִים: הצירוף על פי 'למען אחי ורעי' (תהלים כב, ח). 18. קְרֵאתִיךָ מִמַּעַמְקִים אֵלַי זֶה: על פי 'ממעמקים קראתיך יי' (תהלים קל, א). הכינוי לה' על פי 'זה אל' (שמות טו, ב). 19. אֶל תְּשַׁחֵץ: אל תתגאה (מלקבל). 22. שׁוֹכֵן שְׁבָעָה: כינוי לה', שוכן שבעת הרקיעים. 23. שְׁיֹוַעְתִּי בּוֹקֵר עַל טַל: הכוונה לתפילת שחרית. וְצִהָרִים עַל מָטָר אֲשׁוּעָה: היינו בתפילת המוסף. 24. תְּמַלֵּא מְשָׁאֵלוֹת אוֹם בְּךָ נוֹשָׁעָה: על פי 'מלא יי' כל משאלותיך' (תהלים כ, ו). הכינוי לישראל על פי 'עם נושע ביי' (דברים ל, כט) ו'ישראל נושע ביי' (ישעיהו מה, ז). 26. תְּשַׁקִּיף מִמַּעוֹן: הטור כנראה על פי דברים כו, טו – ראה בפירוש לטור 10. 27. עֵינֶיהָ בְּרִיכוֹת: כינוי לכנסת ישראל, על פי 'עיניך ברכות' (שיר השירים ז, ה). 28. כְּקָרְבַן מַעֲרֻכוֹת: כקרבן הנערך על גבי המזבח. 29. לְחֵבֶר רְכוֹת: השווה 'דבר אליך רכות' (איוב מ, כז). 30. צֹוּךְ: מצותך. מִרְפָּא וְאֲרוֹכוֹת: צירוף הלשונות על פי 'הנני מעלה לה ארכה ומרפא' (ירמיהו לג, ו). 31. מְשַׁנְּנֵי הַלְכוֹת: הביטוי מתועד בלשון חז"ל: 'כלם אחוזי חרב (שיר השירים ג, ח)... ר' מאיר אומר כולם היו משננין את ההלכה כחבר' (במדבר רבה יא, ג).

Piyyuṭ No. 14b

Manuscripts:

T-S NS 127.24 (א) + T-S NS 275.36 (ב) + T-S NS 235.104 (ג): ll. 1–134

Mosseri IV 369 (ד): ll. 57–82

Firkovich II A 236.6a (ה): ll. 46–98

Text:

Lines 1–32: TS N-S 127.24

Lines 33–50: T-S NS 275.36

Lines 51–134: T-S NS 235.104

Notes: The first three manuscripts are consecutive parts of one booklet. In MS ג, the *kaf* and *lamed* strophes of the *sefer pesuqim* are both missing their second and third lines (ll. 80–81, 84–85), and are not followed by verses. These are supplied from MS ה. MS ה shows some gross inaccuracies in the citation of verses (cf. the comment on l. 94). MSS ה, ד, ב, א were brought to my attention by Shulamit Elizur, who was told of them by B. Löffler. MS ג was catalogued in E. Fleisher's Piyyuṭ Project.

[רשות]

— — — — —

1 עֵטְרָנִי כְּצִנֵּה רְצוֹן סִיחֵי עֵנָה בְּעֵת רְצוֹן נֶאֱמָנִיד שִׁים לְעֵלְצוֹן מְלֻטִים מְלַחֲצוֹן 5 לְפָנַי וְחִיצוֹן כּוֹנֵן בְּחֶפְצוֹן עֲנֵנִי יי' בְּגִשְׁמֵי רְצוֹן	
--	--

פירוש הפיוט

1. עֵטְרָנִי כְּצִנֵּה רְצוֹן: ההשלמה על פי תהלים ה, יג. 3. נֶאֱמָנִיד: את בני ישראל הנאמנים לבריתך. עֵלְצוֹן: שמחה. 4. לְחִיצוֹן: לחץ. 5–6. לְפָנַי וְחִיצוֹן כּוֹנֵן בְּחֶפְצוֹן: כונן אותי בחפצך בבית ובחוץ. 7. גִּשְׁמֵי רְצוֹן: השווה 'גשמי רצון ברכה ונדבה' (משנה, תענית ג, ח).

יְה בְּנוֹה מְעַרְבוֹת
 טְלָאִיךְ לְהַרְבוֹת
 10 חוֹקֵר לְבָבוֹת
 [זְכוֹר גְּרִית אָבוֹת
 וְעוֹשֶׂה רַבּוֹת
 הַנְּיָחָה תְּנוּבוֹת
 עֲנֵנִי יי' בְּגֶשְׁמִי <מִי> נְדָבוֹת

15 דוֹרְשִׁיךְ בְּעֵתֵירוֹת
 דְּרוֹשׁ לְהַפְרוֹת
 גִּיבֵר מְלֻקְשׁוֹת יוֹרוֹת
 שְׁיִהְיוּ גְשָׁמֵי בּוֹרוֹת
 בְּרָכוֹת כְּתוּרוֹת
 20 אָסֶם בְּגִבּוֹרוֹת
 עֲנֵנִי יי' בְּגֶשְׁמֵי שִׁיחִים וּבוֹרוֹת

ככתוב (תהלים קב, א): תפלה לעני [כי יעטף ולפני יי' ישפך שיחו]

[סדר יצירה]

אֵיפֵן בְּמַעֲשֵׂיךָ אֵל [...]]
 מִיָּמִים [...]]
 בְּעוֹדָה [...]] מִיָּמִים
 25 בְּהִיּוֹת [...]]
 [...]]

8. נוה מערבות: נוה ערב, והוא כינוי לארץ ישראל. 9. טלאיך להרבות: הרבה את ישראל, שהם צאן מרעיתך. המקור משמש במקום ציווי. השווה: רנד, §19g. 10. חוקר לבבות: כינוי לה', על פי 'אני יי' חקר לב' (ירמיהו יז, ט). 12. עושה רבות: כינוי לה', על פי 'רבות עשית אתה יי' (תהלים מ, ו). 13. הניחה תנובות: תן תנובה (על פני הארץ). 14. גשמי נדבות: ראה בפירוש לטור 7. 15. דורשיך בעתירות: את ישראל, הדורשים אותך בתפילותיהם. 18. שיהיו וכו': הנוסח נראה משובש, שהרי הוא לא מספק את אות האקרוסטיכון הדרושה. גשמי בורות: ראה בפירוש לטור 21. 19–20. ברכות כתורות אסם בגבורות: הגדש עלי בגבורתך ברכות המכתירות אותי. 21. גשמי שיחים ובורות: השווה 'גשמי בורות שיחין ומערות' (משנה, תענית ג, ח).

[ג....] אָצְלוּ מִים
 [ד....] לְבְרָאוֹת אֶרֶץ וְשָׁמַיִם
 דְּגוּל הִיָּה נִמְלֵךְ בְּמִשׁוֹלַת מַיִם
 הַגְּלִיל וְקִירָה עֲלִיּוֹתָיו בְּמַיִם 30
 הַגֵּם תַּחֲתִיּוֹתָיו רָקַע עַל מַיִם
 וַיַּעַשׂ [....]

— — — —

[....] בְּגִדְלֵי מַיִם
 [....] אֶרֶץ נַחְלֵי מַיִם
 [....] לְמִטֵּר הַשָּׁמַיִם 35
 שְׁבָעָה בְּנִיסוֹן [....]
 שְׁמִינֵי לְבָקֶשׁ [....]
 [....] מִמַּעוֹן [....]

— — — —

[סדר פסוקים]

[א....]

[א....] 40

[מַיִם א....]

[א....טְלָה]

[ב....]

[ב....]

מַיִם בְּעֵתָם [....] 45

[ב.... גְּשָׁם יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ [בְּנִיסוֹן]

29. דגול היה נמלך במשולת מים: ה' היה מתייעץ עם התורה (בבראו את העולם). השווה: בראשית רבה א, ד (עמ' 2). דגול: כינוי לה', על פי 'דגול מרובה' (שיר השירים ה, י). משולת מים: כינוי לתורה. השווה: מכילתא ויסע א (עמ' 154). 30. הגליל: פרש. קירה עליוותיו במים: על פי 'המקרה במים עליוותיו' (תהלים קד, ג). 31. הגם: אכן גם. תחתיותיו רקע על מים: על פי 'לרקע הארץ על המים' (תהלים קלו, ו). 34. ארץ נחלי מים: דברים ח, ז. 35. למטר השמים: כנראה על פי דברים יא, יא. 36. שבעה בניסוך: הפייטן רומז כנראה לניסוך המים בשבעת ימי חג הסוכות. השווה: משנה, סוכה ד, א. 37. שמיני לבקש: כנראה רמז לבקשת הגשמים ביום שמיני עצרת.

[ככתוב] (דברים יא, יד): ונתתי מטר >ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגן
ותירשך ויצהרך<

גְּשֶׁם בְּרִכּוֹת נְדָבוֹת חַשׁוּר
גִּדְל [מְטַע מְעַקֵּר] <שׁוֹר
מִים גְּלָה [וְאֵל תְּקַשׁוּר]
גְּדִישִׁים לְצִבּוֹר בְּכֹחַ שׁוֹר 50

דְּאִיית מִים [בְּרִצּוֹן יֵר]
דָּשֵׁן וְשִׁמֹן [בְּ] גִיא שׁוֹר
מִים דָּגָן וְתִירוֹשׁ לְבִרְכָה [יִשׁוּ] יֵר
דָּגָן תְּבוּאָת אֶרֶץ בְּאֵיִר

ככ>תוב< על יד נביאך (ישעיהו ל, כג): ונתן] מטר זרעך אשר תזרע את הא[דמה] ולחם
תבואת האד[מה] והיה ד[שן] ושמן >ירעה מקניך ביום ההוא כר
נרחב<

55 [הַר] עֵישׁ רוּחַ נְשִׂאִים וְרַעְמִים
הָאֵיר פְּנֵי עוֹטָה רְאוּמִים

חילופי נוסחאות

48 גדל] גדל ה מעקר] מעקר ה 51 ברצון יר] ליתא (ושמא היה רשום בין השיטין וטושטש עד כדי מחיקה) ג 52 שויר]
יצויר ה 54 דגן] דגן ג דגן ה 56 האיר] הארה ראוים] רמים ה

47. נדבות: המילה משמשת כאן כנראה כתואר הפועל, היינו בנדיבות. חשור: המטר. הפועל נגזר מן 'חשרת מים' (שמואל ב' כב, יב). 48. מעקרי שור: כינוי לשמעון ולוי, על פי 'וברצונם עקרו שור' (בראשית מט, ו), המוסב כאן על כלל ישראל. 49. אל תקשור: אל תצרור (את המים בעננים). ללשון 'קשר' ראה בטור 57. 50. גדישים לצבור: כדי שבני ישראל יאספו את תבואתם ערמות ערמות. בכוח שור: בעזרת השור. 51. דאיית מים: את המים הפורחים באוויר, היינו הגשמים. יד: ירה. 52. שויר: נראה לי שהצורה המשובשת הזאת נגררה כאן מן הטור דלהלן, ויש לגרוס 'צויר' על פי כתב יד ה. לפי הנוסח הזה, הפייטן מתפלל שהמקרא 'דשן ושמן' ייאר על הארץ, היינו שהארץ תצויר כדשנה ושמנה. 53. מים דגן ותירוש לברכה ישויר: נראה לי שכונת הפייטן היא שהמים יישלחו לברך את התבואה. ישויר: לשורש 'שור', לשון שליחות, השווה 'ותשרי למלך בשמן' (ישעיהו נז, ט). 54. דגן: הצמח כדגן. 55. הרעיש: השב ברעש. 56. עוטה ראוים: נראה לי לפרש ככינוי לארץ, לובשת השמים הרמים כביכול. ראוים: רמים. לשורש 'ראם' = 'רום' השווה 'וראמה וישבה תחתיה' (זכריה יד, ו). נוסח כתב יד ה הוא 'רמים'. לחילוף זה, השווה: 'תאוים' – 'תומם' בלשון המקרא. ראה גם: "בשולי שיטת החריזה".

מים התר מקָשֶׁר סְתוּמִים
הוֹפִיעֵךְ כְּמִבֵּין כְּרוּבֵי תְאוּמִים

וּבְרַכַּת גֶּשֶׁם מְדוּק יִכּוּן
60 וְעַל פְּנֵי אֶרֶץ יִתְכַוּן
מִים וְרוּחוֹת כַּחוֹק נִישׁוּבָן
וְעַד לְבָרֵךְ קָצִיר סִיּוֹן

<ככתוב> (איוב ה, י): הנותן מטר על פני ארץ <ושלח מים על פני חוצות>

זֶרֶק גֶּשֶׁם מְלֻמְעָן {מלמטן} לְמֶטֶן
זִיּוֹ פְּנֵי גּוֹר יַעֲוֹטָן
65 מִים זֵילָם {אל} אֵל יוֹסֵטָן
זְכוֹר וְהִרְבֵּה מַחֲשֵׂה סֶרֶטָן<

חֶלֶד מֵהִשְׁקוֹת בַּל תְּבוּז
חֲשׂוֹר בְּגֶשֶׁם וְחִסְרָה רַפָּה וּבּוּז
מִים חוֹק בְּעֵתוֹ רְמוּז

57 התר] התר ג 58 כמבין] מבין ה 59 וברכת] וברכות ה מדוק] מרום ה יכוון] תכוון ה 60 יתכוון] יתכון ה
62 ועד] ועד ג ועד ד ה לברך] להדגין ה 63 מלמטן] ליתא ד ה 64 זיון] זיוו ד 65 אל אל] אל ה 66 זכור] זבוד ה
מחשה] מחסה ד ה 68 חשור בגשם וחסרה רפה ובוז] חשור וחסיר בגשם [] ה וחסרה רפה ובוז] וחסר בוז ד

57. התר מקשר סתומים: התר את המים הצוררים מהיות קשורים בעננים – השווה טור 111. ללשון סתימה
בהקשר דומה ראה 'וכל מעיני מים תסתמו' (מלכים ב' ג, יט) ועוד. 58. הופיעך: בהופיעך. כרובי תאומים:
שני הכרובים שמעל ארון הברית. הצירוף משמש רמז לשבט לוי, המשרת במקדש. 59. מדוק: מן השמים, על
פי 'הנוטה כדק שמים' (ישעיהו מ, כב). יכוון: תישלח. קשה להסביר את אי ההתאמה במין – ראה בפירוש
לטור 76. 60. יתכוון: כמו 'יכוון' דלעיל. השווה: רנד, §13xx. 61. נישובן: השבתן. 62. ועד: הזמן והבא
במועדם. 64. גור: רמז לשבט יהודה, על פי 'גור אריה יהודה' (בראשית מט, ט). יעוטן: ידושן (כבחלב). נראה לי
שהפועל גזורשם מן 'עטין' (ראה איוב כא, כד). 65. מים זילם אל יוסטן: הפיטין מבקש שלא תהיה שטנה
והתנגדות לנזילת המים. 66. מחשה סרטן: היינו המים, שבים חי הסרטן. 67. חלד: עולם, ארץ.
68. חשור בגשם: המטר (על הארץ) בגשם. הפועל גזורשם מן 'חשרת מים' (שמואל ב' כב, יב). וחסרה רפה ובוז:
רפא את מחסור הארץ וביזיונה. ושמא יש להעדיף את נוסח כתב יד ד' וְחִסְרָה בּוּז' (ראה בחילופי הנוסחאות).
רפה: הכתיב כנראה על פי 'רפה שבריה כי מטה' (תהלים ס, ד). 69. מים חוק בעתו רמוז: חוק המים, היינו
מידתם הקבועה, נקבע וניתן בעתו. מים חוק: סמיכות הפוכה.

70 חֲלֵד תִּיתָה יְבוּל תַּמּוּז

כַּכְּתוּב < (ויקרא כו, ד): ונתתי גשמיכם > בעתם ונתנה הארץ יבולה ועץ השדה יתן פִּרְיוֹ <

טַהַר בְּגָשִׁם מְעוֹן אֲרִיָּה
טִיעַת רֵאשִׁיָּהֶם מִתִּים יְחִיָּה
מִים טְמוּנִים פְּעֻנִיחַ אֶהְיָה
טְעָמִים לְהַמְגִיד בְּמִזַּל אֲרִיָּה

75 יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ יַחְתַּל מְכָאָב
יְרִידַת גְּשָׁמִים בְּרִכּוֹת יוֹשָׁאָב
מִים יֵרֵד סְבִיבוֹת גְּבַעְתִּי לְשָׂאָב
יַחְבְּשׁוּ מְזוֹר כָּאָב אָב

כַּכְּתוּב < (יחזקאל לד, כו): ונתתי אותם וסב[יב]ות גבעתי ברכה והורדתי הגשם בעתו גשמי ברכה יהיו

70 תיתה] תתה ה 71 טהר] טהיר ד 72 מתים] מאתים ד ה 73 אהיה] אריה ד 74 במזל] לן | ה 75 מכאב] מכאב ד 76 גשמים] גשם ה 77 גבעתי] גבעת ביי^ט [נראה שיו"ד נמחקה אחרי 'גבעת' בידי המעתיק שהוסיף 'בית' בין השיטין] ד סביבות גבעתי לשאב] בבית שאב ה 78 כאב] כאיב ד שרב ה

70. חֲלֵד תִּיתָה יְבוּל תַּמּוּז: כדי שהארץ תתן את יבולה בחודש תמוז. חֲלֵד תִּיתָה: אי ההתאמה במין נובעת כנראה מכך שהמילה 'חֲלֵד' משמשת במקום 'ארץ'; השווה גם 'וחסרה' בטור 68. 71. מְעוֹן אֲרִיָּה: הצירוף על פי 'איה מעון אריות' (נחום ב, יב). 72. טִיעַת רֵאשִׁיָּהֶם מִתִּים יְחִיָּה: הגשם יחיה הן את נטיעותיהם הרכות של ישראל הן את המתים. השווה: 'שם שתחיית המתים חיים לעולם כך ירידת גשמים חיים לעולם' (ירושלמי, ברכות ה ב, ט ע"א). וראה גם בראשית רבה יג, ו (עמ' 116). 73. מִים טְמוּנִים: המים השמורים ברקיע. הצירוף רומז לשבט יששכר, על פי 'כי שפע ימים יינקו ושפוני טמוני חול' (דברים לג, ט). פְּעֻנִיחַ: לשון גילוי, הנגזר מן 'צפנת פענח' (בראשית מא, מה), שמו המצרי של יוסף פותר החלומות. צורת המקור משמשת כנראה במקום ציווי. אהיה: כינוי לה', על פי 'אהיה אשר אהיה' (שמות ג, יד). 74. טְעָמִים לְהַמְגִיד: להשפיע מגדים טעימים. 75. יַחְתַּל מְכָאָב: ירפא את מכאובי ישראל. 76. יְרִידַת גְּשָׁמִים בְּרִכּוֹת יוֹשָׁאָב: מי הגשמים היורדים על פני האדמה יישאבו בעדיניות בידי ישראל. לאי ההתאמה במין בין הנושא לבין הפועל ראה: רנד, §14y. 77. יֵרֵד: במקום 'הורד', מפני דוחק האקרוסטיכון (השווה טור 88). גְּבַעְתִּי: משמש כאן ככינוי לירושלים, על פי המקרא המובא להלן. לְשָׂאָב: במקום 'לשאוב', מפני דוחק החרוז. השווה: רנד, §11b. 78. מְזוֹר כָּאָב אָב: מכת אב המכאיבה. הכוונה כנראה הן לחורבן הבית הן ליובש הקיץ.

כְּלוּלִיךְ בְּנוּה טוֹב { כְּלוּלָה } שְׁתוּלָה

80 [כְּנָתוּ עַד צִידוֹן לְחִתִּילָה]

[מִיָּם כְּזָבִים אֶל יְהִיתִילָה]

כְּהִזִּילְךָ תִּשְׁמַח כְּלָה בְּתוּלָה

לְרוּת כָּל עוֹמֵק וְתוּל

[לָה נְדָבוֹת יְהִי שְׁלוֹל]

85 [מִיָּם לְהִנִּיף בְּלִי זִילוֹל]

לְהוֹרִיד גֶּשֶׁם נְדָבוֹת בְּאִלוֹל

[ככ>תוב< בד>ברי< קד>שך< (תהלים סח, י): גשם נדבות תניף אלהים נח<לתך<

ונל<אה> א<תה> כוננתה]

מְעָלָה לְךָ יִשְׂאוּ עֵינַיִם

מִטֶּר לְאוֹם מְחולֵת מְ[חֲנִיָּם]

[מִיָּם] מְ[אָזִין] הֵט אֲזַנְיָם

90 מִיִּדְתָּן לְכֵן שְׁוִוה בְּמֵאזְנֵיָם

79 כלוליק] כלוליה ה בנוה] בנאוה ד בנווה ה כלולה] כְּלוּלָה ג ליתא ד ה 80 עד] עדי ה לחתילה] לחת'לה ד לחתלה ה 81 מי] בשולי העמוד ה 82 כלה] במחול ה 83 לרות] לרות ג 86 להוריד גשם נדבות באלול] לתירוש ויצהר גידול אלול ה 87 ישאו] נשואי ה 88 לאום] לזנק ידך ה 89 זין] מדוד ה הט] והט ה 90 מידתן לכן שווה] מדתם לכל שנה ה

79. כְּלוּלִיךְ: את ישראל המאורסים לך כביכול. השווה: רנד, 9cc. בְּנוּה טוֹב: על פי 'שם תרבענה בנוה טוב' (יחזקאל לד, יד). שְׁתוּלָה: צורת ציווי מוארכת. 80. כְּנָתוּ עַד צִידוֹן לְחִתִּילָה: תוך כדי חיתול וחיזוק גבוליו ('כנתו') של הנווה הטוב, היינו ארץ ישראל, עד צידון. כְּנָתוּ: כנראה כמו 'כנו', היינו בסיסו. עַד צִידוֹן: היא הגבול הצפוני של הארץ. צידון משמשת כאן רמז לשבט זבולון, על פי 'וירכתו על צידן' (בראשית מט, יג). 81. מִיָּם כְּזָבִים אֶל יְהִיתִילָה: אל יתלו בי מים כזבים. מִיָּם כְּזָבִים: צירוף הלשונות על פי 'אשר לא יזבו מימיו' (ישעיהו נח, יא). והשווה גם 'מים אם כזבו' ('פתיח ארץ', טור 2). 82. כְּהִזִּילְךָ: היינו כהזילך מים. כְּלָה בְּתוּלָה: כינוי לכנסת ישראל. 83. עוֹמֵק וְתוּלָה: עמק והר. צמד הלשונות מתועד אצל הקילירי. ראה: רנד, 28m. §. 84. לָה נְדָבוֹת יְהִי שְׁלוֹל: ייתן גשם נדבות לכנסת ישראל כשלל רב. 85. בְּלִי זִילוֹל: בלי זלזול וחסרון – השווה טור 67. 86. מִטֶּר לְאוֹם מְחולֵת מְחֲנִיָּם: נוסח כתב יד ה הוא 'מִטֶּר לְזִנְק' {ידין} מְחולֵת מְחֲנִיָּם'. ושמה הוא עיקר, שהרי 'לזנק' רומז לשבט דן, על פי 'דן גור אריה יזנק מן הבשן' (דברים לג, כב). והשווה גם 'מים כזנוק אגל'//יזנקו בשן בנמוח עגל' ('פתיח ארץ', טור 42). מִטֶּר: במקום 'המטר', מפני דוחק האקרוסטיכון. מְחולֵת מְחֲנִיָּם: כינוי לכנסת ישראל, על פי שיר השירים ז, א. 89. מִיָּם מֵאזִין: לפי השלמתי, היא פנייה לה', המאזין לתפילות ישראל בעד המים. ונוסח כתב יד ה הוא 'מִיָּם מְדוּד'. 90. מִיִּדְתָּן לְכֵן שְׁוִוה בְּמֵאזְנֵיָם: הפייטן מבקש שה' ישקול את הגשמים ויוריד אותם בכמות מועילה. נוסח כתב יד ה הוא 'מְדָתָם לְכָל שְׁנָה בְּמֵאזְנֵיָם', וענייניו דומה. מִיִּדְתָּן: השימוש ב"ן במקום "ם' כנראה על פי לשון חז"ל.

נְשִׂיאֵי גֶשֶׁם רִי
 {ש} נָא מֵהַיּוֹם בְּמֵ הַכְּשִׁירִי
 מִיָּמִים נִהַל לְאֹמֶת תְּשׁוּרִי
 נוֹאֲקֶת בְּעֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בְּתִשְׁרִי

ככתוב (דברים ח, ז): [כי יי'] אלהיך מביאך > אל ארץ טובה ארץ נחלי מים עינת ותהמת יצאים בבקעה ובהר <

95 סיחי עדי גשם [יער]ב
 שבע רצון לגנון משרב
 מים סיפוק לגניא יקרב
 לאסור שרף נחש ועקרב

ענני רוחות גשם [...]שובן
 100 ענה פוגעים בעדם [...]
 מים עדיפת ברכה [...]בן
 עשב בשדה מגדל מרחשון

91 רי' שחק אישורי ה 92 שנא' נא ה 95 סיחי' שיחי ה 98 לאסור שרף] שרף לאסור ה נחש] ונחש ה 102 מגדל] מגדל
 ג

91. נשיאי גשם רי: ענני גשם רויים. רי: לשון לחות ורוויה, על פי 'אף ברי טריח עב' (איוב לז, יא). הקריאה מסופקת במקצת. נוסח כתב יד ה הוא 'נשיאי גשם שחק אישורי', היינו ענני גשמי השמים המשפיעים עלי אושר. 92. נא: כתב היד מטושטש במקום הזה, אך נראה שבהתחלת הטור השירי נכתבה שי"ן. ושמה כוונת המעתיק הייתה לכתוב 'נא' (מן הסתם במקום 'נשא נא'), וכשראה שנוסח זה מנוגד לאקרוסטיכון עזב את השיר ובעבר ישרות אל 'נא'; ראה בחילופי הנוסחאות. הכשירי: הכשירני, תן לי כוח. 93. מים נהל לאום תשורי: נהל את עם ישראל אל מים, על פי 'על מי מנחות ינהלני' (תהלים כג, ב). אום תשורי: כינוי לישראל, על פי 'תשורי מראש אמנה' (שיר השירים ד, ח). 94. עשרים ושנים בתשירי: הוא יום שמיני עצרת. ככתוב כי יי' אלהיך מביאך וגו': כתב יד ה גורס <ככתוב> (דברים יא, ז): כי הארץ אשר אתה וגו'; (שם, יא): והארץ אשר אתה (!) וגו'; (שם, יב): ארץ וגו'. יחד עם זאת המקראות רשומים שם במלואם בשולי העמוד בשיבושי נוסח חמורים. 95. סיחי עדי גשם וערב: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד). 96. שבע רצון: כינוי לנפתלי, על פי 'נפתלי שבע רצון' (דברים לג, כג), המוסב כאן על כלל ישראל. 97. סיפוק: הספקה. 98. לאסור שרף: הנוסח משובש, וצריך להיות 'שרף לאסור', ככתב יד ה. שרף נחש ועקרב: סמלים ליובש, על פי 'המוליך במדבר הגדל והנורא נחש שרף ועקרב וצמאון' (דברים ח, טו). 100. פוגעים: מתפללים. 101. עדיפת ברכה: ברכה מרובה. 102. מגדל מרחשון: החודש הוא כנראה נושא המשפט.

כך <תוב> (זכריה י, א): שאלו [מיי'] מטר בעת מלקוש [יי' עשה] חזיזים <ומטר גשם
יתן להם לאיש עשב בשדה>

פְּקוּד י [מבְּקֶשֶׁת
פּוֹעֵלִיָּה [מִתְּנַקֶּשֶׁת
מִיָּם] ... מְלוֹקֶשֶׁת 105
פֶּתַח אוֹ צֶרֶךְ ... קֶשֶׁת

צוּק מִיָּם בָּם [מִיָּם]
צָבָא קְשׁוּרִים עַל לֵב
צִוָּה מִפְּלֶגֶל לְגַרֵי לֵב
צָשִׁים לְזָרוּעַ בְּכַסְלִיו 110

[ככתוב] (תהלים סה, י): פקדתה הארץ ותשוק[קה] <רבת תעשרנה פלג אלהים מלא
מים תכין דגנם כי כן תכנינה>

קִישׁוּר מִיָּם תִּתִּיר לָהּ [מִיָּם]
קֶרֶם לְאֶשְׁרֵי וְלֵא <[מִיָּם]
מִיָּם קְרִים לִשְׁבַע [מִיָּם]
קֶרֶם יִבֶּשׂ מְרַעִית גְּדִי

103. מבקשת: הנושא כנראה כנסת ישראל, הפונה אל ה'. 104. בלי מתנקשת: נראה לי לפרש 'שלא תרעד'.
השווה גם: 'מים הזל למתנקשת' ('פתח ארץ', טור 20), וראה הדיון אצל רנד, §13gg. לשימוש ב'בלי' לשלילת
הבינוני ראה שם, §22f. 105. מלוקשת: מטופלת על ידי המלקוש, היינו הגשם. 106. פתח אוצרך: ההשלמה
על פי דברים כח, יב (ראה אחרי טור 118). 107. צוק: יצוק. השווה: רנד, §12c. 108. צבא קשורים על לב:
כנראה כינוי לבני ישראל, האוהבים דברי תורה, על פי 'קשרם על לבך תמיד' (משלי ו, כא). 109. מיפלג: מן
הפלג השמימי, על פי המקרא המובא להלן. גרי לב: קשה, אך אולי הכוונה היא לשוכני לב ירושלים, על פי 'דברו
על לב ירושלים' (ישעיהו מ, ב). 110. לזרוע: נראה שהפייטן רומז לשבט גד, על פי 'טרף זרוע' (דברים לג,
כ). 111. קישור מים תתיר: תתיר את צרור המים (השמור בעננים). השווה: 'להתיר קטר' ('פתח ארץ', טור
51). 112. לאשרי: לשמחתי, והוא כנראה רמז לשבט אשר. ולא: האותיות 'ול' מופיעות בסוף הטור בכתב היד
כשמעליהן רשומה נקודה, והתחלת הטור הבא חסרה מפני קרע. ונראה לי שהמעתיק סירס את התיבה 'ולא'
מפני דוחק המקום – השווה טור 66. סוף הטור השירי הלקוי הכיל כנראה מקור נטוי – השווה טור 120.

115 [ר....]ם פְּרִיָה מְנוּבָבֶת
 [רְבִי]בִי זֵיל נְרֻטְבַת
 [מִים ר....]אֹצֵר הַטּוֹב מְחוּטְבַת
 [ר....] פּוּעֵלִי טַבַת

ככ>תוב < (דברים כח, יב): יפתח [י' לך] >את אוצרו הטוב את השמים לתת מטר ארצך
 בעתו ולברך את כל מעשה ידך והלוית גוים רבים ואתה לא תלוה <

שִׁפְע נּוֹזְלִי חֶלֶד [...] 120
 שְׁלִיט לְהַשְׁלִיטִי וְלֹא [לְהַחְשִׁי]לִי
 מִים שְׂאוּבִים בְּשִׁשׁוֹן [...]
 שְׁפוּךְ וְהֶרֶק כְּמוֹ מִדְּלִי

[ת....]ם לְאַרְץ יוֹעֲבֵט
 תָּבַל [...]לבט 125
 מִים תֵּת מוֹרָה וּמְלָקוֹשׁ בְּמֶרְחֵשׁ [...]
 תְּפִלְתִּי [...] עוֹד מִפּ [...]שְׁבֵט]

ככ>תוב < (יואל ב, כג): ובני ציון גילו ושמחו ביי' אלהיכם כי נתן לכם את המורה]
 לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש בראש[ון]

[לְהַחְיִית] עִם נְדָכָאִים
 לְמוֹ הָיָה [...] מְסוּגִים
 מִ>עֵטֶר שׁוֹשַׁן[נָה] ...

115. מנובבת: מצמיחה ומגדילה. הנושא הוא כנראה הארץ. 116. רביבי זיל נרטבת: נעשית רטובה על ידי נזילת גשמים. 117. מחוטבת: משמעותו כנראה 'מקושטת', על פי 'מחטבות תבנית היכל' (תהלים קמד, יב). 119. שפע נזולי חלד: הורד מי חיים בשפע. 120. שליט להשליטי: לעשות אותי שליט. ושמא יש כאן רמז ל'גם כל אדם אשר נתן לו האלהים עשר ונכסים והשליטו לאכל ממנו... זה מתת אלהים היא' (קהלת ה, יח). ולא לחשיילי: ברור שבמקום הלכוי עמד פועל המביע שלילה של רעיון ההשלטה. השווה: רנד, §22h. ושמא צריך להיות 'להשפילי'. 121. מים שאובים בששון: על פי 'שאתם מים בששון' (ישעיהו יב, ג). 123. יועבט: יינתן (כנגד משכון). הנושא כנראה הגשם. 125. במרחש: משמעותו כנראה 'בזכות הרחש', היינו התפילה. 127. להחיות עם נדכאים: ההשלמה על פי 'ולהחיות לב נדכאים' (ישעיהו נז, טו). 128. למו היה ... מסוגים: קריאת המילה השנייה מסופקת במקצת, אך נראה לי שהפייטן מביע כאן את תקוותו שה' יגן על ישראל מסוגי לב, היינו מסוטי דרך. 129. שושנה: כינוי לכנסת ישראל, על פי שיר השירים ג, א ועוד.

130 עֲצִירַת כָּל רִמָּס וְדָגִים

[זִיל] גָּשָׁם לֹא יִוְעֶדֶר
 זֶה בָּם בִּקְ[...]
 מִיָּם רְוָה גִּיא וּבָה תֵּה[דָר]
 רָם מְקוּלוֹת תִּתְעַלֶּה בְּאֶדֶר

ככ>תוב> (תהלים צג, ד): מקולות מים רבים <אדירים משברי ים אדיר במרום יי>

130. עֲצִירַת כָּל רִמָּס וְדָגִים: עניין הטור הוא כנראה שהיעדרות המים מקשה על חיי החיות. הצמד מופיע ב'ותעשה אדם כדגי הים כרמש לא משל בו' (חבקוק א, יד). 131. זִיל גָּשָׁם: להשלמה השווה טור 65. 132. זה: כנראה כינוי לה, על פי שמות טו, ב.

Piyyut No. 15

Manuscript: T-S NS 115.113

Notes: I was informed of this source by Shulamit Elizur, whose information came from B. Löffler.

1 [גָּשָׁם ...] לְנו שׁוֹבֵן
 רְבִיעוֹת בְּחֹדֶשׁ מְרַחֲשׁוֹאֵן

עוֹנֵג וְחָגֵג הַמְעוֹרָב
 שִׁיחֵי בָּם יַעֲרֵב

5 גָּשָׁם <ם> לְנו יִקְרָב
 נְדָבוֹת לְהִנִּיף בְּעֶקְרָב

פירוש הפיוט

2. רביעות: השווה 'אמר רבי אבהו מאי לשון רביעה דבר שרובע את הקרקע כדרב יהודה דאמר רב יהודה מיטרא בעלה דארעא הוא' (בבלי, תענית ו ע"ב). 3. עונג וחגג: שבת ושמיני עצרת. הכינוי לשבת על פי 'וקראת לשבת ענג' (ישעיהו נח, יג). 4. שיחי בם יערב: על פי 'ערב עליו שיחי' (תהלים קד, לד).

כַּכְּתוּב <בד> <ברי> <קד> <שך> (תהלים סח, י): גשם [נדבות תניף] אלהים <נחלתך
ונלאה אתה כוננתה>

כּוֹנְנָתָה [פ....] ב
א [....] נַחַת לְהַשְׁלִי
גְשָׁם <ם> [....]
בְּעִרְכַּת בֵּר כְּסָלִי 10

צְבִי אֶ[ר]צוֹ[ת] מְקוֹדֶשֶׁת
[....]
[גְשָׁם] הַמְטִיר תח[....]
[....] בְּךָ וְלֹא בְקֶשֶׁת

[ככתוב על יד נביאך] (זכריה י, א): שאלו מי' מטר [בעת מלקוש] >> עשה חזיזים
ומטר גשם יתן להם לאיש עשב בשדה>

בְּשׂוֹדָה ק[.ש] [....] 15
[....]
[גְשָׁם] נִירְטָבַת
לְעִנְג זֹרְעֵי [.... טַבַּת]

רְבִיבֵי נֶזֶל לְהַמְגִידִי
20 [....] וּת [....] הַגִּידִי
גְשָׁם <ם> גְבוּהִים יִרְעִי [פּו ...]
בְּ[מַר]עָה טוֹב לְהַרְבִּיץ עַ[ד]רִי כְּגִדִי

8. להשליו: גזור-שם מן 'שלו, שלוה'. 10. בר כסליו: תבואת כסלו. 11. צבי ארצות: כינוי לארץ ישראל, על פי 'צבי היא לכל הארצות' (יחזקאל כ, ו, טו). 14. בך ולא בקשת: הפייטן רומז כנראה לכי לא בקשתי אבטח' (תהלים מד, ז). 17. נירטבת: הנושא כנראה הוא הארץ. השווה: 'רביבי זיל נרטבת' (...עטרני כצנה', טור 116). 19. להמגידי: לתת לי כמתנה נעימה. 21. גשם גבוהים ירעיפו: השווה 'הרעיפו שמים ממעל' (ישעיהו מה, ח). 22. במרעה טוב להרביץ: על פי 'במרעה טוב ארעה אתם... שם תרבענה' (יחזקאל לד, יד).

ככ>תוב> בתו>רתן> (דברים יא, י-יב): כי הארץ אשר אתה בא >שמה לרשתה לא
 כארץ מצרים הוא אשר יצאתם משם אשר תזרע את זרעך
 והשקית ברגלך כגן הירק> והארץ אשר אתם באים> (!) שמה
 לרשתה ארץ הרים ובקעת למטר השמים תשתה מים> ארץ
 אשר יי' אלהיך דורש אותה תמיד עיני >יי' אלהיך בה מראשית
 השנה ועד אחרית שנה>

שְׁנֵה שְׁנַת טוֹב תּוֹבֵט
 פְּרִי עֵץ לְבַל יוֹלֵבט
 25 גְּשָׁם> בְּכַפֵּל תּוֹעֵבט
 הָיִית מְכֻלֶּלֶת בְּשִׁבֵט

[ש]אַנְנוֹת תְּגַדִּילי
 [...] מל[...]
 [גְּשָׁם] בְּרָכָה יְגַדִּילי
 30 [...] מלא ל[ש]ו[קק] גֵּיא כְּדָלִי

ככ>תוב> בד>ברי> [קדשן] (תהלים סה, י-יב): [פקדת] הארץ ותשוקקיה >רבת
 תעשרנה פלג אלהים מלא מים תכין דגנם כי כן תכינה>
 תלמי[ה רוח] >נחת גדודיה ברביבים תמגגנה צמחה תברך>
 עיטרתה ש[נת טובתך] >ומעגליה ירעפון דשן>

[דְּשָׁן] [...] רתה ש[...]
 [...] תה[...]
 [גְּשָׁם] [...] הדר
 ל[...אֶדְר]

23. שנה שנת טוב תובט: הלוואי ששנה זאת תיראה ותיגלה עלינו כשנת טוב. 24. לבל יולבט: לא יתקשה בצמיחתו. 25. תועבט: תקבל (כנגד משכון). הנושא הוא הארץ. הפועל הזה מופיע במקום המקביל ב'...עטרני כצנה', טור 123. 26. מכוללת: מוכתרת. ראה: רנד, §29n. 27. שאננות תגדילי: תשפיע עלי שאננות. 30. כדלי: היינו כמדללי.

[....] 35

[....]

[גְּשֵׁם ...]

[....] הַדְּגִים

ככ>כתוב> [על יד נביאך] (יואל ב, כג, כו): [ובני ציון] גילו ושמחו ביי' >אלהיכם כי
 נתן לכם את המורה לצדקה ויורד לכם גשם מורה ומלקוש
 בראשון> [ואכלתם אכ]ול ושבוע והיללתם >את שם יי'
 אלהיכם אשר עשה עמכם להפליא ולא יבשו עמי לעולם<

לְעוֹלָם שִׁפְעַת בְּרַכָּה תְּרַבֶּה

[....] רה ונרבה 40

[גְּשֵׁם] <תְּבוֹאָה [....]

[מ]תוֹךְ מֵעַט לְהוֹצִיא הַרְבֵּה

[....] ה יי' [....] הַטוֹב

שְׁקוּט בְּמַה נְעִים [ומה טוב]

44. מה נעים ומה טוב: ההשלמה על פי תהלים קלג, א.

